

การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทาง
วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ.2546 : ศึกษากรณีของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคี

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PROTECTION OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE UNDER THE CONVENTION FOR
THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003 : A CASE STUDY OF
THAILAND'S ACCESSION TO THE CONVENTION

Mr. Nuttachai Nalampang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws
Faculty of Law
Chulalongkorn University
Academic Year 2015
Copyright of Chulalongkorn University

ณัฐชัย ฦ ลำปาง : การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ.2546 : ศึกษากรณีของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคี (PROTECTION OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE UNDER THE CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003 : A CASE STUDY OF THAILAND'S ACCESSION TO THE CONVENTION) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.ชุมพร ปัจจุสานนท์, 210 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 โดยศึกษาถึงหลักการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และวิเคราะห์อุปสรรคของอนุสัญญาฯ จากรายงานผลการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ เพื่อนำไปหาแนวทางในการปรับปรุงกฎหมาย และกลไกในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคี

จากการศึกษาพบว่าอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศให้รัฐภาคีมีหน้าที่ปฏิบัติ และการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ระดับระหว่างประเทศ และยังมีอุปสรรคและข้อท้าทายอยู่ในหลายประเด็น ผู้เขียนเสนอแนะให้ประเทศไทยจึงควรปรับปรุงกฎหมายและกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้สอดคล้องกับพันธกรณีของอนุสัญญาฯ และก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5585976434 : MAJOR LAWS

KEYWORDS: INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE / CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

NUTTACHAI NALAMPANG: PROTECTION OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE UNDER THE CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003 : A CASE STUDY OF THAILAND'S ACCESSION TO THE CONVENTION. ADVISOR: PROF.CHUMPHORN PACHUSANOND, Ph.D., 210 pp.

This thesis is conducted to study the convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage 2003. It focuses on the principles of safeguarding of the intangible cultural heritage and analyzes the obstacles of the convention from the operational report on the convention with a view to propose the methods of law amendment and mechanism of safeguarding the intangible cultural heritage as Thailand's accession to the convention.

The result of the study reveals that the measures of the convention of safeguarding the intangible cultural heritage is at the national level. However, taking an action and safeguarding the valued heritage as the Party's duty is at the international level. Furthermore, The obstacles and challenges of the study appear to be seen in many aspects. Consequently, the recommendations of the research are proposed for Thailand to amend the law and impose the measures of safeguarding the heritage in order to be consistent with the obligation of the convention, leading to the better efficiency of Thailand's accession for the convention.

Field of Study: Laws

Academic Year: 2015

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร. ชุมพร บัจจสานนท์ ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้แนวคิด ข้อเสนอแนะ และอธิบายถึงแนวทางในการแก้ปัญหาข้อบกพร่องตลอดการทำวิทยานิพนธ์

ผู้เขียนกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุผานิต เกิดสมเกียรติ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์เรวดี สุกุลพาณิชย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หทัยรัตน์ บุณโยปัษฎัมภ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติกา วิทยาวรากุล ที่ได้ให้คำแนะนำและชี้แจงประเด็นปัญหาให้ผู้เขียนได้นำไปปรับปรุงในแง่มุมของกฎหมายและวัฒนธรรม

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่มอบโอกาสในการศึกษาในระดับนิติศาสตรมหาบัณฑิตให้แก่ผู้เขียน และนางสาวเพ็ญภา เทพธรานนท์ ผู้เป็นกำลังใจให้แก่ผู้เขียนตลอดระยะเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ พี่ๆ น้องๆ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้เขียนจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขออุทิศให้บิดา มารดา ครูอาจารย์ ที่ให้การศึกษาแก่ผู้เขียน แต่หากวิทยานิพนธ์นี้มีข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนกราบขออภัยและขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 สมมติฐาน.....	3
1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 ความจำเป็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	5
2.1 ลักษณะมรดกวัฒนธรรม.....	5
2.1.1 ความหมายของ “วัฒนธรรม” (Culture).....	5
2.1.2 ความหมายของคำว่ามรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage).....	8
2.1.3 ประเภทของมรดกวัฒนธรรม.....	10
2.1.3.1 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้.....	10
2.1.3.2 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	12
2.1.4 ความแตกต่างของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	22
2.2 คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage Significance).....	23
2.3 สภาพปัญหามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	28

2.3.1	ปัจจัยที่ทำให้เกิดภัยคุกคามต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Threats of Intangible cultural heritage)	28
2.3.1.1	โลกาภิวัตน์ (Globalization).....	28
2.3.1.2	การท่องเที่ยว (Tourism)	29
2.3.1.3	การดำเนินนโยบายของรัฐ (Public Policy)	29
2.3.1.4	ความขัดแย้ง (Conflicts)	30
2.3.1.5	การขาดทรัพยากรในการสงวนรักษา (Lack of resources).....	31
2.3.1.6	การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและการเกิดภัยพิบัติ (Climate change and disaster).....	32
2.4	สภาพปัญหามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย	33
2.5	ความจำเป็นที่จะต้องมือนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	34
บทที่ 3	สาระสำคัญตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546.....	35
3.1	ความเป็นมาของอนุสัญญาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	35
3.2	หลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ	43
3.2.1	หลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights).....	44
3.2.1.1	หลักสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights)	45
3.2.1.2	หลักสิทธิในการศึกษา (Educational Rights)	46
3.2.1.3	หลักสิทธิในการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มและปัจเจกบุคคล (Participatory Rights of Communities, Group and Individuals).....	47
3.2.2	หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development).....	49
3.2.3	หลักความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity).....	50
3.3	วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ.....	52
3.4	การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญากับเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ...	54

3.5 พันธกรณีของรัฐภาคีในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญา.....	56
3.5.1.1 การดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อรับรองการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคี	57
3.5.1.2 การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Institutional infrastructure)	64
3.5.1.3 การปรับใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	66
3.5.1.4 การสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค และศิลปะ รวมทั้ง ระเบียบวิธีวิจัย	67
3.5.1.5 การกำหนดใช้มาตรการที่เหมาะสมทางกฎหมาย ทางเทคนิค ทางการบริหาร และทางการเงิน.....	68
3.5.1.6 มาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนักและการสร้างขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	69
3.5.1.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล.....	72
3.5.1.8 การจ่ายเงินค่าบำรุงแก่งกองทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	73
3.5.1.9 การจัดทำรายงานต่อคณะกรรมการฯ (Periodic reporting).....	74
3.6 บทบาทขององค์กรตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	76
3.6.1 สมัชชารัฐภาคี (General Assembly).....	76
3.6.2 คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee).....	77
3.6.3 สำนักงานเลขาธิการ (Secretariat)	80
3.7 กระบวนการดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	80
3.7.1 มาตรการการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศ.....	81

3.7.1.1	การจัดทำรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ มนุษยชาติ.....	81
3.7.1.2	การจัดทำรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการ ปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน.....	87
3.7.1.3	ความเหมือนและความแตกต่างของหลักเกณฑ์ในการพิจารณาขึ้นทะเบียน ..	92
3.7.1.4	การรวบรวมไว้ในการจัดทำทะเบียนวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการสงวน รักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Register of Best Safeguarding Practices).....	93
3.7.1.5	กระบวนการสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Assistance).....	95
3.7.1.6	การจัดตั้งกองทุนเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage Fund)	99
3.8	การบังคับใช้อนุสัญญา (Enforcement).....	100
3.8.1	รายงานผลการดำเนินงาน (Reporting)	100
3.8.1.1	กระบวนการตรวจสอบรายงานการดำเนินงานของรัฐภาคี	101
3.8.2	การประเมินผลและการตรวจสอบการเงินภายในโดยสำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (Evaluation and Internal Audit by The Office of Internal Oversight Service : OIOS).....	101
3.9	บทลงโทษของอนุสัญญาฯ (Sanction)	103
3.10	บทวิเคราะห์อุปสรรคและข้อท้าทายของอนุสัญญาฯ	105
3.10.1	การจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	105
3.10.2	การกำหนดนโยบายและการกำหนดกฎหมายตาม ข้อ 13(a).....	107
3.10.3	การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล	108
3.10.4	การขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ...	110

3.10.5 การศึกษา การสร้างความตระหนัก และการสร้างขีดความสามารถ	110
3.10.6 งบประมาณและทรัพยากรบุคคล	111
3.10.7 การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ	112
3.10.8 การจัดทำรายงานของรัฐภาคี.....	112
บทที่ 4 การดำเนินการเพื่อเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดก ทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	114
4.1 ผลดี ในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาฯ	114
4.1.1 ผลดีในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาฯ	114
4.2 การเตรียมเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ของประเทศไทย	116
4.2.1 ตรวจสอบความสอดคล้องกับกฎหมายภายในของประเทศไทยกับพันธกรณีตาม อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Compliance)	116
4.2.1.1 ด้านกฎหมายสารบัญญัติ.....	117
4.2.1.1.1 การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้.....	117
4.2.1.1.2 การจัดทำรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	121
4.2.1.1.3 การกำหนดนโยบายทั่วไปในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้.....	125
4.2.1.1.4 การกำหนดมาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนัก และการสร้างขีดความสามารถ	128
4.2.1.1.5 การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล	131
4.2.1.1.6 การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน.....	133
4.2.1.2 ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ.....	134
4.2.1.2.1 กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ ประเทศไทย	134

4.2.1.2.2	กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศไทย	137
4.2.1.3	การจัดตั้งองค์กรและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	137
4.2.1.3.1	องค์กรด้านการกำหนดนโยบาย	138
4.2.1.4.2	การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรเพื่อรองรับการเข้าเป็นภาคี.....	141
4.2.1.4	ด้านการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแล.....	143
4.2.2	กระบวนการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ	143
4.2.2.1	กระบวนการตามอนุสัญญาฯ	144
4.2.2.2	กระบวนการภายในประเทศ.....	145
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	162
5.1	บทสรุป	162
5.2	ข้อเสนอแนะ	165
รายการอ้างอิง	167
ภาคผนวก ก	อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้.....	174
ภาคผนวก ข	Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage	191
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	210

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 กับกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเทศไทย (2015).....	22
ตารางที่ 2 ขั้นตอนการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ.....	85
ตารางที่ 3 ขั้นตอนการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน.....	89
ตารางที่ 4 เปรียบเทียบ พันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 กับบทบัญญัติกฎหมายภายในของประเทศไทย	147

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ในการทำกิจกรรมร่วมกัน จึงก่อให้เกิดแบบแผนการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันจนเป็นวัฒนธรรม มีการถ่ายทอดแบบแผนนั้นมาในลักษณะรุ่นต่อรุ่นจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่ชนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยมีความสำคัญในการเป็นองค์ความรู้ในเรื่องความเป็นมาของกลุ่ม ลักษณะการดำเนินกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ที่ได้อยู่ร่วมกัน จนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมนั้นแบ่งออกเป็นสองรูปแบบคือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ซึ่งมีลักษณะที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ ซึ่งรวมถึงวัตถุที่เคลื่อนที่ได้และวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ ตัวอย่างเช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประติมากรรม สถาปัตยกรรมต่างๆ เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะเป็นองค์ความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแนวปฏิบัติของกลุ่มคนที่ได้มีการสร้างขึ้น พัฒนา ดัดแปลง ประยุกต์ใช้ และถูกถ่ายทอดไปยังอีกรุ่นหนึ่ง¹

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีลักษณะเป็นการปฏิบัติร่วมกัน มีการสื่อสาร การแสดงออก มีความรู้ ทักษะ หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากสิ่งเหล่านั้นโดยที่กลุ่มคนหรือปัจเจกชนได้ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมตน มีการสืบทอดมาเป็นรุ่นต่อรุ่น² โดยที่กลุ่มบุคคลหรือปัจเจกชนนั้นมีการสร้างขึ้นใหม่อยู่เสมอเพื่อตอบสนองกับสภาพแวดล้อมของตน จนเป็นอัตลักษณ์และมีความต่อเนื่อง ซึ่งมักจะปรากฏในรูปแบบ มุขปาฐะ การแสดงออก ภาษา ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม หรืองานเทศกาลต่างๆ เป็นต้น

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่บรรพบุรุษของกลุ่มคนหรือปัจเจกชนได้สร้างขึ้นและได้รับการถ่ายทอดมาสู่รุ่นต่อๆกันมา เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาขึ้นใน

¹ มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย, โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1. หน้า 19.

² UNESCO, “Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage”, 2003.

ด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสาร การคมนาคม ความรู้วิทยาการ และในด้านอื่นๆ ทำให้เกิดการเผยแพร่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นที่มีผู้ใช้ที่ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมดังกล่าวขึ้น เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นใหม่ จึงทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญหายได้ในอนาคต และในขณะเดียวกันสังคมโลกมีการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้มีการนำเอาวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดความเสียหายแก่กลุ่มบุคคลผู้ริเริ่ม และเป็นเจ้าของวัฒนธรรม ดังนั้นรัฐและองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องวัฒนธรรม จึงมีแนวคิดที่จะปกป้องคุ้มครอง และจัดระเบียบแบบแผนมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ เพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น แต่สาระสำคัญในอนุสัญญาดังกล่าวเป็นการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นวัตถุ เช่น อนุสาวรีย์ ประติมากรรม โบราณสถาน ยังไม่ครอบคลุมถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ต่อมาใน พ.ศ. 2546 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้มีการเห็นชอบให้มีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อให้เกิดมาตรการในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สร้างความเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นได้กำหนดมาตรการในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อให้รัฐภาคีปฏิบัติตามพันธกรณีในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยในอนุสัญญา ดังกล่าวมีกลไกในการบังคับใช้อนุสัญญา โดยการจัดตั้งองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุน ช่วยเหลือในการนำไปสู่การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หลังจากทีอนุสัญญา ดังกล่าวได้มีผลบังคับใช้

ประเทศไทยก็มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งอยู่กับสังคมไทยมาช้านาน มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในบางเรื่องก็ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะสูญหาย หรือถูกบิดเบือน ดังนั้นการที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเป็นการผลักดันในเรื่องการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นจึงควรที่จะศึกษาหลักการการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญา และพิจารณากฎหมายไทยสอดคล้องกับพันธกรณีของอนุสัญญา มากน้อยเพียงใด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาต่างๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
2. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์ หลักกฎหมาย และมาตรการตามพันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค ในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
4. เพื่อให้ทราบถึงหลักการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย
5. เพื่อหาแนวทางการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
6. เพื่อศึกษาข้อดี ข้อเสีย ของการที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงหลักการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 โดยศึกษาจากตัวบทของอนุสัญญาฯ บทบัญญัติวิธีปฏิบัติในการดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ และผลรายงานการดำเนินงานขององค์กรตามอนุสัญญาฯ และกฎหมายที่กำหนดมาตรการการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

1.4 สมมติฐาน

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดมาตรการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งในระดับประเทศและในระดับระหว่างประเทศ ในปัจจุบันกฎหมายภายในของประเทศไทยยังไม่สอดคล้องและรองรับกับพันธกรณีตามอนุสัญญา การที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาดังกล่าวจะต้องปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องและรองรับกับพันธกรณีตามอนุสัญญาดังกล่าว

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีรูปแบบการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งหมด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นบทความจากวารสาร หนังสือ ผลการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งของภาครัฐและเอกชน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เรียบเรียง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
2. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ หลักกฎหมาย และมาตรการตามพันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
3. ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
4. ทำให้ทราบถึงมาตรการในการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย
5. ทำให้ทราบแนวทางการกำหนดมาตรการการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการการคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
6. ทำให้ทราบถึงข้อดี ข้อเสียของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

บทที่ 2

ความจำเป็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ก่อนที่จะมีการศึกษาถึงการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาว่าอะไรคือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยต้องศึกษาตั้งแต่รากฐานความเป็นมาของวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจบริบทของวัฒนธรรมซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความหมายและคุณค่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมไปถึงการศึกษาสภาพปัญหาของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่ามีปัญหาใดเป็นภัยคุกคามที่ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เสี่ยงต่อการสูญหาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.1 ลักษณะมรดกวัฒนธรรม

การที่จะคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น จะต้องมีความเข้าใจถึงลักษณะของมรดกวัฒนธรรมว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น ในหัวข้อนี้จะอธิบายถึงลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนี้

2.1.1 ความหมายของ “วัฒนธรรม” (Culture)

มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จะประพฤติ ปฏิบัติอย่างไร มักจะปฏิบัติตามสิ่งที่คนหมู่มากปฏิบัติอยู่ เพราะมีความเชื่อว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติอยู่นั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม หากงดเว้นไม่ปฏิบัติตามจะถือว่าเป็นสิ่งที่ผิด เมื่อการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมเหล่านี้ มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัว มีการเกิดเป็นแบบแผนที่ปฏิบัติกันมา (Pattern) จนเป็นรูปแบบซึ่งแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน และมีการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น จนทำให้เกิดเป็น “วัฒนธรรม” ในที่สุด

คำว่า “วัฒนธรรม” (Culture) มาจากคำว่า Cultura ในภาษาละติน ซึ่งแปลว่าการเพาะปลูก การปลูกฝัง¹ ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมจึงมีความหมายค่อนข้างกว้าง และมีความซับซ้อน ซึ่งได้มีการให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

¹ กระทรวงวัฒนธรรม, แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559, น.1

Edward B. Tylor ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นองค์รวมที่ซับซ้อน ซึ่งรวมไปถึง ทักษะความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ ประเพณี ความสามารถอื่นๆ และลักษณะนิสัยของมนุษย์ที่เกิดขึ้น ที่ได้มาจากการที่มนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม²

A.L. Kroeber and C. Kluckhohn กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ การเรียนรู้จากพฤติกรรม ความคิดในจิตใจ การสร้างตรรกะ การลองผิดลองถูก เพื่อปกป้องจิตใจของมนุษย์

Clifford Geertz ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า คือสิ่งที่บ่งชี้ถึงรูปแบบของความหมาย (Pattern of meaning) ที่ได้รับสืบทอดกันมาในรูปแบบสัญลักษณ์ เป็นระบบของแนวคิดที่ได้รับสืบทอดกันมา (Inherited conceptions) และการแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ซึ่งผู้คนใช้ในการติดต่อสื่อสาร เก็บรักษาไว้ และพัฒนา เพื่อเสริมสร้างเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับชีวิตและทัศนคติเกี่ยวกับชีวิต³

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เป็นต้น

Encyclopedia of social science ได้อธิบายคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าเป็นคำที่ใช้ในวิชามานุษยวิทยาสสมัยใหม่ และในด้านสังคมศาสตร์ หมายถึง มรดกสังคมเป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มีอยู่ร่วมกันและได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย⁴

UNESCO ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ในความตกลงว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (The UNESCO Universal Declaration of Cultural Diversity) ไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึงสิ่งที่โดดเด่นทางจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิด และทางอารมณ์ ที่เป็นลักษณะเด่นของ

² Tylor, Edward B. Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom [London: John Murray, 1871], p.1

³ Clifford Geertz, “Religion as a Cultural System,” in *The Interpretation of Cultures*, p. 89. อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, “ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ” ใน หนังสือชุดนักคิดและความคิด, สายพิณ ศุภุทธมงคล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2551), หน้า 76.

⁴ นายพนอด เกริกฤกษ์, บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. : ศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายญี่ปุ่นและเกาหลี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thailawwatch.org/research-papers/culture/>

สังคม หรือของกลุ่ม ที่ใช้แค่สะท้อนออกมาทางศิลปะ วรรณกรรม แต่ยังไม่ถึงวิถีชีวิต แนวทางการอยู่ร่วมกัน ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ⁵

โดยสรุปแล้ววัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่จากมนุษย์สร้างขึ้น อันเป็นแบบแผนรูปแบบหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ เกิดจากการที่มนุษย์มีการแสดงออก มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว หรือกับคนในกลุ่มชนของตน ปฏิบัติร่วมกันต่อๆ กันมา จนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของกลุ่มชน เป็นรากเหง้าของกลุ่มชน มีความหมายนัยยะในการแสดงออก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามของกลุ่มชนนั้นๆ และเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย วัฒนธรรมจึงเป็นกลไกเชื่อมมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวตนและเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน เป็นการสนองความจำเป็นของมนุษย์ทางวัตถุและทางจิตใจ ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องมือ เครื่องประดับ ตำนาน ไสยศาสตร์ พิธีกรรม ศาสนา ศิลปะ เป็นต้น

วัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทกว้างๆ ตามบริบททางวัฒนธรรม ดังนี้⁶

(1) วัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นวัตถุ คือเป็นสิ่งที่มีการจับต้องได้ อันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น

(2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือสิ่งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ มีลักษณะเป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นได้เนื่องจากอยู่ในความคิดของมนุษย์ และรับรู้ได้จากการถ่ายทอดกันเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ ศาสนา ภาษา ค่านิยม ทักษะ ความรู้ ประเพณี ศีลธรรม เป็นต้น

เมื่อวัฒนธรรมเกิดจากทักษะ องค์ความรู้ที่อยู่ในตัวมนุษย์ที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว จนกลายเป็นวิถีชีวิต แบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมในอดีตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมในยุคสมัยของตน และถูกถ่ายทอดให้แก่สมาชิกในสังคม ในรุ่นต่อๆ ไปจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้

⁵ UNESCO, UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

“Reaffirming that culture should be regarded as the set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or a social group, and that it encompasses, in addition to art and literature, lifestyles, ways of living together, value systems, traditions and beliefs,”

⁶ กระทรวงวัฒนธรรม, แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559.

องค์ความรู้หรือทักษะเหล่านั้นยังมีชีวิต ไม่สูญหาย และถูกสืบทอดต่อกันมา ก็จะทำให้เกิดเป็นมรดกวัฒนธรรม

2.1.2 ความหมายของคำว่ามรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

คำว่ามรดกวัฒนธรรม (Cultural Heritage) มาจากคำว่า Culture ซึ่งหมายถึงวัฒนธรรม ซึ่งมีคำจำกัดความกว้างมากตามที่กล่าวมาข้างต้น กับคำว่า มรดก “Heritage” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ให้แก่สังคมในปัจจุบัน เพื่อสร้างความผูกพันให้คนในปัจจุบันนั้นรักษาไว้และส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป⁷ เมื่อถูกนำมาขยายคำว่า วัฒนธรรม (Culture) แล้วจะสื่อความหมายโดยนัยว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการรับรู้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ที่แสดงออกมาเป็นแบบแผน เป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ โดยจะต้องเกิดความรู้สึก และมีอารมณ์ความเป็นเจ้าของเอกลักษณ์นั้นร่วมกัน ซึ่งยากที่บุคคลภายนอกจะหยั่งถึง และสิ่งเหล่านั้นจะต้องถูกรักษาต่อไป โดยคนรุ่นต่อไปของสังคม เพื่อให้อยู่รอดต่อไป

พระยาอนุমানราชชนได้อธิบายไว้ว่า มรดกวัฒนธรรมเป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Tradition” ซึ่งมีความหมายเท่ากับคำว่า “Culture” หรือ “วัฒนธรรม”⁸

Koboldt ได้อธิบายลักษณะของมรดกวัฒนธรรมว่าเป็นการแสดงออกหรือตัวแทนของความเป็นตัวตนของสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง⁹

Loulanski ได้อธิบายว่ามรดกวัฒนธรรมเกิดจากวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ที่ถูกเอาใจใส่โดยชุมชนและส่งต่อไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งในอนาคต ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมนั้น¹⁰

⁷ Solanilla, Laura. “The Internet as a Tool for Communicating Life Stories: A New Challenge for Memory Institutions.” *International Journal for Intangible Heritage* 3 (2008): 104.

⁸ กรมศิลปากร, “รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม” งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของพระยาอนุমানราชชน, พิมพ์เผยแพร่ในวาระครบ 100 ปี ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531), หน้า 10. อ้างถึงใน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, 2552, หน้า 17.

⁹ C.Koboldt, “Optimising the Use of Cultural Heritage in Hutter and Rizzo”, p.68

ยูเนสโกได้ให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรม “Cultural Heritage” ว่าเป็นมรดกที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นที่มีทั้งลักษณะทางกายภาพและไม่ใช้ทางกายภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มหรือสังคม ที่มีการสืบทอดจากคนในรุ่นก่อน รักษาให้ธรรมรงค์อยู่ในปัจจุบัน และเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นต่อๆ ไป ในอนาคตและยังเป็นผลิตภัณฑ์หรือพยานของความแตกต่างของขนบธรรมเนียมประเพณี และจิตวิญญาณแห่งความสำเร็จในอดีต ดังนั้นมรดกวัฒนธรรมจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง que แสดงถึงการเป็นตัวตนของคน¹¹

ธนิก เลิศชาญฤทธิ ให้คำอธิบายแก่คำว่า “มรดกวัฒนธรรม” ในนิยามของยูเนสโกว่าเป็นการยกระดับความหมายขยับจากปัจเจกและชุมชนขึ้นเป็นระดับสากล ครอบคลุมกว้างขวางยิ่งขึ้นและมองว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นผลผลิตของมนุษยชาติเมื่อมรดกวัฒนธรรมคุณค่าอันกว้างใหญ่กว่าเดิมการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมจึงเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ การสืบทอดส่งผ่านและใช้งานมรดกวัฒนธรรมจึงเชื่อมโยงกับระยะเวลาที่มรดกนั้นผ่านเข้ามาเข้ากับคนรุ่นปัจจุบัน¹²

ดังนั้นสามารถจำแนกลักษณะของมรดกวัฒนธรรมได้ดังนี้¹³

- (1) เป็นสิ่งบ่งชี้ความต้องการของคนในสังคม
- (2) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างหรือคิดค้นขึ้นเองจากการเรียนรู้และถ่ายทอด
- (3) เป็นสิ่งที่คนในสังคมประพฤติปฏิบัติร่วมกันหรือประพฤติปฏิบัติตามกันมา
- (4) เป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา

¹⁰ Tolina Loulanski. “Revising the Concept for Cultural Heritage: The Argument for a Functional Approach. International Journal of Cultural Property” , 13, (2006) p.212

¹¹ Preamble Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private works.

¹² ธนิก เลิศชาญฤทธิ. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.(เอกสารอัดสำเนา). (กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,2550). อ้างถึงใน วลัย บุปผา, “การจัดการมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง : กรณีศึกษาดำเนินมัสยิดกรือเซะ.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), หน้า 30.

¹³ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, อ้างแล้ว, หน้า 19.

(5) เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าและดำรงอยู่ตั้งแต่ในอดีตและตกทอดหรือสืบทอดมาสู่คนรุ่นหลังในปัจจุบัน

2.1.3 ประเภทของมรดกวัฒนธรรม

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้แบ่งมรดกวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภทคือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

2.1.3.1 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นมรดกวัฒนธรรมที่สามารถแสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ ทั้งที่อาจเป็นวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ หรือวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ก็ได้ อันได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ อนุสาวรีย์ สิ่งประดิษฐ์ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น ซึ่งถูกพิจารณาแล้วเห็นว่ามีคุณลักษณะในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ มนุษยวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ โดยสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

(1) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ เช่น ภาพเขียน ภาพวาด ประติมากรรม เหริยภาษาปณั หนังสือตำรา เป็นต้น

(2) มรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี เป็นต้น

(3) มรดกวัฒนธรรมที่อยู่ใต้น้ำ อันได้แก่ ซากเรือ สมบัติโบราณ หรือซากเมืองที่อยู่ใต้น้ำ เป็นต้น

และในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ได้ให้ความหมายของคำว่ามรดกวัฒนธรรม (cultural heritage) หมายถึง¹⁴

¹⁴ Article 1 of Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

For the purpose of this Convention, the following shall be considered as "cultural heritage":

monuments: architectural works, works of monumental sculpture and painting,

(1) อนุสาวรีย์ (Monument) งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรม งานจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างที่มีลักษณะทางโบราณคดี จารึก ถ้าที่เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งที่มีโครงสร้างที่ผสมผสาน ซึ่งมีคุณค่าความสำคัญที่เป็นสากลและโดดเด่น ในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

(2) กลุ่มของอาคาร (Group of Building) ไม่ว่าจะแยกออกจากกัน หรือเชื่อมต่อกัน โดยลักษณะศิลปกรรม ความเป็นลักษณะเดียวกัน หรือโดยความเป็นสถานที่ทางภูมิทัศน์ ซึ่งมีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

(3) แหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดจากมนุษย์และธรรมชาติได้สร้างสรรค์ขึ้น รวมถึงแหล่งโบราณคดีอาศัย ซึ่งมีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมนุษยวิทยา

จะเห็นได้ว่าในอนุสัญญาดังกล่าวได้ให้ความหมายคำว่ามรดกวัฒนธรรมในสิ่งที่เห็นได้ทางกายภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และกำหนดแนวทางการคุ้มครองไว้ให้รัฐภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ปฏิบัติตามเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้เหล่านั้น ในปัจจุบันอนุสัญญาดังกล่าวมีรัฐเข้าร่วมเป็นภาคีแล้ว 163 ประเทศ และมีการขึ้นทะเบียนรายการมรดกโลกไปแล้วทั้งหมด 1031 แห่ง¹⁵

ยกตัวอย่างมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนรายการจาก UNESCO ได้แก่ ตัวปราสาทหินนครวัด (Angkor Wat) ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่ในประเทศกัมพูชา กำแพงเมืองจีน (Great Wall) เป็นกำแพงยาวที่สร้างขึ้นในยุคโบราณตั้งอยู่ในประเทศจีน พีระมิดกิซ่าห์ สุสานโบราณในประเทศอียิปต์ เป็นต้น

elements or structures of an archaeological nature, inscriptions, cave dwellings and combinations of features, which are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science;

groups of buildings: groups of separate or connected buildings which, because of their architecture, their homogeneity or their place in the landscape, are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science;

sites: works of man or the combined works of nature and man, and areas including archaeological sites which are of outstanding universal value from the historical, aesthetic, ethnological or anthropological point of view.

¹⁵ <http://whc.unesco.org/en/list> ข้อมูล ณ วันที่ 7 มีนาคม 2559

2.1.3.2 มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

มรดกวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีเพียงอนุสาวรีย์ หรือสิ่งที่เป็นวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงแนวปฏิบัติ ประเพณี การแสดงออกที่มาจากถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งก็คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) เป็นมรดกวัฒนธรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้ทางกายภาพ¹⁶ เป็นองค์ความรู้ ทักษะที่อยู่ในตัวคนที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยทักษะ องค์ความรู้¹⁶นี้ถูกยอมรับโดยคนในสังคมว่าเป็นเจ้าของทักษะหรือองค์ความรู้

(1) ความหมายมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

คำว่า Intangible Cultural Heritage นั้นในภาษาไทยถูกเรียกหลายอย่าง อาทิ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มรดกวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม มรดกวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ มรดกวัฒนธรรมเชิงจิตวิญญาณ เป็นต้น เป็นคำใหม่ที่นิยามขึ้นหลังจากที่อนุสัญญามรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติใช้บังคับ โดยเห็นว่าการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง สถานที่หรือวัตถุที่จับต้องได้ตามอนุสัญญาดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์ เพราะ สภาพของมรดกวัฒนธรรมไม่ได้มีเพียงสถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง สถานที่หรือวัตถุที่จับต้องได้เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องของประเพณี ความเชื่อ ความรู้ ทักษะ การแสดงออกและความเชี่ยวชาญต่างๆ อีกทั้งในหลายประเทศยังมีภาษา วรรณกรรม มุขปาฐะ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และพิธีกรรม ที่มีความสำคัญทางจิตวิญญาณ และยังไม่ได้รับการสงวนรักษาภายใต้อนุสัญญาดังกล่าว

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดคำนิยามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้ใน ข้อ 2 ซึ่งได้ให้ความหมายของ “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ว่าหมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออกความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของตน มรดกวัฒนธรรมที่

¹⁶ UNESCO, Final Report : International Round Table on ‘Intangible Cultural Heritage – Working Definitions, Baseline Art: Oxford , 2001.

จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550 – 2559) ของกรมศิลปากร ได้กำหนดนิยามของคำว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (intangible culture) หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material culture) หมายถึงแบบแผนในการดำเนินชีวิต หรือประเพณี ภูมิปัญญาที่เกิดจากความคิด ความเชื่อ ซึ่งปรากฏในรูปของกระทำ เช่น การใช้ภาษา การยึดถือศีลธรรม จารีตต่าง ๆ¹⁷

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถแยกองค์ประกอบสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 5 ประการคือ¹⁸

- (1) ให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ หรือศิลปะ และหาได้ยากยิ่ง
- (2) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสมัยนั้นๆ
- (3) มีรูปแบบดั้งเดิมสามารถสืบค้นถึงที่มาในอดีตได้
- (4) มีลักษณะบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชุมชนท้องถิ่นนั้น
- (5) หากไม่มีการอนุรักษ์ไว้จะสูญหายไปในที่สุด

จะเห็นได้ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีลักษณะเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถแสดงออกมาให้เห็นทางกายภาพได้ ซึ่งเมื่อแยกลักษณะในการพิจารณามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้วสามารถพิจารณาได้จากลักษณะดังต่อไปนี้

¹⁷ กระทรวงวัฒนธรรม, แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559, หน้า 5.

¹⁸ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, อ่างแก้ว, หน้า 18.

1) ความเป็นวัฒนธรรม ความร่วมสมัย และการอาศัยอยู่ช่วงเวลาเดียวกัน มรดกที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Heritage) ไม่ได้หมายรวมไปถึงแค่เพียงการเป็นตัวแทนของมรดกที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาจากอดีต แต่ต้องรวมถึงวิถีทางชนบทที่ร่วมสมัย และธรรมเนียมการปฏิบัติเกี่ยวกับชุมชนเมือง ในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนแต่ละกลุ่ม

2) ให้ความหมายครอบคลุมถึงไปสิ่งที่เกิดจากการแบ่งปันประสบการณ์ จากมรดกที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งความคล้ายคลึงต่อการปฏิบัติในรูปแบบอื่นๆ หมายถึง การที่สิ่งนั้นติดตัวมากับบุคคลต่างๆ ที่อพยพและเดินทางมาจากที่ต่างๆ หรือการดัดแปลงของพวกที่อพยพและตั้งรากฐานในแต่ละสถานที่

3) การเป็นตัวแทน ทางมรดกที่จับต้องไม่ได้ ไม่ให้กล่าวถึงเฉพาะค่านิยมทางวัฒนธรรมแต่เพียงอย่างเดียว ในพื้นฐานของการพินิจพิเคราะห์ สำหรับสิ่งที่เป็นพิเศษหรือค่านิยมที่ยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็นชุมชนและการขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของแต่ละวัฒนธรรม

4) พื้นฐานความเป็นชุมชน สำหรับมรดกที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งสามารถเป็นมรดกได้ เมื่อมีการเห็นคุณค่าของชุมชน เช่น ความเป็นสังคม กลุ่มหรือการเป็นปัจเจกชน ต่อการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ประกอบกับการโอนถ่ายซึ่งทักษะและความรู้

ดังนั้นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจะต้องใช้คนเป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์ พัฒนา และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้มีคุณค่าและดำรงอยู่ต่อไป หรือที่เรียกว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) นอกจากนี้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่ได้จำกัดเพียงแต่สิ่งที่เป็นประเพณีดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ยังดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนที่ปฏิบัติเป็นกิจวัตรกันมาอย่างต่อเนื่อง¹⁹

นอกจากนี้ยูเนสโกยังแบ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็น 5 ประเภทดังต่อไปนี้²⁰

(1) มุขปาฐะ การแสดงออกทางมุขปาฐะ รวมถึงภาษาซึ่งเป็นพาหะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral Traditions and Expression including language as a vehicle of the intangible cultural heritage) เป็นการถ่ายทอดเหตุการณ์หรือความรู้ที่ถูกลงส่งต่อให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งในรูปแบบการเล่าทางวาจา ปากต่อปาก ไม่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยจะอาศัยการจดจำ และถ่ายทอดต่อๆ กันมา ปากต่อปาก เช่น สุภาษิต ปริศนาคำทาย นิทาน กลอน ตำนาน มหากาพย์ เพลงพื้นบ้าน บทร้อง การสวดมนต์ บทร้อง บทละคร เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสื่อให้เห็นถึงทักษะ

¹⁹ Heritage Foundation of Newfoundland and Labrador, What Is Intangible Cultural Heritage? [Online]. Available from: http://www.mun.ca/ich/what_is_ich.pdf

²⁰ Article 2 of ICH Convention

ความรู้ วัฒนธรรม และมีคุณค่าทางสังคม มักจะมีความหมายโดยนัยยะสำคัญของการถ่ายทอดออกมา ในบางครั้งอาจใช้ดนตรีประกอบการเล่าเรื่องเพื่อเพิ่มอรรถรส

มุขปาฐะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในลำดับแรกๆ ของโลก ที่มีมาคู่กับมนุษย์ ไม่มีแบบแผนที่ตายตัวในการเล่าเรื่อง ถ่ายทอดเรื่องราว จึงทำให้การเล่าเรื่องมีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบการเล่าของผู้เล่าแต่ละคน มุขปาฐะนี้ยังเป็นที่มาของวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรอีกด้วย เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน และมีการจดบันทึกขึ้นในภายหลัง โดยอ้างอิงจากมุขปาฐะ

(2) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) คือการแสดง การเล่นดนตรี การเต้น การรำ ละคร ในบางครั้งอาจแสดงประกอบเสียงดนตรีหรือประกอบเพลง หรือใช้ท่วงท่า ในการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้แสดง มีการผสมผสานให้เข้ากับยุคสมัยหรือเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อสื่อความหมายถึงผู้รับชม

ศิลปะการแสดงเป็นสิ่งที่สามารถพบได้ในทุกสังคม อาจแฝงเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทอื่นๆ ได้ด้วย เช่น อยู่ในพิธีกรรม หรือประเพณีต่างๆ เป็นต้น ซึ่งมักจะปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแบบแผนหรือเพื่อความบันเทิงในสังคมนั้นๆ ในการแสดงแต่ละครั้งมักจะปรากฏท่วงท่า เพื่อสื่อเรื่องราว สื่อความหมายออกมาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้จะต้องใช้ทักษะในการเรียนรู้ การฝึกฝน ความเข้าใจในการถ่ายทอดไปยังผู้รับการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เข้าถึงความหมายของการแสดงเหล่านั้น และสามารถถ่ายทอดออกมาให้เห็นในรูปแบบศิลปะการแสดงได้อย่างลึกซึ้ง

(3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practice, rituals and festival events) เป็นกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของชุมชน หรือของกลุ่ม ที่ปฏิบัติต่อๆ กันมา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก โดยคนในชุมชนหรือในกลุ่มจะให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นสิ่งที่ช่วยเน้นย้ำความเป็นตัวตนของผู้ปฏิบัติตามว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคมนั้นๆ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลนี้อาจเป็นการบ่งบอกให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล หรือเพื่อเฉลิมฉลองกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ในช่วงเวลา สถานที่ที่มีความเป็นพิเศษสำหรับชุมชนหรือกลุ่มนั้นๆ

แนวปฏิบัติทางสังคม (social practice) เป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติเป็นกิจวัตร เป็นประจำ สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของสังคมหรือชุมชนนั้นๆ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เพื่อให้คนในชุมชนนั้นปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน หรือสร้างความเคารพต่อกัน

พิธีกรรม (rituals) คือการกระทำของมนุษย์ที่สร้างขึ้น เพื่อมุ่งที่จะก่อให้เกิดผลตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งอาจจะเป็นผลทางจิตใจหรือทางวัตถุ โดยมีขั้นตอน ระเบียบวิธี ในบางครั้งการประกอบพิธีกรรม อาจจำกัดการมีส่วนร่วมให้เพียงสมาชิกในชุมชนเท่านั้น

งานเทศกาล (festival events) เป็นการปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ตามที่กำหนดร่วมกัน เช่น เทศกาลกินเจของชาวไทยเชื้อสายจีน เทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น

(4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (knowledge and practices concerning nature and the universe) เป็นองค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เช่น องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาการรักษาโรค ทักษะการทำอาหาร เรื่องเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ โสยศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการเลือกทำเลในการตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น

(5) ช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) คือความรู้ด้านงานช่าง ทักษะการประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ เช่น ทักษะการทำไม้ ทักษะการทอผ้า ทักษะการแกะสลัก เป็นต้น

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่างสามารถอยู่ในประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้หลายประเภท เช่น ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่างนั้นสามารถใช้ทักษะที่แสดงออกในรูปแบบของมุขปาฐะ คือการใช้บทสวด บทท่อง และศิลปะการแสดง ประกอบในการทำพิธีกรรมถ่ายทอดออกมา เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทยได้มีการกำหนดประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ไว้ 7 สาขาได้แก่²¹

1. วรรณกรรมพื้นบ้าน 2. ศิลปะการแสดง 3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5. ช่างฝีมือดั้งเดิม 6. ภูมิปัญญาไทย 7. ภาษา

(1) วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึงวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีของคนในชุมชน โดยครอบคลุมถึงการถ่ายทอดโดยวิธีการบอกเล่า และที่เขียนขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านสามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเภทได้แก่

²¹ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ, 2558 หน้า 94

- นิทานพื้นบ้าน คือเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา เช่น นิทานจักรๆ วงศ์ๆ นิทานประจำถิ่น นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี นิทานมุขตลก นิทานเรื่องไม้ นิทานเข้าแบบ เป็นต้น

- ตำนานพื้นบ้าน คือเรื่องเล่าที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม ศาสนาและประวัติศาสตร์ของชุมชนเหล่านั้น เช่น ตำนานพระธาตุประจำปีเกิดต่างๆ ของล้านนา ตำนานสงครามต๋ เป็นต้น

- บทร้องพื้นบ้าน หมายถึงคำร้องที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ เช่น บทเพลงกล่อมเด็ก บทร้อง บทเกี่ยวพาราสี ซอล้านนา บทเซ็ง เป็นต้น

- บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรมต่างๆ หมายถึงคำสวดที่ใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น บททำขวัญบูชา คำสมา คำเวหนาน บทสวดสรภัญญะ บทท่องประกอบการรักษาโลกพื้นบ้าน บทสวดให้พร คำอธิษฐาน เป็นต้น

- สำนวน ภาษิต หมายถึงคำพูดหรือคำกล่าวที่สืบทอดกันมา ซึ่งมักจะมีคำสัมผัสหรือคล้องจองกัน เช่น โวหาร คำคม สำนวน คำพังเพย คำอุปมา อุปไมย คำขวัญ คติพจน์ คำสวดสาบาน คำสาปแช่ง เป็นต้น

- ปริศนาคำทาย หมายถึงคำหรือข้อความที่ตั้งเป็นคำถาม คำตอบที่สืบต่อกันมา เพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหา เช่น คำทาย ปัญหาเขาวน เป็นต้น

- ตำรา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีการเขียนบันทึกในเอกสารโบราณ เช่น ตำราโหราศาสตร์ ตำราตุลักษ์ณะคนและสัตว์ ตำรายา เป็นต้น

(2) ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรี การรำ การเต้น และการละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่แสดงตามแบบแผน หรือมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง ซึ่งการแสดงนั้นเป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชม มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อบารมณเพื่อให้ผู้ชมเห็นความงาม ความบันเทิง หรือการแสดงนั้นอาจเป็นการแสดงที่ก่อให้เกิดการคิด การวิพากษ์ นำไปสู่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ได้ ซึ่งศิลปะการแสดงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

- ดนตรีและเพลงร้อง หมายถึง เสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีและการขับร้องที่ประกอบขึ้นเป็นทำนองเพลงเพื่อบรรเลงขับกล่อมให้ความบันเทิง ประกอบพิธีกรรม และประกอบการแสดง ทำให้ผู้ชมได้รับความเพลิดเพลินและเกิดอารมณ์ต่างๆ

- นาฏศิลป์และการละคร เป็นการแสดงออกทางร่างกาย ท่วงท่าการเคลื่อนไหว การเต้น การรำ การเชิด การพากย์ การใช้เสียง การขับร้อง การใช้บท การใช้อุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งสื่อถึงเป็นเรื่องราว ที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก อาจแสดงร่วมกับดนตรีและการขับร้องหรือไม่ก็ได้ โดยการแสดงสามารถแสดงได้ในพิธีกรรม หรือเป็นการแสดงที่เป็นเรื่องราว หรือไม่เป็นเรื่องราวก็ได้

(3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีการหรืองานเทศกาล เป็นการประเพณีปฏิบัติในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาบนหนทางของมงคลวิธี นำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข มีรูปแบบการปฏิบัติ ช่วงเวลาและขั้นตอนที่ชัดเจน แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์นั้นๆ โดยแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ มารยาท และขนบธรรมเนียมประเพณี

- มารยาท คือการประเพณีปฏิบัติที่ติงามต่อผู้อื่น

- ขนบธรรมเนียมประเพณี คือ การประเพณี ปฏิบัติ และการกระทำกิจกรรมที่สืบทอดต่อกันมาในวิถีชีวิตและสังคมของชุมชนนั้นๆ ซึ่งเกี่ยวกับศาสนา เทศกาล วงจรชีวิต และการทำมาหากินของคนในชุมชน

(4) ความรู้ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึงองค์ความรู้ วิธีการทักษะ ความเชื่อแนวปฏิบัติและการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

- อาหารและโภชนาการ หมายถึงสิ่งที่มนุษย์บริโภค รวมถึงวิธีการปรุงและประกอบอาหาร รูปแบบการบริโภค และคุณค่าทางโภชนาการ

- การแพทย์แผนไทย และการแพทย์พื้นบ้าน คือกระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัดรักษาหรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์ ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย หรือ เป็นการดูแลสุขภาพตนเองของคนในชุมชน โดยอาศัยความเชื่อ พิธีกรรม และทรัพยากรที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต

- โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ ซึ่งโหราศาสตร์คือความรู้ในการทำนายโชคชะตา ทำนายอนาคตของบุคคล และทำนายอนาคตของบ้านเมือง โดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ขึ้น ส่วนดาราศาสตร์ คือ ความรู้ที่สังเกตจากดวงดาว อธิบายเหตุการณ์ต่างๆ บนท้องฟ้า

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความรู้ในการจัดการระบบนิเวศ เพื่อการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

- ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ความรู้ ความเชื่อในการเลือกที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน

(5) ช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน โดยแบ่งออกเป็น 10 ประเภท ดังนี้

- ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากการทอ ย้อม ถัก ปัก ตีเกลียว ยก จก มัดหมี่ พิมพ์ลาย ชิด เกาะ ล้วง เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม แสดงสถานภาพทางสังคม ลวดลายผ้ามีความเกี่ยวข้องกับตำนานพื้นถิ่น ความเชื่อและธรรมชาติ ซึ่งลวดลายดังกล่าวมักเกิดจากเส้นพุ่งเป็นหลัก

- เครื่องจักสาน หมายถึง ภาชนะเครื่องใช้ประจำบ้านของคนไทยทำจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ไม้ หวาย กระจูด ลำเจียก โดยนำมาจักและสาน จึงเรียกว่า เครื่องจักสาน กลวิธีในการทำเครื่องจักสาน ได้แก่ การถัก ผูก รัต มัด ร้อย โดยใช้ตอก หวาย เพื่อให้เครื่องจักสานคงทนและคงรูปอยู่ได้ตามต้องการ

- เครื่องรัก หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้รักเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างผลงาน เช่น ปิดทองรดน้ำ ภาพกำมะลอ ประดับมุก ประดับกระจกลี ปั้นกระแหง และเขิน รักหรือยางรัก มีคุณลักษณะเป็นยางเหนียว สามารถเกาะจับพื้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ประสงค์จะทาหรือถมทับหรือเคลือบผิวได้ดี ทำให้เป็นผิวมันภายหลังรักแห้งสนิท มีคุณภาพคงทนต่อความร้อน ความชื้น กรดหรือด่างอ่อนๆ และยังเป็นวัสดุที่ใช้เชื่อมสมุก หรือสีเข้าด้วยกัน

- เครื่องปั้นดินเผา หมายถึง หัตถกรรมที่ใช้ดินเหนียวเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิต มีทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบ โดยที่เนื้อดินเหนียวต้องมีส่วนผสมของทรายแม่น้ำที่เป็นทรายเนื้อละเอียดและช่วยให้เนื้อดินแห้งสนิทไม่แตกร้าว ดินเหนียวที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาจากที่ต่างๆ ให้สีแตกต่างกัน

- เครื่องโลหะ หมายถึง สิ่งที่มีวัสดุหลักเป็นเหล็ก ทองเหลือง หรือทองแดง เครื่องโลหะที่ทำจากเหล็กนิยมทำ โดยการเผาไฟให้อ่อนตัวและตีเหล็กเป็นรูปทรงต่างๆ เครื่องโลหะที่ทำจากทองเหลืองนิยมนำทองเหลืองมาเผาจนหลอมเหลวแล้วจึงนำไปเทลงในแบบรูปตามลักษณะที่ต้องการ แล้วนำมาตกแต่ง ส่วนเครื่องโลหะที่ทำจากทองแดง มีการนำทองแดงมาใช้เป็นโลหะเจือหลักสำหรับผลิตตัวเรือนเครื่องประดับโลหะเงินเจือ

- เครื่องไม้ หมายถึง งานฝีมือช่างที่ทำจากไม้ซุงหรือไม้แปรรูปเป็นท่อน เป็นแผ่น เพื่อใช้ใน งานช่างก่อสร้างประเภทเครื่องสับ เครื่องเรือน เครื่องบูชา เครื่องตั้ง เครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องศาสตรา เครื่องดนตรี เครื่องเล่น และยานพาหนะ โดยอาศัยเทคนิควิธีการแกะ สลัก สับ ขุด เจาะ กลึง ถาก ขุด และขัด

- เครื่องหนัง หมายถึง งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำมาจากหนังสัตว์ โดยผ่านกระบวนการหมัก และฟอกหนังเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อย และให้เกิดความนิ่มนวลสามารถบึงอได้ตามที่ต้องการ เครื่องหนัง นิยมนำไปใช้เกี่ยวกับศิลปะการแสดง รวมถึงอุปกรณ์อื่นๆ ที่มีหนังเป็นส่วนประกอบ

- เครื่องประดับ หมายถึง งานช่างฝีมือที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการตกแต่งให้เกิดความงดงาม เริ่มต้นจากการใช้วัสดุที่พบได้ง่ายในท้องถิ่นนำมาผลิตเป็นเครื่องประดับตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย และพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ เป็นการใช้อัญมณีและโลหะมีค่าชนิดอื่น

- งานศิลปกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานที่มีการแสดงอารมณ์สะท้อนออกทางฝีมือการช่างให้ ประจักษ์เห็นเป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองในด้านการยังชีพและความต้องการคุณค่าด้านความงาม เช่น ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลักงานหล่อ เป็นต้น

- ผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หมายถึง งานช่างฝีมือดั้งเดิมที่ไม่สามารถจัดอยู่ใน ๙ ประเภทแรกได้ ซึ่งอาจเป็นงานช่างฝีมือที่ประดิษฐ์หรือผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่นหรือจากวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

(6) กีฬากฎมิปัญญาไทย หมายถึง การเล่น การกีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มีการ ปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทยและมีเอกลักษณ์สะท้อนวิถีไทย แบ่งออกเป็น 4 ประเภทได้แก่

- การเล่นพื้นบ้าน หมายถึง การเล่นของคนไทยในแต่ละวัยที่มีวัตถุประสงค์ต่างๆ กันออกไป โดยมีผลลัพธ์สุดท้าย คือ ความรัก ความสามัคคี และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

- กีฬาพื้นบ้าน หมายถึง การเล่น และการแข่งขันของคนไทยในแต่ละวัย โดยมีอุปกรณ์และ กฎกติกาที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น

- ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง วิธีการหรือรูปแบบการต่อสู้ที่ใช้ร่างกายหรืออุปกรณ์โดย ได้รับการฝึกฝนตามวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา

(7) ภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลก ทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งในแง่วจนภาษา (ภาษาที่ใช้ถ้อยคำ) และอวัจน ภาษา (ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำ) โดยแบ่งออกเป็น

- ภาษาไทย หมายถึง ภาษาราชการที่ใช้ในประเทศไทย

- ภาษาไทยถิ่น หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารตามท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถสื่อความหมายสร้างความเข้าใจกันในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยแต่ละท้องถิ่นอาจพูดแตกต่างกันไปจากภาษาราชการ ทั้งในด้านเสียง คำ และการเรียงคำ ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นภาคเหนือ ภาษาไทยถิ่นภาคอีสาน ภาษาไทยถิ่นภาคกลาง และภาษาไทยถิ่นภาคใต้

- ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 ตระกูลภาษา ได้แก่ กลุ่มภาษาตระกูลไท กลุ่มภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก กลุ่มภาษาตระกูลจีน – ทิเบต กลุ่มภาษาออสโตรเนเซียนติก และกลุ่มภาษาม้ง – เมี่ยน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วการกำหนดประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตามบทนิยามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กับกรมส่งเสริมวัฒนธรรมของประเทศไทยแล้ว มีความแตกต่างกันคือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้เพิ่มเติมภาษาและกีฬาภูมิปัญญาไทยเข้ามาเป็นหนึ่งในประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของไทย ซึ่งในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เปิดโอกาสให้รัฐที่จะเข้าเป็นภาคีสามารถจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคีได้เองตามความเหมาะสม

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 กับกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ประเทศไทย (2015)

ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546	กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2015)
มุขปาฐะและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับมุขปาฐะ	✓	✓
ศิลปะการแสดง	✓	✓
แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล	✓	✓
ความรู้และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	✓	✓
ช่างฝีมือดั้งเดิม	✓	✓
กีฬาภูมิปัญญาไทย		✓
ภาษา		✓

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (2015)

2.1.4 ความแตกต่างของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่ายากที่จะแยกออกจากกัน ซึ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้มีความเป็นวัตถุสามารถมองเห็นได้ทางกายภาพ ส่วนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นลักษณะที่เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตน ต้องถ่ายทอดต่อโดยมนุษย์เท่านั้น เพราะเป็นองค์ความรู้ ทักษะที่อยู่ในตัวของมนุษย์ที่ถูกสืบทอดต่อกันมา จึงสามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้

(1) การทำเครื่องขามเบญจรงค์ ซึ่งถ้าหากเป็นถ้วย ขาม ที่เป็นวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จะถือว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ส่วนกระบวนการทำถ้วย ขาม เทคนิคการวาดลวดลายเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เพราะเป็นทักษะที่อยู่ในตัวของช่างผู้ทำ เมื่อทักษะเหล่านี้ถูกถ่ายทอดโดยเจ้าของวัฒนธรรมในทีนี้คือชุมชนที่ทำเครื่องขมเบญจรงค์และส่งต่อไปยังคนรุ่นต่อไปก็จะถือว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(2) การสร้างเจดีย์ หรือวิหารของวัด จะเห็นได้ว่ากระบวนการก่อสร้างเจดีย์แต่ละแห่งจะต้องอาศัย ความรู้ ทักษะว่าจะสร้างเจดีย์แบบใด รูปทรง ทิศทางไปทางไหน ซึ่งจะมีลักษณะเจดีย์

ที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละชุมชน องค์ความรู้เหล่านี้ไม่สามารถแสดงออกมาเห็นได้ทางกายภาพ จึงเป็นลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เมื่อมีการนำความรู้หรือทักษะของชุมชนเหล่านั้น มาสร้างเป็นเจดีย์ จนเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาก็จะทำให้เกิดองค์เจดีย์ขึ้น ตัวองค์เจดีย์นี้จะเห็นได้ว่าเป็น วัตถุ เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้

จะเห็นได้ว่าความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้นั้น องค์ประกอบหลักอยู่ที่ตัวมนุษย์ ที่จะเป็นเครื่องมือในการสืบทอด มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้บางอย่างอาจมีพื้นฐานมาจากมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แสดงให้เห็นได้ชัดเจนจากการใช้องค์ประกอบ ทางด้านจิตใจในการรับรู้ การสร้างสรรค์ และการแสดงออก ต้องใช้จิตใจในการตัดสินใจคุณค่า ซึ่งต้อง ใช้คนเป็นเครื่องมือเพื่อรักษาความมีชีวิตของมรดกวัฒนธรรมนั้นไว้ ส่วนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จะแสดงให้เห็นคุณค่าและสื่อความหมายในตัวของมันเองทางกายภาพ การที่จะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ จับต้องได้นั้นจะต้องมีรากฐานจากการใช้องค์ความรู้ซึ่งเป็นองค์ประกอบอย่างมรดกวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ เพื่อสร้างสรรค์ขึ้นมา ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพื้นฐาน ที่ทำให้เกิดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้

นอกจากนี้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อาจมีความสัมพันธ์ในแง่ของการถ่ายทอดเรื่องราว ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบในการบ่งบอกเรื่องราวของมรดกวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้ เช่น กรณีภาพวาดเขียนสีเรื่องราวเกี่ยวกับผนังโบสถ์ ในวัดต่างๆ จะวาดออกมาเป็น รูปภาพซึ่งมีลักษณะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ แต่หากเรามองแต่รูปภาพเพียงอย่างเดียว ก็ อาจจะไม่เข้าใจเรื่องราวของภาพวาดนั้น จึงต้องมีการเล่าเรื่องราวของภาพนั้นโดยอาศัยองค์ความรู้ ของผู้ที่มีความรู้ในภาพนั้นอธิบายเรื่องราวของภาพวาดดังกล่าวว่ามีเรื่องราวเป็นอย่างไร ซึ่งการเล่า เรื่องประกอบนั้นเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อๆ กันมา ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ ดังนั้นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงมีความสัมพันธ์กัน ในแง่การถ่ายทอดเรื่องราวซึ่งกันและกันด้วย

2.2 คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage Significance)

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นรากฐานความของความเป็นตัวตนของชุมชน ซึ่งมีคุณค่า และความสำคัญต่อเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาในเรื่องดังกล่าว เพื่อที่จะจำแนกถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันนำไปสู่การหาวิธีการ (Method) ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

คุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่าความงาม แสดงถึงที่มา ลักษณะสังคม หรือลักษณะอื่นๆ ที่มีต่อชุมชนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมนั้น ซึ่งถูกกำหนดโดยปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน เจ้าของมรดกวัฒนธรรมจะเป็นผู้ตัดสินว่าทำไมมรดกวัฒนธรรมนั้นจึงมีคุณค่าและมีคุณค่าอย่างไร เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมจะมีพื้นฐานทางสังคมและสภาพแวดล้อมแตกต่างกันออกไป

แนวคิดเรื่องคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ William Lipe ได้ให้คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้ 4 ประการได้แก่

(1) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Value)

เป็นคุณค่าที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นตัวตนของสังคมนั้นๆ เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงความแตกต่างของคนในแต่ละสังคม ซึ่งสามารถแสดงออกได้ในรูปแบบนามธรรม เช่น บุคลิกภาพของคนในสังคม ความรู้ ทักษะคติ ความสามารถ เป็นต้น หรืออาจแสดงออกมาเป็นรูปธรรมได้ เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน เป็นต้น

(2) คุณค่าเชิงวิชาการ (Informational Value)

เป็นคุณค่าที่แสดงถึงมรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่มนุษย์สามารถนำไปเรียนรู้ได้ คุณค่าด้านนี้เกิดจากการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ และผ่านกระบวนการที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ จนสามารถเป็นแหล่งข้อมูลในการนำไปศึกษาได้

(3) คุณค่าเชิงสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value)

เป็นคุณค่าเชิงความงาม ศิลปะ และจิตใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานในความชอบของแต่ละบุคคล คุณค่าประเภทนี้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

(4) คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic Value)

เป็นคุณค่าที่นำมรดกวัฒนธรรมมาก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบตัวเงิน เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาจเกิดจากการที่แปลงจากคุณค่าด้านอื่นๆ เพื่อแลกกับผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

ใน Burra Charter 1999 (The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance) ได้กำหนดความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมไว้ทั้งหมด 4 ด้าน อันได้แก่

(1) ด้านสุนทรียศาสตร์หรือความสวยงาม (Aesthetic significance) เป็นคุณค่าที่ใช้ประสาทสัมผัสของมนุษย์ในการพิจารณาถึงความหมายของมรดกวัฒนธรรม เช่น การพิจารณาจากรูปแบบการแสดงออก (form) ขนาด (Scale) สี (Color) กลิ่น (Smelling) หรือถ้อยคำที่เปล่งออกมา เพื่อสื่อความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นๆ

(2) ด้านประวัติศาสตร์ (Historical significance) เป็นคุณค่าที่สะท้อนมาจากความสำคัญของเรื่องราวในอดีต เป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ มีความสัมพันธ์กับเวลาสถานที่ ซึ่งเชื่อมโยงนัยของเหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่ผ่านมา

(3) ด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific significance) เป็นคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูล ที่สามารถนำไปเชื่อมโยงต่อยอดเพื่อหาข้อมูลต่อไปได้

(4) ด้านสังคม (Social significance) เป็นคุณค่าทางด้านจิตใจ หรือจิตวิญญาณของคนในชุมชน รวมไปถึงเรื่องการเมือง ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความนิยมของสังคมในระยะเวลาหนึ่ง อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยทั้งนี้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมจะเป็นผู้กำหนดความโดดเด่นของคุณค่าในด้านต่างๆ

สำนักงานมรดกวัฒนธรรมของรัฐเวสเทิร์นออสเตรเลียได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินของคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ²² ดังนี้

(1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value)

เป็นคุณค่าที่มีความสำคัญต่อชุมชนในเรื่องความสุนทรีย์ ความสวยงาม การสร้างสรรค์ การออกแบบ และก่อให้เกิดนวัตกรรมของชุมชน

(2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value)

เป็นคุณค่าที่มีขึ้นอยู่กับความเป็นมาในเรื่องวิวัฒนาการหรือแบบแผนทางประวัติศาสตร์ของชุมชน มีความสำคัญต่อความหนาแน่นหรือความหลากหลายของวัฒนธรรมที่แสดงผ่านการดำเนิน

²²Government of Western Australia, The Assessment criteria for Cultural Heritage Significance, Available from <http://stateheritage.wa.gov.au/docs/assessment-and-registration/assessment-criteria-for-cultural-heritage-significance.pdf?sfvrsn=10> [10 June 2015]

ชีวิตของมนุษย์ และวิวัฒนาการของชุมชน อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

(3) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Value)

เป็นคุณค่าที่สามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ มีความเป็นไปได้ ที่จะก่อให้เกิดผลของข้อมูลที่น่าไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติหรือประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ซึ่งความสำคัญของข้อมูลสามารถนำไปประกอบการวิจัย การศึกษา และการอ้างอิงให้เหตุผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น

(4) คุณค่าทางสังคม (Social Value)

เป็นคุณค่าที่มีความสำคัญในด้านความสัมพันธ์ของชุมชนหรือกลุ่มในแต่ละสังคม โดยใช้เหตุผลทางด้านสังคม หรือจิตวิญญาณในการอยู่ร่วมกัน ที่ส่งผลให้ชุมชนนั้นมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(5) คุณค่าด้านความหายาก (Rarity Value)

คุณค่าในเรื่องนี้จะพิจารณาถึงลักษณะพิเศษของมรดกวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่หายาก มีรูปพิเศษที่ไม่ธรรมดา หรืออยู่ในภาวะอันตราย หรือถูกละเลยความสนใจจากท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจสูญหายได้หากไม่มีการปฏิบัติต่อไป

(6) คุณค่าด้านความเป็นตัวแทน (Representativeness)

เป็นคุณค่าที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของเจ้าของมรดกวัฒนธรรมนั้น บ่งบอกถึงลักษณะของชุมชน กลุ่ม หลักการในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งรวมไปถึงวิถีชีวิต ปรัชญา ประเพณี เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นสามารถเรียบเรียงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

(1) คุณค่าทางสังคม

คุณค่าทางสังคมของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือการทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนร่วมกันของชุมชน เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของชุมชน อีกทั้งยังจะช่วยให้ปัจเจกบุคคลเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอีกด้วย

การกำหนดคุณค่าทางสังคมนั้นจะถูกกำหนดโดยชุมชนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั่นเอง เนื่องจากเป็นผู้สร้างสรรค์ และเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น เช่น คุณค่าด้านสุนทรีย์ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านการเป็นตัวแทน เป็นต้น

(2) คุณค่าทางเศรษฐกิจ

คุณค่าในด้านเศรษฐกิจจะมีมุมมองที่ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเป็นทุนทางวัฒนธรรม มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เจ้าของมรดกวัฒนธรรมสามารถนำมูลค่าไปใช้เพื่อหาผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจได้

แต่ในปัจจุบันมีการนำเสนอมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แบบบิดเบือนหรือบางส่วน โดยเอาออกจากบริบททางวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเสียความเป็นอัตลักษณ์ (Identity) และความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนหรือกลุ่มที่เป็นเจ้าของของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็นองค์ประกอบหลักของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นไป นำไปสู่การขาดความตระหนักถึงอัตลักษณ์ของตนเองของชุมชน และเป็นเหตุให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เสี่ยงต่อการสูญหายไปในที่สุด

การพิจารณาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ให้คุณค่าที่จะพิจารณาว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีคุณค่าในด้านใด เช่น นักโบราณคดีอาจพิจารณาคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วยคุณค่าทางวิชาการ (Informative Value) เป็นหลัก แต่คนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อาจพิจารณาคุณค่าในด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) มากกว่า เป็นต้น บุคคลที่สามารถพิจารณากำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้ดีที่สุดก็คือผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั่นเอง เช่น ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล ผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในหลายๆ ด้าน เพื่อให้หาแนวทางที่เหมาะสมในการสงวนรักษา หากพิจารณาเพียงคุณค่าด้านใดด้านหนึ่งอาจทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายได้ เช่น หากพิจารณาในด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวอาจทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมนั้นละเลยความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองซึ่งเป็นคุณค่าด้านสังคมได้ เป็นต้น

นอกจากการกำหนดคุณค่าและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมโดยบุคคลผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมนั้นแล้ว ควรได้รับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น นักประวัติศาสตร์ สถาปนิก นักธรณีวิทยา นักมนุษยวิทยา นักโบราณคดี หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้คำปรึกษากับ

เจ้าของมรดกวัฒนธรรม ให้เกิดมุมมองในการกำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมนั้น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ควร จะได้รับการสืบทอดให้เป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living heritage) ต่อไป

2.3 สภาพปัญหามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.3.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดภัยคุกคามต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Threats of Intangible cultural heritage)

2.3.1.1 โลกาภิวัตน์ (Globalization)

โลกาภิวัตน์เป็นสิ่งที่ทำให้โลกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น อันเกิดจากความก้าวหน้าของ เทคโนโลยีและการสื่อสารในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ทำให้มีการแลกเปลี่ยน ระหว่างวัฒนธรรมกันมากขึ้น โลกาภิวัตน์จึงเป็นหนึ่งในสาเหตุของการสูญหายมรดกวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ โดยเฉพาะการพัฒนาทางอุตสาหกรรม และเทคโนโลยีวิทยาการสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทใน ชีวิตประจำวันของมนุษย์ ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน ทำให้มนุษย์ให้ความสนใจกับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามา แทนที่มากกว่า มีการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่สังคมเมือง (Immigration) มากขึ้น นอกจากนี้ยัง เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างๆ อย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมบางอย่างถูกแทนที่ด้วย วัฒนธรรมต่างถิ่น เกิดการรับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ มาใช้โดยขาดการกลั่นกรองตาม ความเหมาะสมกับบริบททางสังคม ส่งผลกระทบต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เคยมีอยู่ซึ่งเป็น รากเหง้า อัตลักษณ์ของสังคมนั้นลดบทบาทลงและเสี่ยงสูญหายไปในที่สุด เนื่องจากขาดการสืบทอด จากคนรุ่นต่อไป ดังนั้นจึงควรมีการสร้างตระหนักรู้ถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้เพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของสังคมหรือชุมชนนั้นๆ

ตัวอย่าง พิธีกล่อมอูฐ (Coaxing ritual for baby camels) ของชาวมองโกลเลีย ซึ่งเป็นการ ร้องเพลงขับ และเล่นดนตรีขับกล่อมต่อแม่อูฐที่มีการคลอดลูก เนื่องจากโดยธรรมชาติแม่อูฐจะไม่ยอม ให้นมลูกเพราะคิดว่าลูกเป็นสาเหตุของการเจ็บปวดในการคลอด ชาวมองโกลจึงมีการร้องเพลง เล่น ดนตรีขับกล่อมแม่อูฐเพื่อให้แม่อูฐยอมให้นมลูกกินนม เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของชาว มองโกลเลีย แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านคมนาคมมากยิ่งขึ้น รถจักรยานยนต์ถูกนำมาใช้เป็น พาหนะในการเดินทางแทนอูฐ คนในชุมชนจึงมีการเลี้ยงอูฐน้อยลง อัตราการเกิดของลูกอูฐจึงน้อยลง

ไปด้วย ประกอบกับคนรุ่นใหม่อพยพไปทำงานในตัวเมืองเพื่อประกอบอาชีพอื่นมากยิ่งขึ้น ส่งผลทำให้จำนวนผู้ที่เสียบทอดลดลงอย่างรวดเร็ว²³

2.3.1.2 การท่องเที่ยว (Tourism)

ในบางครั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการท่องเที่ยว แต่เกิดปัญหาของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่นั่นถูกนำเสนอบิดเบือนจากเดิม (De-contextualization) โดยเอาออกจากบริบททางวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจในการท่องเที่ยว²⁴ กล่าวคือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่คนในชุมชนหรือกลุ่ม ใช้จิตวิญญาณในการถ่ายทอดหรือแสดงออกมาเพื่อความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นอัตลักษณ์ (Identity) ของชุมชนเหล่านั้น ทำให้เกิดการตระหนักในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

เมื่อมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถูกนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ จนทำให้ความรู้สึกที่ตระหนักถึงการแสดงความเป็นตัวตนผ่านมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่นั่นลดน้อยลง มุ่งเน้นในมุมมองทางเศรษฐกิจมากกว่าจนอาจทำให้รากเหง้าของความเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่นั่นสูญหายไปมากที่สุด

2.3.1.3 การดำเนินนโยบายของรัฐ (Public Policy)

สาเหตุในการสูญหายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือการดำเนินนโยบายของรัฐ ซึ่งเกิดจากการที่รัฐมีนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเหตุให้เกิดลำดับชั้นของมรดกวัฒนธรรม ซึ่งทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่างถูกมองว่าเหนือกว่าอีกมรดกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยรัฐให้ความสำคัญกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เห็นว่ามีค่ามากกว่าเป็นลำดับแรก และปิดกั้นการแสดงออกของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นขาดการสืบทอดและสูญหายไปมากที่สุด

²³ <http://www.unesco.org/culture/ich/en/USL/coaxing-ritual-for-camels-01061> สืบค้นเมื่อ 6 มีนาคม 2559

²⁴ ณัฐชนก ดวงใจ, การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาการจัดการเทศกาลและกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยในห้างสรรพสินค้า, สืบค้นจาก <http://articles.citu.tu.ac.th/wp-content/uploads/2013/04/10natchanoke.pdf> [13 พฤษภาคม 2558]

ตัวอย่าง กรณีวัฒนธรรม Suiti cultural space ซึ่งเป็นชุมชนชาวคารอลิกเล็กๆ ที่อาศัยอยู่ในเขตของโปรแตสแตนท์ทางตะวันตกของลัตเวีย การแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชนชุยติมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว เช่น การร้องเพลงเสียงประสานของกลุ่ม สตรีที่แสดงในพิธีแต่งงาน เครื่องแต่งกาย ภาษาเฉพาะของชุมชน อาหาร ความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมายังคนรุ่นหลัง เอกลักษณ์ของชุมชนชุยติเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมในยุคก่อนคริสตกาล (pre-christian) และความเชื่อทางศาสนาซึ่งมีโบสถ์คารอลิกเป็นศูนย์กลางของชุมชน²⁵ ในอดีตนั้นเสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหภาพโซเวียตได้ครอบครองดินแดนซึ่งเป็นประเทศลัตเวียในปัจจุบันและมีนโยบายเปลี่ยนกิจการของเอกชนให้เป็นของรัฐ พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ใช้ในการแสดงออกกลายเป็นที่ดินในการทำการเกษตรตามนโยบายของสหภาพโซเวียต ทำให้การแสดงออกของวัฒนธรรมชุยตินั้นลดน้อยลง และเกือบหายไปในที่สุด จนกระทั่งสหภาพโซเวียตล่มสลายจึงมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่²⁶

2.3.1.4 ความขัดแย้ง (Conflicts)

ความขัดแย้งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายเนื่องจากองค์ประกอบหลักของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือการถูกถ่ายทอดโดยคน รุ่นสู่รุ่น การเกิดความขัดแย้งในบางเรื่อง อาจนำมาซึ่งการอพยพ เช่นฆ่าผู้คน ทำให้บทบาทของการแสดงออกของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นลดน้อยลง หรือหายไปกับความสูญเสียในชีวิต

ยกตัวอย่างกรณีภัยคุกคามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เกิดจากความขัดแย้ง

- การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ในช่วงปี ค.ศ. 1975-1979 ประเทศกัมพูชาตกอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรแดง ซึ่งมีผู้นำคือ พอล พต (Pol Pot) ได้มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (Genocide) ชาวกัมพูชานับล้านคน ซึ่งรวมถึงศิลปิน นักดนตรี และนักแสดง ซึ่งเป็นบุคคลผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย ในรายงานของ Kampuchea Review ที่พิมพ์ขึ้นในปี 1982 ได้กล่าวว่า ในช่วงที่เขมรแดงมีอำนาจในกัมพูชา ได้มีความสูญเสียนักแสดงนาฏศิลป์จำนวนมากถึง 190 คน และเหลือ

²⁵ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, 2552, หน้า 102.

²⁶ Intergovernmental Committee of the Intangible Cultural Heritage, Nomination for inscription on the Urgent Safeguarding List in 2009, Fourth session Abu Dhabi, United Arab Emirates 28 September to 2 October 2009, p.2

รอดมาได้เพียง 40 คนเท่านั้น²⁷ แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการสืบทอดของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ลดน้อยลง และเสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากองค์ประกอบในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นก็คือน

- อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นเรื่องความขัดแย้งทางสังคมของรัฐคุชราต (Gujarat) ซึ่งเป็นรัฐทางตะวันออกเฉียงของประเทศอินเดีย ในช่วงปี ค.ศ. 1992 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนผู้นับถือศาสนาฮินดูและชุมชนชาวมุสลิมภายในเมืองอโยธยา (Ayodhya) ซึ่งมีสาเหตุมาจากการแย่งพื้นที่ในการประกอบศาสนสถานซึ่งชาวฮินดูได้ทำการทำลายสุเหร่ามุสลิมที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยโมกุลของอินเดีย และสร้างวัดฮินดูเพื่อบูชาเทพเจ้าฮินดูแทนในบริเวณดังกล่าว ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนทั้งสองกลุ่ม เป็นผลให้ชาวมุสลิมประมาณ 2,000 คนถูกฆ่าตาย และศาสนสถานของชาวมุสลิมถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ชาวฮินดูได้ครอบครองพื้นที่ดังกล่าว และต่อต้านการแสดงออกทางศาสนาอิสลามจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมซึ่งมีจำนวนที่น้อยกว่าในพื้นที่ดังกล่าว ไม่กล้าแสดงออกในวิถีชีวิตตามปกติของตนเอง และไม่สามารถประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชุมชนได้ โอกาสในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม แนวปฏิบัติต่างๆ ของชุมชนซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ลดน้อยลง และเสี่ยงต่อการสูญหายไปในที่สุด²⁸ ดังนั้นความขัดแย้ง (Conflict) จึงเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.3.1.5 การขาดทรัพยากรในการสงวนรักษา (Lack of resources)

หนึ่งในสาเหตุของการสูญหายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อีกประการหนึ่งคือการขาดทรัพยากรในการบริหารจัดการเพื่อให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ต่อไปได้ ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรด้านการเงิน ด้านบุคลากร ซึ่งมีส่วนสำคัญในการดำเนินมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ²⁹ ดังนั้นเมื่อมีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรในการสงวนรักษา ดังกล่าว เช่น การขาดเงินทุน การขาดบุคลากรที่มีความชำนาญ ก็จะทำให้การสงวนรักษามรดก

²⁷ May M. Ebihara, Carol Anne Mortland, Judy , Cambodian Culture Since 1975: Homeland and Exile, Cornell University, p.41

²⁸ Helaine Silverman, Cultural Heritage and Human Rights, 2007, p.58

²⁹ Rob Pickard, Analysis and Reform of Cultural Heritage Policies in South-East Europe, (Council of Europe: Strasburg), p.262

วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำเนินไปได้อย่างยากลำบาก และไม่สามารถรักษาการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างทันที่

2.3.1.6 การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและการเกิดภัยพิบัติ (Climate change and disaster)

การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่างมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้³⁰ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของงานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) บางประเภทมีการใช้ส่วนประกอบของสัตว์ ต้นไม้ ก้อนหิน หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในการสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมา แต่เมื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป ทรัพยากรที่นำมาประกอบการสร้างสรรคงานฝีมือลดน้อยลงหรือหายไป ก็จะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ที่สืบทอดทักษะในการสร้างสรรคงานช่างฝีมือดั้งเดิมต่อไป

หรือในกรณีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล เช่น วิธีการทำอาหาร วิธีการปรุงยาสมุนไพรพื้นบ้าน อาจเสี่ยงต่อการสูญหายหากได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้วัตถุดิบในการสร้างสรรคสิ่งเหล่านั้นลดน้อยลงหรือหายไป ในที่สุด เมื่อไม่มีวัตถุดิบหรือส่วนประกอบในการสร้างสรรคก็จะส่งผลกระทบต่อจำนวนการสร้างสรรคสิ่งเหล่านั้นโดยคน เมื่อมีการสืบทอดทักษะในการสร้างสรรคดังกล่าวน้อยลงก็จะทำให้องค์ความรู้ในการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นเสี่ยงต่อการสูญหายไป ในที่สุด

ยกตัวอย่าง การแสดง Saman Dance ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาว Gayo ในจังหวัดอะเซห์ (Aceh) ในเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งจะเป็นการเต้นรำที่ผสมเข้ากับการปรบมือเพื่อให้จังหวะ โดยให้เด็กชายหรือเด็กหนุ่มนั่งคุกเข่า มีคนนำนั่งอยู่ตรงกลางทำหน้าที่ร้องเพลงนำ และจะปรบมือไปตามจังหวะ พร้อมเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งสื่อถึงวิถีชีวิตประจำวันของชาว Gayo ซึ่งภัยคุกคามรูปแบบหนึ่งของการแสดง Saman Dance คือการเกิดภัยพิบัติ ในปี ค.ศ. 2004 ได้เกิดคลื่นยักษ์ (Tsunami) พัดเข้าสู่ชุมชนของชาว Gayo ทำให้เอกสารและเครื่องมือในการแสดงสูญหาย

³⁰ UNESCO. Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe [Online]. 2016. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/knowledge-concerning-nature-00056> [24 March 2016].

เป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วนเพื่อไม่ให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้ สูญหายไป³¹

2.4 สภาพปัญหามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย

ในสังคมไทยนั้นมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันเกิดจากการสั่งสมความรู้ ทักษะ ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่แสดงออกมาให้เห็นซึ่งอัตลักษณ์และความต่อเนื่องของแต่ละชุมชนที่สร้างสรรค์และถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสะท้อนออกถึงความเป็นไทย เช่น การไหว้ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติทางสังคม ศิลปะการแสดง งานเทศกาล การละเล่น ตำนาน การเล่าเรื่อง กระบวนการทำอาหาร ภาษา และงานช่างฝีมือต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งสิ่งเหล่านี้ยังมีคุณค่าสร้างความภูมิใจให้แก่คนในชาติอีกด้วย

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยนั้น คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติมีมติเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2552 ให้ใช้คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” เนื่องจากการใช้คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ทำให้เข้าใจยากและและไม่คุ้นเคยในประเทศไทย³² อีกทั้งคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Intangible Cultural Heritage ยังไม่ได้มีการแปลเป็นไทยอย่างเป็นทางการ จึงใช้คำว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแทนคำว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แทน อีกทั้งยังได้กำหนดสาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีก 7 สาขา ได้แก่ (1) ภาษา (2) วรรณกรรมพื้นบ้าน (3) ศิลปะการแสดง (4) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (6) ความรู้และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (7) กีฬาภูมิปัญญาไทย ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของไทยที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสั่งสม ประกอบกับการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในแต่ละยุคแต่ละสมัย และมีการสืบทอดเพื่อให้ดำรงอยู่ไปยังคนรุ่นหลัง มีคุณค่าทางจิตวิญญาณ แต่ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีกำลังเป็นภัยคุกคามต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น ทำให้

³¹ UNESCO. "Item 8 of the Provisional Agenda: Evaluation of Nominations for Inscription in 2011 on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding " In Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Sixth session, Bali, Indonesia, 22 to 29 November 2011, 22, 2011.

³² กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, “8 สิ่งควรรู้กับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม”, วารสารวัฒนธรรม 52 (มกราคม-มีนาคม 2556): 72.

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่างถูกละเลยจากความตระหนักถึงคุณค่า และการใส่ใจของคนในชุมชน ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นเสี่ยงต่อการสูญหายหรือถูกทำลาย อีกทั้งการพัฒนาด้านการสื่อสารอย่างรวดเร็วทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ระหว่างกันมากยิ่งขึ้น เกิดการนำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นมาดัดแปลง จนบิดเบือนถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อใช้หาผลประโยชน์ เช่น การนำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไปดัดแปลงปรับใช้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยขาดจิตวิญญาณในการแสดงออก เป็นต้น ดังนั้นประเทศไทยจึงควรมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านี้มีการสืบทอดและดำรงอยู่ต่อไป

2.5 ความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นไปข้างต้นแล้วว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีเป็นองค์ความรู้ทักษะที่สืบทอดกันมาเป็ระยะเวลาอันยาวนาน มีคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวแทน ความเป็นอัตลักษณ์ของประเทศต่างๆ แต่ในปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กำลังเผชิญกับภัยคุกคามและสภาพปัญหาในรูปแบบต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจะต้องได้รับการคุ้มครอง

ในอดีตการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของแต่ละประเทศก็มีความแตกต่างกันไป ไม่มีหลักเกณฑ์กลางในการคุ้มครอง ทำให้ขาดแนวทางในการคุ้มครองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนกระทั่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่กำกับดูแลด้านวัฒนธรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะให้แต่ละประเทศมาแสดงเจตจำนงร่วมกันเพื่อวางมาตรการในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้น ยูเนสโกจึงจำเป็นต้องสร้างเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อที่จะเป็นพันธกรณีให้รัฐต่างๆ ได้ปฏิบัติให้เป็นรูปแบบเดียวกัน จึงได้ดำเนินการประกาศใช้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในขณะเดียวกันนั้นอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นก็กำหนดกลไกขึ้นมาเพื่อให้รัฐภาคีนั้นปฏิบัติตามโดยสร้างพันธกรณีให้แก่รัฐภาคีปฏิบัติ กำหนดกระบวนการที่จะคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กำหนดหน้าที่ขององค์กรเพื่อดำเนินงานของอนุสัญญาฯ และกำหนดระบบการกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวต่อไปในบทที่ 3

บทที่ 3

สาระสำคัญตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546

หลังจากบทที่ 2 ผู้เขียนได้อธิบายถึงความจำเป็นของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา และสาเหตุของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อที่จะต้องได้รับการคุ้มครองแล้ว ทำให้เรารู้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของการทำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป นั่นคือคน ในบทนี้ผู้เขียนจะศึกษาสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยศึกษา ตั้งแต่เรื่องความเป็นมา วัตถุประสงค์ หลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ ตลอดจนพันธกรณีซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐภาคีที่จะต้องปฏิบัติตามหลักจากที่เข้าเป็นภาคี เพื่อชี้ให้เห็นถึงเจตนารมณ์ และกระบวนการในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งได้บัญญัติไว้ในอนุสัญญาฯ

3.1 ความเป็นมาของอนุสัญญาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ก่อนที่อนุสัญญาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะมีผลบังคับใช้นั้น ได้พยายามสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อเป็นเครื่องมือในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยจัดให้มีโครงการความร่วมมือต่างๆ และร่วมกันกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศขึ้นมา จนนำไปสู่การจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ในปี 2003 ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นมาของอนุสัญญาฯ เพื่อให้เข้าใจถึงวิวัฒนาการในการพัฒนาโลกในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ความเป็นมาของก่อนมีอนุสัญญาว่าด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

(1) ช่วงเริ่มต้น

หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่ประเทศต่างๆ เริ่มมีการประกาศเสรีภาพกันมากขึ้น ประเทศเหล่านี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงความเป็นตัวตนของตนเองของชาติตนเองผ่านวัฒนธรรมของตนเอง จึงมีแนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมขึ้น

องค์การ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งมีภารกิจหลักในการสร้างสันติภาพระหว่างประเทศ ผ่านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ในด้านวัฒนธรรมนั้น ได้มุ่งเน้นการดำเนินการให้เกิดความร่วมมือในด้าน ศิลปะ และการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของโลก และดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม เช่น วรรณกรรม พิพิธภัณฑสถาน ดนตรี และภาษา เป็นต้น ทำให้ยูเนสโก จึงเริ่มเข้ามามีบทบาทในการดูแลเรื่องมรดกวัฒนธรรมนับตั้งแต่นั้น

ในปี 1946 ได้มีการก่อตั้งองค์การหรือสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างประเทศ (International Council of Museums) เพื่อส่งเสริมและแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศด้วยวิธีต่างๆ และก่อตั้งสภาดนตรีระหว่างประเทศ (International Music Council) ขึ้นในปี 1949 ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่ผลงานของศิลปินซึ่งนำไปสู่การจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention) ในปี 1952

เนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้วัฒนธรรมหลายอย่างสูญหายและถูกทำลาย ทำให้หลายประเทศตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการรักษาวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้นและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการคุ้มครองวัฒนธรรมในช่วงสงคราม เพื่อให้ไม่เกิดความเสียหายแก่วัฒนธรรมดังเช่นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงนำไปสู่การจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมในกรณีที่มีการขัดกันทางอาวุธ (Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention) ในปี 1954 โดยในอนุสัญญาดังกล่าวได้มีการถึงคำว่า “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” (Cultural Property) ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางวัตถุที่มีคุณค่า ต้องถูกรักษาไว้ และคำว่า “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” ยังปรากฏใน อนุสัญญาว่าด้วยวิธีห้ามและป้องกันการนำเข้า ส่งออก และโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทางวัฒนธรรมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ค.ศ. 1970 (The UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property 1970) Model Provisions for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore against Illicit and Other Prejudicial Actions เป็นกฎหมายแม่แบบซึ่งมีแนวทางในการวางระบบคุ้มครองวัฒนธรรมดั้งเดิม (Folklore) เพื่อเป็นแนวทางในการตรากฎหมายให้แต่ละรัฐอาจนำไปกำหนดไว้ในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual

Property Law) หรือกฎหมายอื่นตามเห็นสมควร เพื่อส่งเสริมการใช้บังคับอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรม¹ ในกรณีที่มีการขัดกันทางอาวุธอีกด้วย

ในปี ค.ศ. 1953 ยูเนสโกได้มีการจัดพิมพ์เอกสารชื่อ “ความเป็นเอกภาพและความหลากหลายของวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลในการสำรวจวัฒนธรรมต่างๆ ของโลก แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะพิเศษของแต่ละวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของแต่ละวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเคารพต่อวัฒนธรรมซึ่งกันและกันของประชาคมโลก

ในปี ค.ศ. 1966 ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ของยูเนสโกได้มีมติจัดตั้ง ปฏิญญาว่าด้วยหลักการแห่งความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านวัฒนธรรม (Declaration on the principles of International Cooperation) ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นศักดิ์ศรีและมีคุณค่าที่จะต้องได้รับความเคารพและอนุรักษ์ไว้² คนทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะพัฒนาวัฒนธรรมนั้น และทุก

¹ Article 1 of Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict

“For the purposes of the present Convention, the term ‘cultural property’ shall cover, irrespective of origin or ownership:

(a) movable or immovable property of great importance to the cultural heritage of every people, such as monuments of architecture, art or history, whether religious or secular; archaeological sites; groups of buildings which, as a whole, are of historical or artistic interest; works of art; manuscripts, books and other objects of artistic, historical or archaeological interest; as well as scientific collections and important collections of books or archives or of reproductions of the property defined above;

(b) buildings whose main and effective purpose is to preserve or exhibit the movable cultural property defined in sub-paragraph (a) such as museums, large libraries and depositories of archives, and refuges intended to shelter, in the event of armed conflict, the movable cultural property defined in sub-paragraph (a);

(c) centers containing a large amount of cultural property as defined in sub-paragraphs (a) and (b), to be known as ‘centers containing monuments’.”

² Article 1 of Declaration on the principles of International Cooperation

1. Each culture has a dignity and value which must be respected and preserved.

วัฒนธรรมเป็นของมวลมนุษยชาติ (heritage of Mankind) นอกจากนี้ยังกำหนดให้ความร่วมมือในด้านวัฒนธรรมเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนทุกคน ทุกประเทศ ซึ่งควรแบ่งปันความรู้และทักษะทาง วัฒนธรรมของตนเองกับบุคคลอื่น³ ปฏิญญาฯ นี้เป็นแนวทางพื้นฐานในการพัฒนานโยบายด้านมรดกวัฒนธรรมของยูเนสโกนับตั้งแต่นั้นมา

หลังจากนั้นเป็นช่วงสงครามเย็นและเป็นช่วงที่ประเทศต่างๆ เริ่มประกาศอิสรภาพมากมาย ซึ่งหลายประเทศเหล่านั้น เล็งเห็นถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองเพื่อปกป้องความเป็นตัวตนของชาติมากขึ้น ในการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเกี่ยวกับองค์กร การบริหารจัดการ และการเงินในมุมมองของวัฒนธรรม (Intergovernmental Conference on the Institutional, Administrative and Financial Aspects of Culture) ในเมืองเวนิส ประเทศอิตาลี ในปี 1970 การประชุมนี้ทำให้เกิดแนวคิด เรื่องการพัฒนาวัฒนธรรม (Cultural development) และ เรื่องมิติทางวัฒนธรรมของการพัฒนา (Cultural Dimension of Development) ซึ่งเป็นการหารือเกี่ยวกับปัจจัยด้านองค์กร การบริหารจัดการ และการเงินของวัฒนธรรม โดยผลการประชุมนี้พบว่า มีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนหลายแห่งกำลังตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย เนื่องจากขาดทรัพยากรในการดูแลและไม่มีระบบการบริหารจัดการ และการฝึกอบรมที่มีคุณภาพ ดังนั้นจึงต้องมีการเพิ่มบทบาทให้องค์กรเอกชน (NGOs) มาสนับสนุนการดำเนินงานในการบริหารจัดการวัฒนธรรมด้วย

ในปี ค.ศ. 1972 ยูเนสโกได้มีการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวได้กำหนดการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่ลักษณะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อนุสาวรีย์ สถาปัตยกรรม โบราณวัตถุ โบราณสถาน เป็นต้น ซึ่งยังไม่

-
2. Every people has the right and the duty to develop its culture.
 3. In their rich variety and diversity, and in the reciprocal influences they exert on one another, all cultures form part of the common heritage belonging to all mankind.

³ Article V of Declaration on the principles of International Cooperation Cultural co-operation is a right and a duty for all peoples and all nations, which should share with one another their knowledge and skills.

ครอบคลุมกับมรดกวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบ การแสดงออก การปฏิบัติ ประเพณี ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(2) ช่วงหลังอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติใช้บังคับ

ในปี ค.ศ. 1973 หลังอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติใช้บังคับได้เพียง 1 ปี ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ยูเนสโกตัวแทนของรัฐบาลโบลิเวียเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมนั้นยังมีมรดกวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นวิถีชีวิต แนวปฏิบัติต่างๆ การแสดงออก ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จึงได้เสนอให้มีพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention) เพื่อให้มีการคุ้มครองคติพื้นบ้าน (Folklore) เพื่อที่จะคุ้มครองงานศิลปะและวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น⁴ โดยปรากฏมาในเอกสารเรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเครื่องมือระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองคติพื้นบ้าน “Possibility of Establishing an International Instrument for the Protection of Folklore” แต่ไม่ได้รับการตอบรับ เหตุผลที่ตัวแทนรัฐบาลประเทศโบลิเวียได้เสนอประเด็นดังกล่าวข้างต้น เป็นผลมาจากการที่มีวงดนตรีต่างชาติที่นำเพลงพื้นเมืองของเปรูและโบลิเวียมาแต่งเป็นเพลงชื่อ ‘If I could’ ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมถูกแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อส่งออกมาใช้ในเชิงพาณิชย์⁵

ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ของยูเนสโก ครั้งที่ 21 ได้มีการเรียกร้องให้ศึกษาเพื่อจัดทำหลักเกณฑ์ในทางระหว่างประเทศ เพื่อคุ้มครองคติชนพื้นบ้าน (Protection of folklore) ยูเนสโกและองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) จึงได้ร่วมกันจัดทำ กฎหมายแม่แบบเพื่อคุ้มครองการแสดงออกของคติชน หรือ Model Provisions for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore against Illicit and Other Prejudicial Actions ในปี 1982 แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากบางประเทศขาดการพัฒนาและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของรัฐต่างๆ⁶ จนกระทั่งในการประชุมนโยบายวัฒนธรรมโลก (The World Conference on Cultural

⁴ UNESCO, International Round Table: “Intangible Cultural Heritage – Working Definitions, Piedmont, Italy, 14 -17 March 2001

⁵ ประชาไท, มรดกทางวัฒนธรรมที่จับ (แต่) ต้องไม่ได้: ความต่างของร่างกฎหมายไทยกับอนุสัญญาฯ ยูเนสโก, [Online] สืบค้นจาก <http://prachatai.com/journal/2013/11/49642> [25 มีนาคม 2558]

⁶ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม, 2552, หน้า 145.

Policies : MONDIACULT) ณ กรุงเม็กซิโกซิตี ประเทศเม็กซิโก ได้มีการให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนามรดกวัฒนธรรมว่าเป็นตัวแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน และอำนาจอธิปไตยของรัฐต่างๆ เป็นส่วนที่แสดงออกจากจิตวิญญาณร่วมกันของคนในรัฐ ดังนั้นจึงต้องมีความตระหนักและเคารพซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้⁷ จึงได้มีการออกปฏิญญากรุงเม็กซิโกซิตีว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรม (Mexico City Declaration on Cultural Policies) เพื่อสร้างแนวทางในการสร้างความร่วมมือ และการสื่อสารในด้านวัฒนธรรมให้แก่ประชาคมโลก ก่อให้เกิดแนวคิดที่ให้เกิดความตระหนักถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนว่ามีตัวตนอยู่ในโลก รวมทั้งยอมรับว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นของคู่กัน ทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยอาศัยหลักการพื้นฐานของสิทธิความเป็นมนุษย์ (Rights of the human being) ระบบค่านิยม (Value systems) ประเพณี (Traditions) และความเชื่อ (Beliefs) และถือได้ว่าได้มีการจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมให้ครอบคลุมทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ และการแสดงออกในวิถีชีวิตของมนุษย์ รูปแบบการดำเนินชีวิต ประเพณี อันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของมรดกวัฒนธรรม

หลังจากนั้น 7 ปี ในปี ค.ศ. 1989 ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญระหว่างประเทศ (International Meeting of Experts) ของที่ประชุมสมัชชาใหญ่ของยูเนสโก ณ เมืองฮัมมาเม็ด ประเทศตูนิเซีย ได้มีการประกาศ ข้อเสนอว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมและคติชนพื้นบ้าน (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore 1989) ข้อเสนอฯ ดังกล่าว มีการกำหนดความหมายของคำว่า “คติชนพื้นบ้าน” (Folklore) และ “วัฒนธรรมพื้นบ้าน” (Traditional Culture) มีการจำแนกประเภทของคติชนพื้นบ้าน (Identification of Folklore) ซึ่งมีความหมายเชื่อมโยงกับคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Intangible Cultural Heritage) และกำหนดแนวทางในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ต่อมารัฐต่างๆ ในที่ประชุมระหว่างประเทศของยูเนสโก ณ กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ในปี 1999 เห็นว่าข้อเสนอดังกล่าวมีลักษณะกฎเกณฑ์ที่ไม่มีผลผูกพันกับรัฐที่ลงนาม (Soft Law) และเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีขอบเขตกว้างกว่าคำว่า ประเพณีดั้งเดิมและคติชนพื้นบ้าน

⁷ UNESCO, *Working towards the 2003 Convention*, p.7

อีกทั้งมีรัฐเพียงไม่กี่รัฐดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าว⁸ ที่ประชุมจึงเห็นว่าควรมีเครื่องมือในทางกฎหมายระหว่างประเทศในรูปแบบอนุสัญญาฯ ที่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับรัฐต่างๆ ที่เป็นภาคี ให้ปฏิบัติตามมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอแนะดังกล่าวก็ยังก่อให้เกิดความสนใจในการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขึ้น เช่น ในปี 1992 ที่ประชุมระหว่างประเทศยูเนสโก (International Meeting) ณ เมืองยอร์กจาร์กาดา ประเทศอินโดนีเซีย ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลศิลปะการแสดง (Performing Arts) ในรูปแบบวิดีโอ ภายใต้หัวข้อ “Traditional Dance, Theatre and Music of the World” และช่วงเดือนพฤศจิกายน ยูเนสโกได้ร่วมมือกับธนาคารโลก (World Bank) และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้จัดให้มีการสัมมนาในระดับภูมิภาคในหัวข้อ “The Cultural Dimension of Development in Africa: Decision-making, Participation, Enterprises” ในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการจัดโครงการ “UNESCO Red book of Language in Danger of Disappearing” เพื่อรวบรวมข้อมูลของภาษาตกอยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายที่จะสูญหาย และมีการพัฒนาโครงการ “Living Human Treasures Program” เพื่อมุ่งสำรวจว่าบุคคลผู้มีความรู้ ทักษะ หรือบุคคลที่เป็นผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อช่วยเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาศักยภาพของผู้ที่ทักษะความชำนาญในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากการที่ ข้อเสนอแนะว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมและคติชนพื้นบ้าน (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore 1989) ได้มุ่งเน้นการบันทึกข้อมูลของคติชนพื้นบ้านตามแนวคิดทางมนุษยวิทยา¹⁰ ยูเนสโกจึงขยายขอบเขตเนื้อหาของวัฒนธรรมดั้งเดิมและคติชนพื้นบ้าน โดยจัดทำโครงการ “การประกาศรายการมรดกวัฒนธรรมบอกเล่า และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ” (Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) ขึ้นในปี ค.ศ. 1998 โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความตระหนักความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และรวบรวมวรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ ทั่วโลก อีกทั้งยังให้ความสำคัญของคำว่าพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Cultural

⁸ Noriko Aikawa-Faure, *From the Proclamation of Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*, Intangible Heritage, Routledge: New York, 2009, p.21.

⁹ เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, อนุสัญญาเพื่อการปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ, วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ 38 ฉบับที่ 2, 2555, น.119.

¹⁰ เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, เรื่องเดียวกัน, น.119.

Space) อันเป็นพื้นที่ในการแสดงออกของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายของรัฐในด้านการบริหาร (Administrative) ด้านกฎหมาย (Legislative) และโครงการเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยมีประเทศสมาชิก 40 ประเทศเข้าร่วมส่งรายการดังกล่าว 90 รายการ¹¹

(3) ช่วงจัดทำร่างอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ในปี ค.ศ. 2001 UNESCO ได้มีการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการรวบรวมเหล่านักวิชาการ นักกฎหมาย ตัวแทนของประเทศต่างๆ และองค์กรที่มีใช้ภาครัฐ (NGOs) มาประชุมกัน ณ เมืองตูริน ประเทศอิตาลี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดนิยามของคำว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นให้ความเห็นว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเป็นสิ่งที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เป็นทักษะ ความรู้ และการสร้างสรรค์ที่ถูกส่งต่อและพัฒนาโดยมนุษย์เอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการแสดงออกของชีวิตของชุมชน (Living Community) กกับการสร้างความรู้สึกเดียวกันนี้ให้มีความต่อเนื่องให้แก่คนในชุมชนรุ่นต่อไป และให้ความสำคัญกับความเป็นตัวตนมากยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ

นอกจากนี้ในการประชุมดังกล่าวยังมีข้อเสนอแนะในการเตรียมการเครื่องมือใหม่ที่จะใช้เป็นกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศสำหรับสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ควรมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้¹²

- (1) ให้มีการอนุรักษ์การสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่อาจสูญหายไปตลอดกาล
- (2) การเสนอให้มีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศ
- (3) ส่งเสริมความเป็นตัวตนของชุมชนหรือเจ้าของมรดกวัฒนธรรม
- (4) ให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มเพื่อช่วยในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

¹¹ UNESCO, Working towards the 2003 Convention, p.9

¹² UNESCO, “International Round Table: “Intangible Cultural Heritage – Working Definitions” Piedmont, Italy, 14 -17 March 2001

(5) เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ

(6) เพื่อให้ส่งเสริมให้มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าใจถึงแก่นแท้ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จนกระทั่งในปี 2003 ในที่ประชุมใหญ่ของ UNESCO ได้มีการจัดประชุมเพื่อนำเสนอร่างอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งเสนอโดยคณะกรรมการด้านวัฒนธรรม และในที่ประชุมมีมติเห็นชอบ 120 เสียง และงดออกเสียง 8 เสียง โดยมีผลบังคับใช้ในวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 2006 เมื่อมีประเทศสมาชิกเข้าเป็นภาคีครบ 30 ประเทศ ตามบทบัญญัติข้อที่ 33 ของอนุสัญญาฯ ปัจจุบันมีประเทศที่เข้าร่วมเป็นภาคีแล้วทั้งหมด 168 ประเทศทั่วโลก¹³

3.2 หลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ

การศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงหลักการการพื้นฐานที่นำมาใช้ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นหลักการที่นำมาใช้เป็นบทบัญญัติในอนุสัญญาฯ ดังกล่าว เพื่อให้เห็นเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฯ

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีเป้าหมายให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีดำรงอยู่ต่อไปเป็นวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living Heritage) และต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ มีพัฒนาการ และความต่อเนื่องในการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไปยังรุ่นต่อไป หากขาดองค์ประกอบดังกล่าวก็จะทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสูญหายไป กระบวนการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงควรเป็นการรักษากระบวนการส่งต่อซึ่งความรู้ ทักษะ ความหมาย นั่นก็คือกระบวนการถ่ายทอดส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป (Transmission) มากกว่าการกำหนดมาตรการที่จะควบคุมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้อยู่ในรูปแบบคงเดิม (Freezing) ดังนั้นหลักการของอนุสัญญาก็คือการให้รัฐภาคีสร้างมาตรการที่จำเป็นเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของตนเองเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญและหามาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Recognition) ซึ่งในอนุสัญญาฯ ได้นำหลักการพื้นฐานในเรื่องดังต่อไปนี้มาปรับใช้¹⁴

¹³ <http://www.unesco.org/eri/la/convention.asp?KO=17116&language=E>

¹⁴ Georgina Lloyd, "The Safeguarding ICH Law and Policy : A case study of Angkor," (Doctor of philosophy, University of Sydney, 2009), p. 68.

3.2.1 หลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่กำหนดให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติ ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด มีความเป็นสากล ไม่สามารถโอนต่อให้กันได้ ไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าส่วนสิทธิใดมีความสำคัญกว่ากัน ต้องเคารพความเสมอภาค หลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติ และประชาชนในสังคมย่อมมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการเข้าถึง และรับประโยชน์จากสิทธิพลเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม¹⁵ โดยอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้¹⁶ ได้นำแนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนมาใช้เป็นหลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ เนื่องจากหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญต่อการรับประกันได้ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจะสามารถแสดงออก และมีการถ่ายทอดไปยังรุ่นสู่รุ่นต่อไปได้ จึงจำเป็นต้องให้สิทธิแก่บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล ในการเข้าถึง แสดงออกและมีบทบาทในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย ดังนั้นในอารัมภบทของอนุสัญญาฯ จึงได้ให้พิจารณาความตกลงในทางระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนดังต่อไปนี้¹⁶

(1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights of 1948)

(2) ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966)

(3) ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเรือนและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights of 1966)

นอกจากนี้ยังกำหนดหลักการพื้นฐานเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ในส่วนหนึ่งของบทนิยามของคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ในข้อ 2(1) ของอนุสัญญาฯ ที่กล่าวไว้ว่า “...เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น”¹⁷

¹⁵ อมรา พงศาพิชญ์, สิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรม, แต่ศักดิ์ศรีเสมอกันทุกชั้นชน : วรรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา, 2553, หน้า 9.

¹⁶ Preamble Para 2 of ICH Convention

¹⁷ Article 2 (1) of ICH Convention

อนุสัญญาฯ ได้นำหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมาปรับใช้กับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ที่มนุษย์ได้ปฏิบัติ และแสดงออก สืบทอดกันมาเป็นรุ่นต่อรุ่น

3.2.1.1 หลักสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights)

หลักสิทธิทางวัฒนธรรมหมายถึง สิทธิของประชาชนที่จะได้รับประกันการรับรู้ การมีส่วนร่วม ในการเข้าถึงวัฒนธรรม รวมไปถึงสิทธิในการเลือกในการเข้าร่วมในวัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละบุคคลที่ ตนต้องการ มีความเท่าเทียมกัน ความเคารพในการตัดสินใจ ซึ่งต้องการให้มนุษย์มีความคุณค่าของ วัฒนธรรมร่วมกัน ภายใต้เงื่อนไขของความเท่าเทียม ไม่ถูกแบ่งแยกลำดับชั้น สิทธิทางวัฒนธรรมได้ ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights of 1948) ดังนี้

ข้อ 27 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรมของประชาชนโดย อิสระที่จะบันเทิงใจในศิลปะที่มีส่วนในความรุดหน้า และคุณประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ และมีสิทธิที่จะ ได้รับการคุ้มครองผลประโยชน์ทางศีลธรรมและทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากการผลิตการประดิษฐ์กรรม ใดๆทางวิทยาศาสตร์วรรณกรรมและศิลปกรรมซึ่งตนเป็นผู้สร้าง¹⁸

และถูกกำหนดไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : ICESCR) ซึ่งได้ยึดใน หลักการของสิทธิมนุษยชน (Human rights) ซึ่งปรากฏตามบทบัญญัติดังต่อไปนี้

ข้อ 2 ระบุว่า “สิทธิทั้งหลายที่ระบุไว้ในกติกานี้จะใช้ได้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ใน เรื่อง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ซึ่งเป็นประเด็นข้อห้ามการเลือกปฏิบัติจากมิติทาง วัฒนธรรม”¹⁹

ข้อ 13 ระบุว่า “...รัฐภาคีเห็นพ้องกันอีกว่า การศึกษาจะต้องส่งเสริมความเข้าใจความอด กลั้นและมิตรภาพระหว่างชาติและกลุ่มเชื้อชาติชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง และสานต่อไปถึง กิจกรรมของสหประชาชาติในการอารังไว้ซึ่งสันติภาพ...”²⁰

¹⁸ Article 27 of ICH Convention

¹⁹ Article 2 of International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

²⁰ Article 13 of International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

ข้อ 15 ระบุว่า “รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม ที่จะอุปโภคสิทธิประโยชน์แห่งความก้าวหน้าและการประยุกต์ใช้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะได้สิทธิประโยชน์จากการคุ้มครองผลประโยชน์ทางด้านศีลธรรมและทางวัตถุในประโยชน์อันเกิดจากการผลิตทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม หรือศิลปกรรมที่ตนเป็นผู้สร้างสรรค์ขั้นตอนซึ่งรัฐภาคีแห่งกติกานี้จะดำเนินเพื่อทำให้สิทธินี้เป็นจริงอย่างสมบูรณ์ให้รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จำเป็นเพื่อการอนุรักษ์การพัฒนา และการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม...”²¹

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นำหลักสิทธิทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน แสดงถึงความเป็นตัวตน (Identity) ของชุมชนว่าแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์อย่างไร การปฏิบัติเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่าง จะต้องมีการร่วมกันปฏิบัติ เช่น การแสดงออกทางพิธีกรรม หรือแนวปฏิบัติทางสังคมนั้น จะถูกกีดกันในการแสดงออก หรือปฏิบัติไม่ได้ เพราะสิทธิในการแสดงออกดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงจะได้รับ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอนุสัญญาได้นำหลักสิทธิทางวัฒนธรรมมาใช้เพื่อที่จะรับรองการเข้าถึง การแสดงออกทางวัฒนธรรม เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมได้มีการแสดงออกอย่างต่อเนื่อง

3.2.1.2 หลักสิทธิในการศึกษา (Educational Rights)

เรื่องสิทธิในการศึกษาได้ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 26 ซึ่งกำหนดให้ทุกๆ คนมีสิทธิในการศึกษาการศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่าโดยไม่คิดมูลค่า อย่างน้อยสุดใน ชั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน ชั้นประถมศึกษาให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ ชั้นเทคนิค และชั้นประกอบอาชีพเป็นการศึกษาจะต้องจัดมีขึ้นโดยทั่ว ๆ ไป และชั้นสูงเป็นชั้นที่จะเปิดให้ทุกคนเท่ากันตามความสามารถ²² ในอนุสัญญาฯ เห็นว่าการให้ศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดความรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงต้องให้สิทธิในการศึกษาในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามหลักของสิทธิมนุษยชน เพื่อให้เกิดการศึกษาในเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งในระบบและนอกระบบ

การให้การศึกษาและการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นปรากฏอยู่ในอารัมภบทและวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ดังที่เคยกล่าวมาข้างต้น โดยใน

²¹ Article 15 of International Covenant on Economic, Social and Cultural

²² Article 26 of Universal Declaration of Human Rights

อารัมภบทของอนุสัญญาได้กล่าวว่าในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนรุ่นเยาว์ เพื่อให้การศึกษาในเรื่องความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แก่เยาวชน รวมไปถึงประชาชนทุกคนได้ตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอนุสัญญา

ในข้อที่ 14 ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดให้รัฐภาคีดำเนินการในด้านการศึกษา ปลูกฝังความตระหนัก และเสริมสร้างขีดความสามารถ ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อ ให้มีการประกันการรับรู้ เคารพ และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม เฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านกระบวนการทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็น การศึกษาในระบบและนอกระบบ โดยจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

จะเห็นได้ว่าอนุสัญญา ได้นำหลักสิทธิในการศึกษามาใช้ เนื่องจากการศึกษา การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องมีส่วนสำคัญในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างถ่องแท้ นำไปสู่การถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อไปได้ ดังนั้นรัฐภาคีจำเป็นที่จะต้องมีการด้านศึกษาให้แก่ประชาชนตามหลักการของอนุสัญญา

3.2.1.3 หลักสิทธิในการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มและปัจเจกบุคคล

(Participatory Rights of Communities, Group and Individuals)

แนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มและปัจเจกชนคือการที่หน่วยงานของรัฐเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้มีส่วนร่วมในการรับรู้ รับทราบ พิจารณา ตัดสินใจเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์ และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และเป็นผู้ที่รู้ถึงคุณค่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนเองมากที่สุด หรือที่เรียกว่าผู้มีส่วนได้เสีย (Stake-holders) เพื่อให้เกิดการพัฒนา และแก้ปัญหาได้ตรงกับความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียเหล่านั้น²³ ดังนั้นในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้เล็งเห็น

²³ Sabrina Urbinati , “The Role for Communities, Groups and Individuals under the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage” in Cultural Heritage, Cultural Rights, Cultural Diversity New Developments in International Law, eds. Siegfried Wiessner (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), p.203.

ความสำคัญของชุมชน กลุ่มและปัจเจกบุคคลในฐานะเป็นผู้สร้างสรรค์ รักษา สืบต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงบัญญัติให้การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มและปัจเจกบุคคลไว้ในวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ เพื่อเป็นหลักประกันว่า กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้²⁴ อีกทั้งในอรรถาธิบายของอนุสัญญาฯ ยังได้บัญญัติว่า “ชุมชนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิม กลุ่มชน และในบางกรณี ปัจเจกบุคคล มีบทบาทสำคัญในการผลิต สงวนรักษา ดำรงไว้ และสร้างสรรค์ใหม่ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพราะเหตุนี้ จึงทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของมนุษย์มั่งคั่งขึ้น”²⁵ นอกจากนี้ยังบัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล ที่เป็นพันธกรณีให้รัฐภาคีต้องปฏิบัติตาม ไว้ในข้อ 15 ของอนุสัญญาฯ ว่า “ภายในกรอบของกิจกรรมการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ละรัฐภาคีจะต้องพยายามดำเนินการเพื่อให้ชุมชน และกลุ่มชน มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุด และหากเป็นการเหมาะสมให้มีปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ ดำรงรักษา และถ่ายทอดมรดกดังกล่าวเข้าร่วมด้วย และนำบุคคลเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการจัดการอย่างแข็งขันด้วย”²⁶ ดังนั้นตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ รัฐภาคีจะต้องให้ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลในบางกรณี ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) มีบทบาทในการจัดการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามข้อผูกพันตามอนุสัญญาฯ ด้วย แต่ในอนุสัญญาฯ ไม่ได้กำหนดนิยามของคำว่าชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล (Community Group and Individual) ไว้เป็นการเฉพาะ แต่ในเรื่องดังกล่าวเคยมีการกล่าวถึงในการประชุมผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Expert Meeting on Community Involvement in Safeguarding Intangible Cultural Heritage : Towards the Implementation of the 2003 Convention) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 2006 โดยที่ประชุมได้มีการสรุปร่างความเห็นในเรื่องความหมายของคำว่าชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล ในฐานะผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Bearer) ให้มีความหมายดังต่อไปนี้²⁷

²⁴ ICH Convention Article 1

²⁵ Preamble of ICH Convention

²⁶ Article 15 of ICH Convention

²⁷ UNESCO, Expert Meeting on Community Involvement in Safeguarding Intangible Cultural Heritage : Towards the Implementation of the 2003 Convention, p.5

(1) ชุมชน (Communities) หมายถึงเครือข่ายบุคคลที่มีอัตลักษณ์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ในเชิงประวัติศาสตร์เดียวกัน มีรากเหง้า ธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน และถ่ายทอดสิ่งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกัน

(2) กลุ่ม (Group) คือบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันหรือต่างสังคมที่มีลักษณะเฉพาะเหมือนกันในบางเรื่อง เช่น ทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งมีบทบาทพิเศษในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอด มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(3)ปัจเจกบุคคล (Individuals) คือบุคคลที่อยู่ในสังคม หรือข้ามสังคม มีคุณสมบัติโดดเด่นในมรดกวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะ ความรู้ ความชำนาญ มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหรือทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้ในการประชุมครั้งนั้นยังได้กำหนดความหมายของกลุ่มอื่นๆ อีก 2 กลุ่มคือ สังคม (Society) ซึ่งหมายถึงความถึงประชากรทั้งหมดของรัฐ อีกคำหนึ่งคือคำว่า Multinational คือชุมชนหรือกลุ่มคนซึ่งมีความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมร่วมกันโดยไม่มีข้อจำกัดทางเขตแดนหรือประเทศ²⁸

ดังนั้นในการดำเนินมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจึงต้องให้ความสำคัญในหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stake-holder) ไม่ว่าจะเป็นชุมชน กลุ่ม ปัจเจกบุคคล หรือหน่วยงานเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รับรู้ รับทราบและแสดงความคิดเห็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

3.2.2 หลักการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development)

การพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development) คือการพัฒนาตามความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถของคนรุ่นต่อไปในอนาคตที่จะสร้างความต้องการของตนเอง²⁹ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่

²⁸ Voltaire Garces Cang, Defining Intangible Cultural Heritage and its Stakeholders: the Case of Japan,

²⁹ United Nation, Sustainable Development: From Brundtland to Rio (2012) [Online] Available on

http://www.un.org/wcm/webdav/site/climatechange/shared/gsp/docs/GSP1-6_Background%20on%20Sustainable%20Devt.pdf [10 March 2016]

จับต้องไม่ได้มีความสำคัญในฐานะที่เป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นสิ่งที่ควรจะนำมาปรับใช้กับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจาก การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้นจะต้องมีการพัฒนาสำหรับคนรุ่นต่อไปได้ด้วย³⁰ ตาม อารัมภบทที่ได้บัญญัติไว้ในอนุสัญญาฯ

นอกจากนี้ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังได้กล่าวถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ไว้ในข้อที่ 2 วรรค 2 ไว้ว่า “...เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญานี้ จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่ สอดคล้องกับทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการ เคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ ยั่งยืน”³¹

จะเห็นได้หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นช่วยในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เกิดจากการถ่ายทอด ทักษะ องค์ความรู้ให้แก่รุ่นสู่รุ่น มิใช่ เพียงแต่ผู้ที่ปฏิบัติ แสดงออกซึ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังรวมถึง กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอนาคตด้วย จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องได้รับการสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน ต่อๆ ไปในอนาคต ผู้เขียนเห็นว่าอนุสัญญาฯ นั้นได้ นำหลักการดังกล่าวมาใช้ เป็นการทำให้รัฐที่เข้าร่วมเป็นภาคีนั้นกำหนดมาตรการในการสงวนรักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้คนในรุ่นต่อไป ในการสืบทอด มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สามารถรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

ดังนั้นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ จะต้องคำนึงถึง หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ในการพัฒนาโลกในการสงวนรักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์อนุสัญญาฯ และเกิดความยั่งยืนในการ พัฒนามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อไป

3.2.3 หลักความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity)

เนื่องจากวัฒนธรรมมิได้มีรูปแบบหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ในทางตรงกันข้าม วัฒนธรรม จะต้องมีความสั่นไหว เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ ไม่ยึดติดกับรูปแบบในอดีต

³⁰ ICH convention, Preamble

³¹ Article 2 of ICH Convention

ทั้งชุด วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีการยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงมีความสำคัญต่อเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity) โดยอนุสัญญาได้นำหลักการตามปฏิญญาว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Universal Declaration on Cultural Diversity) มาปรับใช้ ซึ่งในปฏิญญาดังกล่าวได้ถือว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความสำคัญ ควรได้รับการชื่นชมร่วมกัน³² เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต ซึ่งในปัจจุบันอาจสูญหายได้จากการเข้ามาแทนที่ของวัฒนธรรมสมัยใหม่ แต่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นล้วนยังมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาเรื่องต่างๆ และมีคุณค่าต่อชุมชนอยู่ ดังนั้นจึงควรได้รับการสงวนรักษาไว้ โดยในอนุสัญญา ได้อ้างถึง ข้อเสนอว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมและคติชนพื้นบ้าน (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore 1989) ปฏิญญาว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในปี ค.ศ. 2001 (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity) ซึ่งได้เน้นย้ำว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity) เป็นมรดกร่วมของมนุษยชาติ โดยให้ความสำคัญต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่ามีความจำเป็นต่อมนุษย์เฉกเช่นเดียวกับที่ความหลากหลายทางชีวภาพ³³

การที่อนุสัญญา นำหลักความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาเป็นหลักการของอนุสัญญานั้น เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนล้วนมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง เมื่อมาอยู่ร่วมกันก็จะทำให้เกิดสังคมและมีอัตลักษณ์ในสังคมเหล่านั้น การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นล้วนจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจถึงความเป็นตัวตนของแต่ละสังคม แต่ละชุมชน หรือแต่ละกลุ่ม เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ดังนั้นอนุสัญญา จึงมองว่าการสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม แต่ละกลุ่ม หรือแต่ละคน ว่าเป็นสิ่งที่ต้องเคารพซึ่งกันและกัน มีความเท่าเทียมกัน ยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม อนุสัญญา จึงมองว่าความเข้าใจเหล่านี้จะนำไปสู่การเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากยิ่งขึ้น

³² Petya Totcharova, The 2003 UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, 2009.

³³ Article 1, UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

3.3 วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ

หลังจากที่ประชุมใหญ่ยูเนสโกประจำปี ค.ศ. 2003 ได้มีการประกาศใช้อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้³⁴ เป็นผลให้เกิดผลต่อรัฐภาคีในอนุสัญญาฯ จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีเพื่อที่จะสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากอนุสัญญาฯ ดังกล่าวเป็นความตกลงระหว่างประเทศ รัฐภาคีจะต้องมีความผูกพันต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในข้อตกลงที่ได้ให้สัตยาบันไว้ตามหลักการ (Pacta Sunt Servanda) ซึ่งเป็นไปตามพันธกรณีที่กำหนดร่วมกัน

ความมุ่งหมายของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้³⁴ นั้นคือการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ให้ดำรงอยู่ต่อไป รับรองความเคารพวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อุบัติไป เคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถูกคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงของโลก (globalizations) ทั้งนี้ในอนุสัญญาฯ ยังเน้นย้ำในเรื่องบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มที่จะมีส่วนร่วมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยจะอนุสัญญาฯ นี้จะเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการออกมาตรการสงวนรักษาหรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจึงมีความจำเป็นที่จะได้รับการยอมรับจากจากชุมชนผู้เป็นเจ้าของนั้นด้วย

อนุสัญญาฯ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ไว้ใน ข้อ 1 กำหนดวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้มีดังต่อไปนี้³⁴

“(ก) เพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(ข) เพื่อประกันว่าจะความเคารพมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง

(ค) เพื่อเพิ่มความตระหนักในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และให้เกิดความชื่นชมร่วมกัน

(ง) เพื่อให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ”

³⁴ Article 1 of ICH Convention

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาในข้อแรกนั้นคือ “เพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ซึ่งวัตถุประสงค์นี้มาจากการที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หลายอย่างตกอยู่ในภาวะที่ใกล้สูญหาย ไม่มีผู้สืบทอด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างมาตรการที่จำเป็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น การออกนโยบาย การออกกฎหมาย การออกมาตรการทางปกครอง หรือการบริหาร ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งในระดับระหว่างประเทศ และภายในรัฐภาคีเอง โดยในอนุสัญญาฯ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของอนุสัญญาฯ คือการให้หลักประกันว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล จะต้องได้รับความเคารพซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกลำดับ ชั้นของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยจะต้องให้ความสำคัญต่อชุมชน กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคลให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการสงวนรักษามรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ คำว่า “ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล” (Communities, groups and individuals) ได้ปรากฏในข้อ 2(1) ของอนุสัญญาฯ อีกทั้งคำว่า “ชุมชน” (Communities) และ กลุ่ม (Group) ยังปรากฏในข้อที่ 11(b) ซึ่งเป็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการจำแนกและกำหนดนิยาม (Identification and definition) อันเป็นองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในข้อ 14 ในเรื่องการจัดโครงการ การศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชนและกลุ่มที่เกี่ยวข้อง และข้อ 15 ซึ่งเป็นเรื่องการมีส่วนร่วมกิจกรรมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ของชุมชนและกลุ่ม³⁵ วัตถุประสงค์ดังกล่าวมาจากหลักการพื้นฐานเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่ง อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นำมาปรับใช้เป็นกลไกในการสงวน รักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของอนุสัญญาฯ คือสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับประเทศ เพื่อที่รับรองการสร้าง มาตรการสร้างความตระหนักผู้ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ของอนุสัญญาฯ มุ่งหวังให้มีการสร้างความร่วมมือในทางระหว่าง ประเทศเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือและช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

³⁵ Janet Blake, *Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, (Leicester: AnchorPrint, 2006), p.29.

3.4 การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญากับเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา

เนื่องจากมีแนวความคิดในการสร้างเครื่องมือระหว่างประเทศในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้มีการถกเถียงกันเป็นอย่างมากทั่วโลกในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาสามารถนำมาปรับใช้กับการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้หรือไม่ ดังนั้นในหัวข้อนี้ผู้เขียนจึงทำการศึกษาถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และศึกษาว่าตามอนุสัญญาฯ ได้ใช้แนวคิดใด โดยมีแนวความคิดในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองแนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดที่ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่สร้างความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เป็นสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติ มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ไม่มีใครเป็นเจ้าของ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สมควรมีความเคารพซึ่งกันและกัน สร้างความชื่นชมร่วมกันให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) แนวคิดของ Warren ได้กล่าวไว้ว่ามรดกวัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วมกัน ไม่ใช่ของประเทศใดประเทศหนึ่ง ไม่มีใครเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว และแนวคิดของ Fechner ยังมองในมุมมองเดียวกันว่า มรดกวัฒนธรรมเป็นส่วนรวม ไม่มีใครเป็นเจ้าของเด็ดขาดในตัวมรดกวัฒนธรรมนั้น เป็นอิสระ ไม่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติ³⁶ แนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดที่จะสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งจะต้องรักษาการถ่ายทอดทักษะ องค์ความรู้ ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้สมาชิกในชุมชนรุ่นต่อไป

2. แนวคิดที่ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสินค้า มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ มองว่าวัฒนธรรมเป็นสินค้า มีมูลค่า จึงต้องมีการแสดงตัวเป็นเจ้าของเพื่อรับผลประโยชน์ในมรดกวัฒนธรรมนั้น³⁷ แนวคิดดังกล่าวมองว่าทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถนำมาสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ (Product) มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งการสร้างสรรค์นั้นควรได้รับการคุ้มครองตามหลักกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

แนวคิดดังกล่าวคณะกรรมการระดับรัฐบาลว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Intergovernmental Committee on Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore - IGC) ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

³⁶ เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, เรื่องเดียวกัน, น.120.

³⁷ เทียมสุรย์, อ้างแล้ว, หน้าเดียวกัน

(World Intellectual Property Organization: WIPO) ได้มีการเจรจาหารือเพื่อพัฒนากรอบทางกฎหมายระหว่างประเทศมาคุ้มครองสิทธิในเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge - TK) และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expressions — TCEs) ซึ่งอยู่ในขอบเขตของทรัพย์สินทางปัญญา แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ออกมาเป็นรูปธรรม

ทั้งสองแนวคิดจึงมีความขัดแย้งกันในเรื่องวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งถ้าหากมองในมุมที่ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีความสำคัญเชิงคุณค่าต่อมนุษยชาติ ก็จะต้องมีกลไกในการสงวนรักษาที่ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ต่อไป และไม่ใช้กลไกทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามาปรับใช้ แต่หากมองในมุมที่ว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสินค้า หรือทุนทางวัฒนธรรม สามารถมีคนนำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ก็จะต้องนำเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาปรับใช้เพื่อให้ความคุ้มครองความคิดของผู้ที่สร้างสรรค์

Francesco Francioni ประธานในที่ประชุม “ International Round Table: “Intangible Cultural Heritage – Working Definitions” ณ ประเทศอิตาลี ในปี 2001 ได้ให้ความเห็นว่า ในมุมมองของทรัพย์สินทางปัญญาจะเน้นไปที่ผลผลิตสุดท้ายของการสร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรม (Product) มากกว่ากระบวนการในการสร้างสรรค์ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่วนมุมมองของการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เน้นผลผลิตของการสร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรม เปรียบเสมือนจุดปลายสุดของยอดภูเขาน้ำแข็ง และเน้นที่กระบวนการสร้างสรรค์ องค์ความรู้ ทักษะ การถ่ายทอดที่มีกระบวนการทางสังคม นอกจากนี้รูปแบบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในหลายๆ ประเภท ยากที่จะหาที่มาได้ว่าใครเป็นผู้เริ่มในการสร้างสรรค์ ที่จะได้รับความคุ้มครองตามหลักกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา³⁸

ดังนั้นในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เน้นย้ำในเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อจะรักษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ที่มีการสั่งสมและพัฒนาการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ไปสู่สมาชิกในชุมชนอีกรุ่นหนึ่ง³⁹ อันเป็นความภูมิใจร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมระหว่างกันมากกว่าที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือทรัพย์สินทางปัญญา จึงไม่นำหลักการในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ เนื่องจากการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น จะต้องรักษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ ที่มีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์กับ

³⁸ Laurajane Smith, Natsuko Akagawa, “Intangible Heritage”, p.29

³⁹ Preamble of ICH Convention

สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมมีชีวิต การใช้หลักกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอาจทำให้เป็นการแช่แข็ง (Freezing) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กล่าวคือทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หยุดการมีวิวัฒนาการไป

ซึ่งตามบทบัญญัติของอนุสัญญาข้อที่ 3 ได้กำหนดไว้ว่า บทบัญญัติในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จะถูกตีความก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพหรือลดระดับการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญา ปี ค.ศ. 1972 เกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของทรัพย์สินอันเป็นมรดกโลกซึ่งหน่วยใดหน่วยหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกี่ยวเนื่องด้วยโดยตรง หรือตีความไปกระทบกระเทือนต่อสิทธิและหน้าที่ของรัฐภาคีอันเกิดจากสิ่งที่เป็นตราสารระหว่างประเทศในเรื่องสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญาหรือการใช้ทรัพยากรทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมซึ่งประเทศเหล่านั้นเป็นภาคี⁴⁰

จะเห็นได้ว่าการบังคับใช้อนุสัญญาดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิของรัฐภาคีที่มีพันธกรณีในเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาหรือการใช้ทรัพยากรทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรัฐเหล่านี้ได้เข้ามาเป็นภาคีก่อนหน้านี้ เช่น สนธิสัญญากรุงเบอร์น (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) หรือแนวทางการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ ของ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO) เป็นต้น

3.5 พันธกรณีของรัฐภาคีในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญา

จากวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ต้องการที่จะให้มีการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรัฐภาคี อนุสัญญาฯ จึงได้กำหนดหน้าที่แก่รัฐภาคีนำไปปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามอนุสัญญาฯ เมื่อรัฐภาคีเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ แล้วจะทำให้เกิดภาระผูกพันให้รัฐภาคีต้องปฏิบัติตามตามหลักสัญญาต้องได้รับ

⁴⁰ UNESCO. Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (2001-2005) [Online]. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/proclamation-of-masterpieces-00103> [7 March 2016].

การปฏิบัติ (Pacta Sunt Servanda) ซึ่งตามอนุสัญญาฯ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงพันธกรณีตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ

3.5.1.1 การดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อรับรองการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคี

ตามบทบัญญัติข้อที่ 11(a) ของอนุสัญญาหน้าที่ของรัฐภาคีประการแรกคือรัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อรับรองการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคี โดยบทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ทั่วไปของรัฐภาคีที่จะต้องมีผลผูกพัน (Obligation) หลังจากที่ได้เข้ามาเป็นภาคีในอนุสัญญาแล้ว มาตรการที่จำเป็นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเป็นมาตรการที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “การสงวนรักษา” ตามนัยยะของอนุสัญญาฯ โดยอนุสัญญาฯ ได้กำหนดความหมายของคำว่า “การสงวนรักษา” ไว้ในบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อ 2 (3) ให้หมายถึง “มาตรการเพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดำรงอยู่รอดต่อไป ซึ่งรวมไปถึงการจำแนก การบันทึกหลักฐาน การวิจัย อนุรักษ์ คุ้มครอง ส่งเสริม เชิดชู การถ่ายทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมดังกล่าวในด้านต่างๆ”⁴¹ จะเห็นได้ว่าการสงวนรักษาตามนัยยะของอนุสัญญาฯ นั้นจะเป็นมาตรการที่รักษากระบวนการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ให้ดำรงอยู่ต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น และสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

เมื่ออนุสัญญาฯ ได้กำหนดหน้าที่ไปแก่รัฐภาคีให้รัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อรับรองการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคีแล้ว อนุสัญญาฯ ได้เน้นย้ำมาตรการที่จำเป็น 2 มาตรการ ไว้ในข้อที่ 11(b) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดลักษณะ จำแนกประเภท ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคี (Identification and definition)

การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีตั้งอยู่บนพื้นฐานในเรื่องอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) และสิทธิในอาณาเขตของรัฐภาคี (Territoriality) ของรัฐภาคี อนุสัญญาฯ ระบุว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงกำหนดให้ รัฐภาคีจะต้องดำเนินมาตรการที่จำเป็น (Necessary measure) เพื่อเป็นประกันว่าได้มีการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่

⁴¹ Article 2(3) of ICH Convention

ในอาณาเขตของตน ไว้ในข้อที่ 11(a)⁴² มาตรการที่จำเป็นคือมาตรการต่างๆ ที่รัฐจะต้องดำเนินการ เพื่อให้มีการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรัฐภาคี

ในอนุสัญญา ข้อ 11(b) ได้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องจำแนกและนิยาม องค์ประกอบต่างๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มชน และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการกำหนดขึ้น⁴³ เพื่อเป็นมาตรการเบื้องต้นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคีเองก่อนที่จะนำไปสู่การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมในรูปแบบอื่นๆ อนุสัญญา กำหนดรัฐภาคีจำแนกลักษณะ และนิยามความหมายและองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Identification and definition) โดยการกำหนดนิยามมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้แน่ อนุสัญญา เปิดโอกาสให้รัฐภาคีกำหนดได้ตามความเหมาะสมของสภาพมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของรัฐภาคีเอง⁴⁴ เหตุผลของการที่อนุสัญญา ได้กำหนดให้รัฐภาคีกำหนดนิยามและจำแนกประเภทตามสภาพของรัฐภาคีเอง เนื่องจากบริบทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของแต่ละรัฐมีความแตกต่างกัน จึงให้รัฐภาคีกำหนดนิยามและจำแนกประเภทตามความเหมาะสมกับสภาพมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีเอง ซึ่งในอนุสัญญาก็ได้มีการกำหนดนิยามและขอบเขตของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้ด้วย ซึ่งปรากฏตามข้อ 2 (1) ของอนุสัญญา ได้กำหนดนิยามและขอบเขตของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังนี้

“มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจน เครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง”⁴⁵ จากความหมายของมรดกวัฒนธรรมของอนุสัญญา จะ

⁴² Article 11(a) of ICH Convention

⁴³ Article 11 (b) of ICH Convention

⁴⁴ Janet Blake, Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, อ้างแล้ว p.61.

⁴⁵ Article 2 of ICH Convention

เห็นได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั่นก็คือการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (Transmission) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้นจะต้องเป็นมรดกวัฒนธรรมที่อาจมีสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชน หรือกลุ่ม ได้ตอบสนองต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของตน

นอกจากนี้ในอนุสัญญาฯ ยังขยายขอบเขตให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รวมไปถึง

(1) มุขปาฐะ และการแสดงออกทางด้านมุขปาฐะ รวมไปถึงภาษาซึ่งเป็นพาหนะในการแสดงออกของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral Tradition and Expression, including language as a vehicle of the Intangible Cultural Heritage)

มุขปาฐะหรือการแสดงออกทางมุขปาฐะเป็นรูปแบบของการพูดที่มีการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก (By word of mouth) เช่น สุภาษิต ปริศนาคำทาย เพลงกล่อมเด็ก ตำนาน บทกวี มหาकाพย์ คาถาอาคม บทสวด การแสดงละครเพลงที่ใช้ประกอบการทำงานในชีวิตประจำวันของคนในสังคม การเล่านิทาน การเล่าประวัติของสถานที่ การอธิบายเรื่องราวของวัตถุต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องอาศัยทักษะของมนุษย์ในการจดจำและถ่ายทอดไปยังรุ่นต่อๆ มา เช่น ผู้เล่าเรื่องราว (Storytellers) เป็นต้น

ในส่วนของเรื่องภาษา (Language) นั้น ในช่วงการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาล (Intergovernmental Committee) ครั้งที่ 1 และ 2 ของอนุสัญญาฯ ได้มีการให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าว 2 แนวทางคือ แนวทางแรกเห็นว่าการแสดงออกทางมุขปาฐะนั้นครอบคลุมถึงตัวภาษาแล้ว ขณะที่อีกแนวคิดหนึ่งเห็นว่าภาษาเป็นพาหนะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁴⁶

แม้ว่าภาษาจะเป็นสิ่งจำเป็นให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยเฉพาะมุขปาฐะดำรงอยู่ได้ เมื่อมีการการสูญหายของภาษาหรือการตายของภาษาจะทำให้การแสดงออกทางมุขปาฐะสูญหายไปด้วย แต่ตามอนุสัญญาฯ นั้นถือว่าตัวภาษา (Language) เช่น หลักไวยากรณ์ คำศัพท์ อยู่ นอกเหนือขอบเขตของอนุสัญญาฯ เนื่องจากในเรื่องดังกล่าวมีความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีป้องกันมิให้ตัวภาษาสูญหายอยู่แล้ว นั่นคือโครงการ “UNESCO Red book of Language in Danger of Disappearing” ดังนั้นอนุสัญญาฯ จึงต้องการเน้นในการให้ภาษาเป็นพาหนะในการถ่ายทอดการ

⁴⁶ Janet Blake, Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, อ้างแล้ว p.37.

แสดงออกทางมุขปาฐะ ซึ่งการแสดงออกทางมุขปาฐะเกือบทุกเรื่องล้วนมีภาษาเป็นพาหะในตัวเองอยู่แล้ว⁴⁷

(2) ศิลปะการแสดง (Performing Arts)

ศิลปะการแสดงเกิดจากการที่มนุษย์นำทักษะและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์มาแสดงออกมาให้เห็นเป็นแบบแผนเพื่อถ่ายทอดความอารมณ์และรู้สึกเป็นเรื่องราวให้บุคคลอื่นได้เห็น จากการสร้างสรรค์จากองค์ความรู้ของมนุษย์ เช่น ดนตรี การแสดง มหรสพ การเต้น การใช้ท่วงท่าต่างๆ ประกอบกับอารมณ์เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกไปยังผู้ชม เป็นต้น โดยยูเนสโกได้ให้ขอบเขตของคำว่า ศิลปะการแสดงว่าเป็นการเปล่งเสียงโดยอาศัยเครื่องดนตรี การเต้น การแสดงละคร เป็นต้น

(3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและเทศกาล (Social practices, rituals and festival events)

แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและเทศกาลเป็นกิจกรรมของคนในสังคมที่ทำเป็นประจำ เกิดจากแนวคิดความเชื่อของคนในสังคม และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและเทศกาล ยังช่วยแสดงให้เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงฤดูกาล เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญที่แสดงให้เห็นว่าฤดูแห่งการทำนาได้เริ่มขึ้นแล้ว เป็นต้น

พิธีกรรมและเทศกาลเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเวลาเฉพาะและมีสถานที่พิเศษเพื่อย้ำเตือนถึงมุมมองถึงประวัติและความสำคัญในช่วงเวลาและสถานที่เหล่านั้น ซึ่งในบางกรณีจะจำกัดให้เฉพาะสมาชิกในสังคมนั้นเท่านั้นที่จะสามารถเข้าร่วมได้ แต่บางกรณีก็สามารถเปิดให้คนภายนอกสังคมนั้นเข้าร่วมได้ เช่น เทศกาลสงกรานต์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีไหว้ครู เป็นต้น

ส่วนแนวปฏิบัติทางสังคมนั้นเป็นแนวปฏิบัติตามความคุ้นเคยของคนในสังคมที่จะปฏิบัติเป็นประจำซึ่งมีลักษณะพิเศษแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ เช่น การไหว้ของประเทศไทย การทำความเคารพโดยการโค้งคำนับของชาวญี่ปุ่น เป็นต้น

(4) ความรู้และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practice concerning nature and the universe)

⁴⁷ <http://www.unesco.org/culture/ich/en/faq-00021>

ความรู้และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและจักรวาลเป็นทักษะ องค์ความรู้ แนวปฏิบัติของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและจักรวาล ซึ่งรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เช่น ความรู้ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์ในพื้นที่โดยการดูพฤติกรรมสัตว์ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นในอนาคต กระบวนการรักษาแบบดั้งเดิมโดยการใช้สมุนไพรในการรักษา ความรู้เกี่ยวกับจักรวาล โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ที่ใช้ดวงดาวในการเดินทางในทะเลของนักเดินเรือในอดีต หรือใช้ดวงดาวในการคำนวณเพื่อทำนายทายทัก หรือการหาฤกษ์ยาม อาหารซึ่งรวมถึงวิธีทำ วิธีปรุง วิธีบริโภค คุณค่าของอาหาร ทำเลในการตั้งถิ่นฐาน เช่น ฮวงจุ้ย เป็นต้น

(5) ช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship)

ช่างฝีมือดั้งเดิมเป็นทักษะและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับงานช่างในการจัดทำสิ่งประดิษฐ์ของตนเอง ซึ่งองค์ความรู้ ทักษะที่อยู่ในกระบวนการขั้นตอนของการผลิต นั้นเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทักษะการทอผ้า ทักษะการจักรสาน หัตถกรรม การทำร่มกระดาษ การทำกริช (Kris) ในประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ นั้น รัฐบาลสามารถกำหนดมาตรการให้เหมาะสมกับสภาพของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในประเทศของตน รัฐบาลก็จะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มชน และองค์กรเอกชน (Communities, groups and non-governmental organization) ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการกำหนดนิยามและจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย เนื่องจากการมีส่วนร่วมของบุคคลผู้มีส่วนได้เสีย (Stake-holder) เหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้รัฐบาลควรสร้างกระบวนการส่งเสริมให้มีการประสานงานระหว่างภาครัฐกับชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์ ส่งต่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ สถาบันการวิจัยต่างๆ ด้วย ในเรื่องนี้เป็นการนำหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องหลักสิทธิในการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาปรับใช้ในการดำเนินการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁴⁸

การจำแนกและนิยามความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะนำไปสู่การจัดทำรายการ (Inventory) ซึ่งเป็นอีกพันธกรณีหนึ่งที่อนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐบาลปฏิบัติ

(2) การจัดทำทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรัฐของตน (Inventory)

⁴⁸ General Assembly, Operation Directive, paragraph 79.

อนุสัญญาฯ ข้อ 12 กำหนดให้รัฐภาคีต้องจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Inventory) ไว้อย่างน้อยหนึ่งรายการหรือมากกว่านั้นตามความเหมาะสมสภาพของตนเพื่อแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน และเป็นประกันว่า รัฐภาคีได้มีการจำแนก (Identification) เพื่อนำไปสู่กระบวนการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคี และการจัดทำทะเบียนรายการของรัฐภาคีจะต้องได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ

การจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Inventory) อนุสัญญาฯ นี้เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการจำแนกลักษณะ นิยามความหมายและองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Identification and definition) ตามบทบัญญัติข้อ 11(b) ที่จะนำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้นมาเก็บรวบรวมในลักษณะการจัดทำรายการ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่ปรากฏในรูปนามธรรม ดังนั้นเพื่อที่สามารถนำสิ่งที่เป็นนามธรรมมาจารึกไว้เป็นหลักฐานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำรายการเพื่อบันทึกให้เป็นลักษณะรูปธรรม และสามารถดำเนินการมาตรการสงวนรักษาต่อไปได้

โดยรัฐภาคีจะต้องจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีเอง เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่จะสร้างมาตรการสงวนรักษามาใช้กับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การจัดทำทะเบียนรายการของรัฐภาคี รัฐภาคีอาจกำหนดประเภท วิธีการ ได้ตามความเหมาะสมของรัฐภาคี ซึ่งแต่ละรัฐอาจมีการจัดทำ (Drawing up) รายการทะเบียนหนึ่งรายการหรือมากกว่านั้นก็ได้ อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้รัฐภาคีการจัดทำทะเบียนรายการดังกล่าวไว้เพื่อให้รัฐภาคีได้เตรียมการในการจัดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อีกทั้งรูปแบบในการจัดทำรายการนั้น อนุสัญญาฯ เปิดโอกาสให้รัฐภาคีดำเนินการตามรูปแบบที่เหมาะสมกับรัฐภาคีเอง เนื่องจากต้องการให้เกิดความยืดหยุ่น (Flexibility) เพราะสภาพมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไป เช่น การกำหนดทะเบียนรายการในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น หรือจำแนกประเภทขอบเขต (Domains) ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้มีมากกว่าขอบเขตที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ ได้

จากการศึกษารายงานของคณะกรรมการฯ (Intergovernmental Committee) นั้นพบว่า รัฐภาคีส่วนใหญ่จะจำแนกนิยามและขอบเขตของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยอ้างอิงตาม

องค์ประกอบในอนุสัญญา⁴⁹ โดยอาจมีความแตกต่างบ้างเล็กน้อยตามบริบททางวัฒนธรรมของรัฐภาคนั้น เช่น ประเทศสเปนได้จัดทำทะเบียนรายการเป็นหลายรายการ เป็นการรวบรวมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของแต่ละภูมิภาคของประเทศ โดยกำหนดแผนในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แห่งชาติขึ้น (Spain's National Plan for the Safeguarding of ICH) ซึ่ง จะทำการร่างทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย (Stake-holder) เช่น ชุมชน กลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในการ พัฒนาระบบการจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เหมาะสมของตนเอง และ เป็นการรับรองถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียตามที่เจตนารมณ์ของอนุสัญญา ได้วางหลักการไว้⁵⁰

การจัดทำทะเบียนรายการนี้จะต้องให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล มีส่วนร่วมในการจัดทำ ด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมควรจัดให้มี “องค์กรที่ปรึกษา” (Consultative Body) เพื่อคอยให้คำแนะนำ ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลในการกำหนดแนวทางในการพัฒนามาตรการในการสงวนรักษามรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ องค์กรอิสระ (NGOs) เป็นต้น⁵¹

การจัดทำรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น รัฐบาลจะต้องทำการปรับปรุงข้อมูลให้ ทันสมัยอยู่เสมอเนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังถูก คุกคามจากภัยรูปแบบต่างๆ ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้อยู่ภาวะเสี่ยง ต่อการสูญหายได้อย่างรวดเร็ว

ในบทปฏิบัติการของอนุสัญญา (Operational Directive) รัฐบาลก็มีสิทธิเสนอรายการมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของตนเข้าไปสู่ รายการตัวแทนของมรดกวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative list) หรือรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่ง

⁴⁹ INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE, Tenth session, Windhoek, Namibia, 30 November to 4 December 2015, p.10.

⁵⁰ Barbara Torggler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." P.37, 2013.

⁵¹ Expert Meeting on Community Involvement in Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Towards the Implementation of the 2003 convention , P.6

จำเป็นต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน (Urgent list) ได้เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ อีกด้วย ดังนั้นการตั้งหลักเกณฑ์ในการจำแนกหรือนิยามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงควรสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ

เมื่อรัฐภาคีได้มีการจัดทำรายการทะเบียนภายในรัฐของตนแล้ว ตัวรายการทะเบียนดังกล่าวจะทำให้รัฐภาคีดำเนินการบังคับใช้มาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อไปได้ เนื่องจากรัฐภาคีสามารถจำแนก นิยาม รายการทะเบียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการสงวนรักษา

3.5.1.2 การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Institutional infrastructure)

เพื่อให้เกิดการดำเนินมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นไปอย่างมีรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นอนุสัญญาฯ ข้อ 13 (b) จึงกำหนดให้รัฐภาคีต้องพยายามที่จะ (Shall endeavor) มอบหมายหรือก่อตั้งองค์กรที่มีความสามารถ (Competent Bodies) อย่างน้อยหนึ่งองค์กรเพื่อทำหน้าที่สงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของรัฐภาคี⁵² ดังนั้นพันธกรณีดังกล่าวอนุสัญญาฯ ต้องการให้รัฐภาคีดำเนินการจัดให้มีองค์กรที่มีความสามารถในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือมอบหมายให้องค์กรในรัฐภาคีคอยดูแล

การจัดตั้งหรือมอบหมายให้องค์กรนี้รัฐภาคีอาจจัดให้มีองค์กรเดียวหรือหลายองค์กรเพื่อดำเนินการได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของรัฐภาคี ซึ่งอาจจะเป็นกระทรวงวัฒนธรรม (Ministry of Culture) หรือกระทรวงที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีในบางรัฐอาจจัดให้มีหน่วยงานรอง (Second body) ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวงเหล่านั้น ทำหน้าที่ดำเนินการ (Implementation) เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ เช่น รวบรวมการจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Documentation) ประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้มีส่วนได้เสีย (Stake-holder) ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Coordinator) ตัดสินใจในการดำเนินนโยบายเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Decision-Making of Policy) รวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำรายการทะเบียน (Inventory) การวิจัย (Research) กระบวนการสร้างความตระหนักรู้และเสริมสร้าง

⁵² Article 13(b) of ICH Convention

ขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย (Raising awareness and capacity building) เป็นต้น ในกรณีที่รัฐภาคีมีการแบ่งการปกครองเป็นหลายภูมิภาค หรือหลายรัฐ ก็สามารถจัดตั้งองค์กรประจำพื้นที่เพื่อแบ่งแยกหน้าที่ในการดำเนินงาน โดยมีองค์กรกลางคอยประสานงานได้

ในกรณีนี้ขอยกตัวอย่าง ประเทศเวียดนามซึ่งเป็นรัฐภาคีในอนุสัญญาฯ และอยู่ในภูมิภาคอาเซียนเช่นเดียวกับประเทศไทย ประเทศเวียดนามนั้นได้จัดให้มีองค์กรในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 2 ระดับคือ 1. หน่วยงานส่วนกลาง (Central level) อันได้แก่ กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (Ministry of Culture, Sports and Tourism) โดยมีกรมมรดกวัฒนธรรม (Department of Cultural Heritage (DCH)) เป็นหน่วยงานภายในคอยดูแล และ 2. ระดับท้องถิ่น (Local level) โดยจัดให้มีสำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยวประจำจังหวัด (Provincial Departments of Culture, Sports and Tourism) พิพิธภัณฑ์จังหวัด (Provincial museums) ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด (cultural centers) ในทุกจังหวัด คอยทำหน้าที่ในการดำเนินงานสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁵³

อีกตัวอย่างหนึ่งคือในกรณีของประเทศไซปรัสได้มีการแบ่งหน่วยงานการการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยให้มหาวิทยาลัยแห่งชาติไซปรัสดูแลในด้านการสอนเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หน่วยงาน Cultural Workshop ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มิใช่รัฐบาล (NGOs) ทำหน้าที่ในการจัดทำรายการ ยกย่อง ส่งเสริมและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในขณะที่รัฐบาลท้องถิ่นจะมีหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁵⁴

ในการจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบตามอนุสัญญาฯ นั้น ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรม (Training) ให้แก่บุคลากรในองค์กรนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งการฝึกอบรมดังกล่าวอาจได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและหน่วยงานที่มิใช่รัฐบาล (NGOs) ด้วยก็ได้

⁵³ PERIODIC REPORT NO. 00792/VIET NAM [Online] Available on <http://www.unesco.org/culture/ich/en/periodic-reporting-00460>

⁵⁴ UNESCO, Report of the evaluation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, 2013, p.35.

นอกจากนี้รัฐภาคีจะต้องจัดตั้งสถาบันในการรวบรวมทำข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรัฐของตน ซึ่งอาจจะมีการจัดตั้งสถาบันขึ้นมาโดยเฉพาะ หรือให้เป็นหน้าที่ในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ในการรวบรวมข้อมูลนั้นอาจบันทึกในรูปแบบการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีโอ การบันทึกเสียง ฐานข้อมูลออนไลน์ หรือกรณีที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ประกอบการแสดงออกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ชุด อุปกรณ์ อาจมีการเก็บรักษาในพิพิธภัณฑ์ก็ได้ โดยทั้งนี้การรวบรวมข้อมูลดังกล่าวจะต้องรับรองการเข้าถึงของชุมชนในการรับรู้ข้อมูลดังกล่าว และเคารพต่อวิถีการปฏิบัติที่ควบคุมถึงการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แต่ละประเภทด้วย

3.5.1.3 การปรับใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญา ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐภาคีใน ข้อ 13(a) ให้รัฐภาคีต้องพยายามที่จะกำหนดใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม และรวมถึงการบรรจุเรื่องสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวไว้ในแผนงานของโครงการต่างๆ⁵⁵ ซึ่งการกำหนดนโยบายทั่วไปนั้นอนุสัญญา ไม่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ รัฐภาคีอาจเป็นการกำหนดนโยบายเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายเกี่ยวกับวัฒนธรรม หรือจัดทำนโยบายเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ซึ่งนโยบายนั้นจะต้องจัดทำเพื่อมุ่ง (Aim at) ในการพัฒนาและส่งเสริมบทบาทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น การกำหนดนโยบายส่งเสริมความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การสร้างระบบบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมไปถึงการจัดโปรแกรมในการพัฒนาศักยภาพในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นต้น พันธกรณีในข้อนี้ในอนุสัญญา ได้ใช้คำว่า “พยายามที่จะ” (Shall endeavor) แสดงให้เห็นว่าเมื่อรัฐภาคีได้กำหนดนโยบายดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจเป็นนโยบายที่ดำเนินการตามนโยบายทั่วไปนั้นให้บรรลุผลสำเร็จหรือไม่บรรลุผลสำเร็จก็ได้⁵⁶ เนื่องจากอนุสัญญา ต้องการที่จะให้มีหลักประกันว่าได้มีการกำหนดนโยบายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอาณาเขตของรัฐภาคี

⁵⁵ Article 13 (a) of ICH Convention

⁵⁶ Janet Blake, *Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, อ้างแล้ว p.67.

3.5.1.4 การสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค และศิลปะ รวมทั้ง ระเบียบวิธีวิจัย

อนุสัญญาฯ ข้อ 13(c) ได้กำหนดพันธกรณีให้รัฐภาคีจะต้องพยายามให้เกิดการศึกษาวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิคและศิลปะ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่กำลังตกอยู่ในภาวะอันตรายเสี่ยงต่อการสูญหาย⁵⁷ ซึ่งพันธกรณีนี้เป็นพันธกรณีที่ต้องการให้หน่วยงานในภาครัฐนั้นดำเนินการเพื่อสนับสนุนอย่างกว้างขวางแก่ผู้ที่ปฏิบัติในเรื่องข้างต้น ซึ่งอาจจะเป็นนักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินการพัฒนากิจการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิคและศิลปะ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัย⁵⁸ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อหาปัญหาและแนวทางแก้ไขในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รูปแบบการพัฒนาด้านการวิจัยที่ใช้ทั่วไปได้แก่ การให้นักมานุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการลงพื้นที่ต่างๆ เพื่อสำรวจหาข้อมูลถึงสภาพปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไข ในบางกรณีอาจจัดทำเป็นโครงการความร่วมมือในระดับภูมิภาค ในการทำวิจัย หรือในบางกรณีการจัดทำวิจัยอาจเกิดจากการที่หน่วยงานของรัฐให้ความร่วมมือกับสถาบันทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้การวิจัยยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมไปถึงแผนการปฏิบัติในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีนั้น ยกตัวอย่าง ในประเทศฝรั่งเศสได้สนับสนุนงบประมาณให้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีการพัฒนาวิธีการใหม่ๆ เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยให้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐเพื่อป้องกันมิให้มีการถือเอาประโยชน์ทางในเชิงพาณิชย์ของกลุ่มคนบางกลุ่มจากการสนับสนุนนั้น ในประเทศสเปนได้จัดสรรเงินสำหรับการวิจัยสำหรับเรื่องเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ทั้งระดับภายในประเทศ และระดับระหว่างประเทศ เพื่อสร้างกรอบความคิดใหม่ๆ ให้เกิดการพัฒนาในเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁵⁹

⁵⁷ Article 13 (c) of ICH Convention

⁵⁸ Janet Blake, *Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, อ้างแล้ว p.68

⁵⁹ Barbara Torggler, Ekaterina Sediakina-Rivière. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." (2013): p.37.

3.5.1.5 การกำหนดใช้มาตรการที่เหมาะสมทางกฎหมาย ทางเทคนิค ทางการเงิน บริหาร และทางการเงิน

นอกจากการกำหนดนิยาม การจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตรัฐภาคีเองแล้ว อนุสัญญาฯ กำหนดรัฐภาคีจะต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสมด้านกฎหมาย ด้านเทคนิค ด้านการบริหารปกครอง และด้านการเงิน

การกำหนดมาตรการข้างต้นหมายถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมด้านกฎหมาย ด้านเทคนิค ด้านการปกครองและด้านการเงิน ขึ้นมาใหม่ โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้มาตรการเหล่านี้เป็นการรับประกันว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งมาตรการข้างต้นจะกำหนดเพื่อ

(1) สร้างการสนับสนุนและสร้างความเข้มแข็งของสถาบันต่างๆ ในการจัดฝึกอบรม (Training) ในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และจัดการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ผ่านเวทีและพื้นที่ต่างๆ ที่จัดไว้เพื่อการแสดงออกของผลงาน

(2) รับรองการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในหลักจารีตประเพณีในการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้เป็นการนำเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาเกี่ยวข้องเพื่อเคารพถึงความศักดิ์สิทธิ์และความลับทางการค้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย⁶⁰

(3) การจัดตั้งสถาบันเพื่อรวบรวมรายการเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และอำนวยความสะดวกให้มีการเข้าถึงดังกล่าว⁶¹

ในมาตรการข้างต้นตามข้อ 13 ของอนุสัญญาฯ ใช้คำว่า “รัฐภาคีพยายามที่จะรับรอง (State Parties shall endeavor) ว่ามีการสงวนรักษา พัฒนา และส่งเสริม (development and promotion) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของรัฐภาคี”⁶² การสงวนรักษาตามนัยยะของบทบัญญัติข้อ 13 นี้ หมายความว่าถึงการสงวนรักษาตามความหมายในข้อ 2(3) ที่ได้กล่าวไปแล้ว

⁶⁰ Park, S. Y. *On Intangible Heritage Safeguarding Governance: An Asia-Pacific Context*. 1 ed. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2013.

⁶¹ Art 13 (d) of ICH Convention

⁶² Article 13 of ICH Convention

ทั้งนี้ออนุสัญญาฯ ยังกำหนดให้รัฐภาคีพยายามที่จะรับรองว่าจะมีการพัฒนา (development) โดยได้นำแนวคิดตามข้อ 15 (3) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights-ICESCR) ซึ่งได้มีหลักเกณฑ์ให้รัฐที่จะต้องนำหลักสิทธิมนุษยชนมาเชื่อมโยงกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นให้สิทธิทางวัฒนธรรมของชุมชน (Community) ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ รักษาและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁶³ และในอนุสัญญาฯ ข้อ 13 ยังกำหนดให้รัฐภาคีส่งเสริม (promotion) ให้มีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อีกด้วย เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีคุณค่าสำหรับชุมชน และมนุษยชาติ

มาตรการนี้เป็นมาตรการที่จะทำให้รัฐภาคีสร้างระบบการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นระเบียบ และมีแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การพัฒนามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีระบบ มีประสิทธิภาพและสามารถกำกับดูแลได้

3.5.1.6 มาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนักและการสร้างขีด

ความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

เนื่องจากองค์ประกอบหลักในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คือคน เกิดจากการถ่ายทอดจากคนรุ่นสู่รุ่น หากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดสืบทอดไปมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ก็จะสูญหายไปเป็นที่สุด ดังนั้นอนุสัญญาฯ จึงต้องมีมาตรการเชิงนามธรรมที่จะสร้างกลไกให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นได้รับการสืบทอดต่อไปได้ โดยในอนุสัญญาฯ ได้กำหนดมาตรการในด้านการศึกษ การสร้างความตระหนักและการสร้างขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจาก การศึกษา การสร้างความตระหนักและการสร้างขีดความสามารถนี้จะเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดแผนงานในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญที่จับต้องไม่ได้เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่จะต้องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป โดยกำหนดเป็นพันธกรณีในข้อที่ 14 กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่เหมาะสม ดำเนินการ 3 ประการดังนี้

(1) เพื่อประกันการรับรู้ เคารพ และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคมเฉพาะ อย่างยิ่ง ผ่านกระบวนการต่อไปนี้ :

⁶³ Janet Blake, Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, อ้างแล้ว p.66.

- แผนงานด้านการศึกษา ปลุกฝังความตระหนักรู้ และให้ข้อมูลข่าวสารที่มุ่งไปสู่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน
- แผนงานทางด้านการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะเรื่องภายในชุมชนและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง
- กิจกรรมสร้างเสริมขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการและการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และ
- วิธีถ่ายทอดความรู้ผ่านการศึกษานอกระบบ เช่น การศึกษาผ่านปราชญ์ชาวบ้าน การศึกษาผ่านระบบครอบครัว เป็นต้น

(2) เผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงอันตรายที่กำลังคุกคามมรดกดังกล่าวอยู่ และเรื่องกิจกรรมต่างๆ ที่กำลังดำเนินไปตามแนวทางของอนุสัญญาฉบับนี้

(3) ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการคุ้มครองพื้นที่ทางธรรมชาติและสถานที่แห่งความทรงจำ ซึ่งจำเป็นต้องมีไว้เพื่อแสดงให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁶⁴

มาตรการตามข้อ 14 นี้ กำหนดให้ต้องรับประกันการให้การศึกษา การสร้างความตระหนัก และให้ข้อมูลโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อสาธารณะ รวมไปถึงการสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างขีดศักยภาพของการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การที่ให้รัฐภาคีสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Raising awareness) เป็นการสร้างพันธมิตรเชิงนามธรรม ที่ส่งเสริมให้การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นอนุสัญญาฯ จึงมีหลักการเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในบทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ นั้นมีดังต่อไปนี้

(1) การสร้างความตระหนักรู้จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับบทนิยามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Raising Awareness) ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อ 2 (1)

⁶⁴ Article 14 of ICH Convention

(2) จะต้องมีโอกาสเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล มีอิสระ ได้รับรู้และให้ความยินยอมเป็นลำดับแรกเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้ในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพวกเขา และบุคคลเหล่านั้นจะต้องได้รับการรับรองการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

(3) การสร้างความตระหนัก (Raising Awareness) จะต้องเคารพแนวปฏิบัติตามจารีตประเพณี

บทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ ยังกำหนดให้รัฐภาคีต้องพยายามที่จะรับรองการใช้สิทธิในการคุ้มครองเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property rights) สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Privacy rights) หรือสิทธิอื่นๆ ที่เหมาะสม แก่ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น ว่าจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย เมื่อมีการสร้างความตระหนักรู้หรือการใช้ในกิจกรรมเชิงพาณิชย์⁶⁵

มาตรการที่เหมาะสมที่จะสร้างความตระหนักรู้ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Appropriate Measures) คือมาตรการที่ทำให้ประชาชนในรัฐภาคีได้รู้และตระหนักถึงความสำคัญและภัยคุกคามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยรัฐภาคีจะต้องสนับสนุนในเรื่องต่างๆ เช่น

(1) สนับสนุนให้มีการรณรงค์ การออกอากาศ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ผ่านสื่อทุกทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

(2) สนับสนุนให้องค์กรที่รับผิดชอบในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีการจัดสัมมนาหรือจัดประชุม เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น จัดประชุมสัมมนาวิชาการ (Symposium) จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การประชุมเวทีสาธารณะ (Public Forum) หรือจัดนิทรรศการ เป็นต้น

(3) สนับสนุนให้มีการศึกษากรณีศึกษา (Case Study) หรือการสำรวจภาคสนาม (Field Surveys) และจัดเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานั้น เช่น การออกสำรวจการดำเนินการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในพื้นที่ต่างๆ ของรัฐภาคี ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการสงวนรักษาในแต่ละพื้นที่ และนำมาหาแนวทางแก้ไข

⁶⁵ General Assembly, Operational Directive, paragraph 104

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้สืบทอด (Bearer) ผู้ปฏิบัติ (Practitioner) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้รับรู้ถึงนโยบายของรัฐภาคีในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนการก่อตั้งสมาคมระหว่างชุมชนหรือกลุ่มเพื่อร่วมกันดูแลและแลกเปลี่ยน (Exchange) ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(6) พัฒนานโยบาย (Develop policy) เพื่อให้เกิดความเห็นคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคีเอง เพื่อก่อให้เกิดความหลากหลายและความเจริญงอกงามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(7) สนับสนุนการพัฒนาและการบังคับใช้นโยบายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้มีการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

นอกจากนี้รัฐภาคียังต้องดำเนินมาตรการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนให้ได้รับทราบถึงภัยคุกคาม สภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และส่งเสริมการศึกษาให้มีการคุ้มครองพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Natural space) และสถานที่แห่งความทรงจำ (Place of Memory)

มาตรการข้างต้นนี้จะนำไปสู่กระบวนการในการสืบทอด (Transmission) แก่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากการสร้างความตระหนักให้แก่คน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป ผู้เขียนเห็นว่ากลไกนี้เป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากปราศจากความตระหนักรู้ของผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้ว ก็จะเป็นสาเหตุให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สูญหายไปทีละเล็กละน้อย

3.5.1.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล

ตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ นั้นได้ให้ความสำคัญแก่ชุมชน กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคล มีสิทธิส่วนร่วมในการบริหารจัดการและมีส่วนร่วมในการสร้างมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย ซึ่งตามข้อที่ 11 ของอนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องจำแนกนิยามและองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ภายในอาณาเขตของตนเองโดยเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือหน่วยงานเอกชน (NGOs) เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมด้วย และยังกำหนดในข้อที่ 12 ให้ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล มีส่วนร่วมในการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Inventory)

นอกจากนี้อนุสัญญาฯ ยังกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในข้อที่ 15 ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีต้องพยายามที่จะรับรองการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของชุมชน กลุ่ม หรือหากเป็นการเหมาะสมให้มีปัจเจกบุคคล ซึ่งสร้างสรรค์ อนุรักษ์ และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าว สามารถเข้าไปมีส่วนร่วม และนำบุคคลเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการจัดการอย่างแข็งขันด้วย⁶⁶

ในบทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ ยังกำหนดให้รัฐภาคีส่งเสริมให้มีองค์กรที่ปรึกษา (Consultative Body) หรือกลไกในการประสานงาน และอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แก่ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงผู้เชี่ยวชาญ สถาบันการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจำแนกและนิยามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงาน (Implementation) ในโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

3.5.1.8 การจ่ายเงินค่าบำรุงแก่งกองทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นได้จัดตั้งให้มียกกองทุนหนึ่งที่เรียกว่ากองทุนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งเป็นกองทุนกลางของอนุสัญญาฯ แล้ว โดยกำหนดให้รัฐภาคียินยอมที่จะจ่ายเงินค่าบำรุงให้แก่กองทุนอย่างน้อยทุกๆ สองปี เป็นอัตราร้อยละตามที่สมัชชารัฐภาคีกำหนด ที่ใช้เพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเงินค่าบำรุงของรัฐภาคีต้องไม่เกินอัตราร้อยละหนึ่งของเงินค่าบำรุงที่ให้แก่งบการเงินประจำของ UNESCO แต่อย่างไรก็ตามรัฐภาคีสามารถประกาศตั้งข้อสงวนไม่ผูกพันในเงื่อนไขในข้อนี้ได้ เมื่อก่อนเข้าเป็นภาคี⁶⁷

เมื่อรัฐภาคีรัฐใดเข้าผูกพันยินยอมจ่ายเงินค่าบำรุงให้กองทุนแล้ว จะต้องมีหน้าที่ชำระเงินให้กองทุนอย่างน้อยที่สุดทุกๆ สองปี และเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงที่สุดกับเงินค่าบำรุงที่ต้องให้ และถ้าหากรัฐภาคีรัฐใดค้างชำระเงินค่าบำรุงดังกล่าว จะไม่มีสิทธิเป็นกรรมการในคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee)⁶⁸

⁶⁶ Janet Blake, *Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, อ้างแล้ว p.76.

⁶⁷ Article 26 of ICH Convention

⁶⁸ Article 26 (5) of ICH Convention

3.5.1.9 การจัดทำรายงานต่อคณะกรรมการฯ (Periodic reporting)

เมื่อรัฐภาคีดำเนินมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ แล้ว อนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องจัดทำรายงาน (Periodic reporting) ในเรื่องการออกกฎหมาย กฎเกณฑ์ และมาตรการอื่นๆ ที่รัฐภาคีได้ดำเนินไปตามอนุสัญญาฯ ส่งให้แก่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee)

ทั้งนี้ในการส่งรายงานให้แก่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee) ภายในรัฐภาคนั้น โดยในบทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ (Operational Directive) ได้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องรายงานผลในเรื่องต่างๆ โดยเน้นย้ำให้รายงานในผลการดำเนินงานในเรื่องที่เป็นพันธกรณีในอนุสัญญาฯ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้⁶⁹

(1) ผลการจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตรัฐภาคี (Inventory) ที่ถูกกำหนดตามพันธกรณีในข้อ 11 และ 12 ของอนุสัญญาฯ

(2) มาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ ที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 11 และ 13 ของอนุสัญญาฯ โดยรัฐภาคีจะต้องรายงานผลการดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้

- ผลการดำเนินงานด้านการส่งเสริมบทบาทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม ที่ได้มีการรวมเข้าไปอยู่ในแผนหรือโครงการต่างๆ ของรัฐภาคี
- ผลการดำเนินงานด้านการสนับสนุนทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคนิค และการศึกษาด้านศิลปะวิทยา ในมุมมองที่เห็นประสิทธิภาพ
- ผลการดำเนินงานด้านการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งในขณะเดียวกันจะต้องมีการเคารพต่อธรรมเนียมปฏิบัติ (Customary practice) ของการเข้าถึงข้อมูลนั้นด้วย

⁶⁹ General Assembly, Operational Directive, paragraph 153

(3) ผลการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรที่มีขีดความสามารถในการรับผิดชอบเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามข้อ 13 ของอนุสัญญาฯ โดยรัฐภาคีจะต้องรายงานผลการดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้

- ผลการมอบหมายหรือจัดตั้งองค์กรอย่างน้อยหนึ่งองค์กรที่เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- ผลการดำเนินการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรในเรื่องการฝึกอบรมบุคลากร การจัดการ และการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- ผลการจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล (Documentation) สำหรับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าว

(4) ผลการดำเนินการสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Raising awareness) ตามข้อ 14 ของอนุสัญญาฯ โดยรัฐภาคีจะต้องรายงานผลการดำเนินงานในเรื่องดังต่อไปนี้

- ผลการดำเนินการในเรื่องการศึกษา การสร้างความตระหนักรู้ และรายละเอียดของโครงการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- ผลการดำเนินโครงการด้านการศึกษา การฝึกอบรมให้แก่ชุมชน หรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- ผลการดำเนินกิจกรรมเพิ่มขีดความสามารถ (Capacity-building) ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- วิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบที่ไม่เป็นทางการ (Non-formal) เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

- ผลการดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อปกป้องพื้นที่ทางธรรมชาติ (Natural space) และสถานที่แห่งความทรงจำ (Place of Memory)

3.6 บทบาทขององค์กรตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ก่อนที่จะอธิบายถึงมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอนุสัญญานั้น มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจถึงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ขององค์กรตามอนุสัญญา เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มีหน้าที่ดำเนินการให้กลไกในอนุสัญญา มีการใช้บังคับ (Implementation) โดยประกอบไปด้วยองค์กรดังต่อไปนี้

3.6.1 สมัชชารัฐภาคี (General Assembly)

เป็นองค์กรสูงสุดของอนุสัญญา มาจากตัวแทนของรัฐภาคีสมาชิกในอนุสัญญาฯ ซึ่งแต่ละรัฐจะต้องส่งผู้แทนอย่างน้อย 1 คนในการเข้าร่วมประชุม โดยจะมีการจัดประชุมสมัยสามัญทุกสองปี หรืออาจมีการจัดประชุมวิสามัญ ในกรณีที่รัฐภาคีตกลงใจให้จัดขึ้นหรือมีการร้องขอจากคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือจากรัฐภาคีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามร้องขอให้มีการจัดประชุม⁷⁰ โดยหน้าที่ของสมัชชารัฐภาคี (General Assembly) จะเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ และเลือกตั้งรัฐสมาชิกให้เป็นคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee) จำนวน 24 รัฐ อีกทั้งยังมีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

สมัชชาของรัฐภาคีจะมีระเบียบการประชุมใหญ่สมัชชาของรัฐภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Rules of Procedure of General Assembly of the States Parties to the Convention for the safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ซึ่งจะกำหนดกลไกการทำงานของสมัชชาของรัฐภาคีโดยมีสาระสำคัญดังนี้⁷¹

(1) คณะผู้แทนของรัฐภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีสิทธิเข้าร่วมประชุมและออกเสียงในที่ประชุมสมัชชาของรัฐภาคี และให้คณะผู้แทนสมาชิกขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญา และคณะผู้สังเกตการณ์ถาวรของยูเนสโก คณะผู้แทนของสหประชาชาติ องค์กรระหว่างประเทศในระบบสหประชาชาติ และองค์กรระหว่างรัฐบาลอื่นๆ ซึ่งอยู่ในข้อตกลงการเป็นตัวแทนร่วมกันกับ

⁷⁰ Article 17 of ICH Convention

⁷¹ UNESCO. “Basic texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2010 Edition”.p.63. Baseline Art: Oxford, 2010.

ยูเนสโก รวมถึงคณะผู้สังเกตการณ์ขององค์กรระหว่างรัฐบาล และองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งได้รับเชิญจากผู้อำนวยความสะดวกยูเนสโกให้เข้าร่วมการประชุมสมัชชา ให้เข้าร่วมการประชุมสมัชชาในฐานะผู้สังเกตการณ์ที่ไม่มีสิทธิ์ออกเสียง

(2) ในเรื่ององค์ประชุมของสมัชชาฯ ให้มีการเลือกประธานสมัชชาและรองประธานสมัชชา โดยประธานสมัชชามีหน้าที่กำกับดูแลการอภิปราย การปฏิบัติตามข้อบังคับการประชุม การให้สิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็น การตั้งกระทู้ถามเพื่อลงมติ และประกาศการออกเสียงลงคะแนน ดำเนินการให้ที่ประชุมเป็นไปตามระเบียบวาระ และกำกับดูแลและรักษาความสงบเรียบร้อยในที่ประชุมสมัชชา โดยจะห้ามมิให้ประธานสมัชชาออกเสียงในที่ประชุม แต่อาจแนะนำให้สมาชิกที่เป็นผู้แทนของตนออกเสียงแทนได้ เมื่อประธานสมัชชาฯ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานสมัชชาฯ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

(3) การประชุมต้องเป็นกรประชุมโดยเปิดเผย เว้นแต่สมัชชาฯ จะมีข้อตกลงเป็นอย่างอื่น

(4) ภาษาที่ใช้ในการทำงานของสมัชชาฯ คือ ภาษาอาหรับ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษารัสเซีย และภาษาสเปน

(5) ให้รัฐภาคีแต่ละรัฐมีคะแนนเสียงรัฐละ 1 เสียง ในการลงมติและการลงมติตัดสินใจเรื่องต่างๆ ให้ถือเอาเสียงข้างมากของจำนวนรัฐภาคีที่เข้าประชุม เว้นแต่จะกำหนดเป็นอย่างอื่น

(6) ในการเลือกตั้ง คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สำนักเลขาธิการสมัชชาจะประกาศหาผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกกรรมการฯ และการลงคะแนนเลือกตั้งจะต้องเป็นการลงคะแนนลับ

(7) ให้มีการจัดตั้งสำนักเลขาธิการสมัชชาเพื่อสนับสนุนการทำงานของสมัชชา

3.6.2 คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee)

จะประกอบไปด้วยผู้แทนรัฐภาคี 18 ประเทศ มาจากการเลือกโดยที่ประชุมสมัชชาใหญ่ และจะเพิ่มเป็น 24 ประเทศ เมื่อมีรัฐภาคีในอนุสัญญาฯ ครบ 50 ประเทศ โดยจะเปลี่ยนแปลงทุกๆ สองปี เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนในหลากหลายแนวคิดในเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในทั่วโลก จะ

มีการจัดการประชุมสามัญประจำปี หรือในกรณีที่รัฐภาคีสองในสามร้องขอให้มีการจัดประชุม⁷² โดยหน้าที่ของคณะกรรมการ ฯ มีดังต่อไปนี้⁷³

(1) ส่งเสริมวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ จัดทำแนวทาง แนวปฏิบัติ หรือให้คำแนะนำ ในการจัดทำมาตรการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้แก่รัฐภาคี

(2) ใช้ทรัพยากรในกองทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญา โดยอ้างอิงแนวทางจากแผนงานที่สมัชชารัฐภาคีเป็นผู้จัดทำขึ้น

(3) ลงรายการทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ถูกเสนอโดยรัฐภาคีตามหลักการในข้อที่ 16 และ 17 ของอนุสัญญาฯ

(4) เลือกและส่งเสริมแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ถูกเสนอโดยรัฐภาคี ตามข้อที่ 18 ของอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ

(5) เสนอสมัชชารัฐภาคีให้มีการรับรองหน่วยงานอื่นๆ ที่มีใช้รัฐบาล (Non-Governmental Organization) ที่จะมาเป็นองค์กรที่ปรึกษาคณะกรรมการเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีข้อบังคับการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Rules of Procedure of Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ซึ่งในข้อบังคับดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้⁷⁴

(1) สมาชิกในคณะกรรมการประกอบไปด้วยรัฐที่เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ

(2) คณะกรรมการฯ จะมีการจัดประชุมสามัญอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และจัดประชุมวิสามัญได้เมื่อสมาชิกในคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ร้องขอ โดยประธานกรรมการฯ เป็นผู้เรียกประชุม

⁷² Article 5 of ICH Convention

⁷³ Article 7 of ICH Convention

⁷⁴ UNESCO. “Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2010 Edition”. Oxford: Baseline Art, 2010.

ใหญ่โดยรับคำปรึกษาจากผู้อำนวยการองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

(3) รัฐภาคีแต่ละรัฐจะต้องมีผู้แทน 1 คนในการเข้าร่วมประชุม ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงความรู้ความสามารถในแขนงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(4) รัฐภาคีแห่งอนุสัญญาซึ่งยังมีได้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการฯ รัฐที่มีได้อยู่ในภาคีอนุสัญญาแต่เป็นสมาชิกขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประเทศผู้สังเกตการณ์ถาวรหรือองค์การสหประชาชาติ คณะผู้แทนของสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศในระบบสหประชาชาติ อาจเข้าร่วมประชุมในฐานะผู้สังเกตการณ์ได้

(5) การประชุมคณะกรรมการเป็นการประชุมโดยเปิดเผย เว้นแต่มีพฤติการณ์พิเศษสามารถประชุมลับได้

(6) ให้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการเพื่อสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการ

(7) คณะกรรมการอาจจัดตั้งคณะที่ปรึกษาเฉพาะกิจใดๆ คณะกรรมการชุดย่อย เป็นการชั่วคราวตามที่เห็นสมควร เพื่อดำเนินการตามภาระหน้าที่ของตน โดยคณะกรรมการฯ จะมีการสำนักคณะกรรมการย่อย (Bureau of Committee) ซึ่งประกอบไปด้วยประธาน (Chair-person) รองประธาน (Vice-chairperson) และผู้เขียนรายงานต่อคณะกรรมการหรือการประชุม (Rapporteur) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการฯ กำหนดตารางงานเกี่ยวกับการจัดประชุมของคณะกรรมการฯ ดำเนินการตามบทปฏิบัติการ (Operational Directive) และงานอื่น ๆ ที่คณะกรรมการฯ มอบหมายให้ตัดสินใจ (Decision)⁷⁵

(8) ผู้แทนของแต่ละรัฐสมาชิกของคณะกรรมการฯ มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุม คณะกรรมการฯ ได้รัฐละหนึ่งเสียง โดยการตัดสินใจถือเอาเสียงส่วนมากของรัฐภาคีที่เข้าประชุม

(9) ให้มีการจัดตั้งสำนักเลขาธิการคณะกรรมการ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการ

⁷⁵ UNESCO, Rules of Procedure of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Rule 12

(10) ให้มีการจัดทำรายงานการประชุมทุกครั้ง และให้คณะกรรมการฯ นำรายงานการประชุมเสนอต่อที่ประชุมใหญ่สมัชชาของรัฐบาลทุกครั้ง

นอกจากนี้ตามบทบัญญัติข้อ 7 (e) กำหนดให้คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีหน้าที่จัดทำปฏิบัติการ (Operational Directive) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการของอนุสัญญาฯ ให้สมัชชารัฐบาลเห็นชอบ⁷⁶ ซึ่งบทปฏิบัติการดังกล่าวได้รับการรับรองจากสมัชชารัฐบาลแล้วในปี 2008 และปี 2015

3.6.3 สำนักงานเลขาธิการ (Secretariat)

ตามอนุสัญญาฯ ข้อที่ 10 ได้กำหนดให้ เลขาธิการขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) อาจให้ความช่วยเหลือแก่สมัชชารัฐบาลและคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในการจัดทำเอกสารการประชุมและรับรองการตัดสินใจขององค์กรนั้น และดำเนินงานด้านธุรการให้แก่อนุสัญญาฯ⁷⁷

3.7 กระบวนการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดกลไกการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ไว้ในบทปฏิบัติการ (Operational Directive) โดยบทบัญญัติข้อที่ 7 ของอนุสัญญาฯ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee) เป็นผู้จัดเตรียมและเสนอบทปฏิบัติการให้แก่สมัชชารัฐบาล (General Assembly) ให้ความเห็นชอบ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ซึ่งสมัชชารัฐบาลได้เห็นชอบบทปฏิบัติการฉบับแรกในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 2008 และมีการแก้ไขปรับปรุงในปี ค.ศ. 2010 ค.ศ. 2012 และฉบับล่าสุดคือฉบับปี ค.ศ. 2014 และจะมีการปรับปรุงต่อไปเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ⁷⁸

⁷⁶ Article 7 (e) of ICH Convention

⁷⁷ Article 10 of ICH Convention

⁷⁸ UNESCO. Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage [Online]. 2016. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/directives> [29 March 2016].

บทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ นี้จะเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ ในเรื่องการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Inscribing Intangible Cultural Heritage) ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา บทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางการเงินระหว่างประเทศ การรับรององค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล (NGOs) ที่จะเข้ามาเป็นที่ปรึกษาแก่คณะกรรมการฯ (Intergovernmental Committee) หรือที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชนในการปรับใช้อนุสัญญาฯ

3.7.1 มาตรการการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศ

3.7.1.1 การจัดทำรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

เนื่องจากอนุสัญญาฯ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชนต่างๆ เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ปรากฏแก่สายตาของบุคคลภายนอก และสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคี เพื่อนำไปสู่เพื่อกระตุ้นให้เกิดการหารือเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน การให้ความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังนั้นอนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงจัดให้ทำ การจัดทำรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติหรือที่เรียกว่า “Representative list” เพื่อเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความร่วมมือดังกล่าวข้างต้น

โดยบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อที่ 16 ได้กำหนดให้คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลของอนุสัญญาฯ (Intergovernmental Committee) จัดทำหลักเกณฑ์สำหรับการจัดทำรายการปรับปรุงให้ทันสมัย และตีพิมพ์รายการที่เป็นรายการตัวแทนนี้ขึ้น และนำเสนอต่อสมาชิกชาติเพื่อความเห็นชอบ เพื่อกำหนดเป็นหลักเกณฑ์เพื่อให้รัฐภาคีเสนอรายชื่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เข้ามาในรายการดังกล่าว⁷⁹

เมื่อมีรัฐภาคียื่นเสนอ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนเอง (nominations) ที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลแล้ว ตามแบบฟอร์มที่กำหนดโดยสำนักงานเลขาธิการของอนุสัญญาฯ (Form ICH-02) ต่อดังกล่าว (Evaluation body) ซึ่งเป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งโดย

⁷⁹ Intergovernmental Committee, Expert meeting on Community Involvement in Safeguarding ICH, p.7 [Online] available from unesdoc.unesco.org/images/0014/001459/145919e.pdf

คณะกรรมการฯ เพื่อทำหน้าที่ประเมินรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีเสนอมาเพื่อขึ้นทะเบียน หลังจากนั้นองค์กรประเมิน (Evaluation body) จะจัดทำรายงาน (Report) ผลการประเมินว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสมควรได้รับการขึ้นทะเบียนหรือไม่พร้อมความเห็นเสนอให้คณะกรรมการฯ ประกอบการตัดสินใจ⁸⁰

เมื่อคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee) ได้รับรายงานผลการประเมินขององค์กรประเมิน (Evaluation body) แล้ว คณะกรรมการฯ จะดำเนินการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าว โดยมีหลักเกณฑ์ (Criteria) ในการพิจารณามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จะมาเป็นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) มีดังต่อไปนี้

1. รายการที่ถูกเสนอให้ขึ้นทะเบียนนั้นจะต้องสอดคล้องกับนิยามของคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อที่ 2 (1) ของอนุสัญญาฯ
2. การขึ้นทะเบียนจะนำไปสู่การรับประกันและการตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และส่งเสริมการเจรจาที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั่วโลกและเป็นหลักฐานถึงการสร้างสรรค์ของมนุษย์
3. จะต้องมีการบริหารจัดการ แผนที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
4. ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ได้มีส่วนร่วมและให้ความยินยอมในเรื่องการเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จะถูกเสนอขึ้นทะเบียน และเรื่องกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น
5. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้จะได้ถูกบรรจุลงในรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีแล้ว⁸¹

คณะกรรมการฯ (Intergovernmental Committee) จะตรวจสอบมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ตามหลักเกณฑ์ข้างต้นว่าองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีที่ได้เสนอเพื่อขึ้นทะเบียนนั้น เข้ากับหลักเกณฑ์ทุกข้อหรือไม่ หากยังขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งก็

⁸⁰ General Assembly, Operational Directive, paragraph 30

⁸¹ General Assembly, Operational Directive, paragraph 2

จะถูกปฏิเสธ (rejected) ที่จะขึ้นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติได้⁸² และหากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ถูกเสนอมา คณะกรรมการฯ ตรวจสอบแล้ว เห็นว่าเข้าหลักเกณฑ์และมีมติเห็นชอบ ก็จะทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นถูกขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

เมื่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนได้รับการขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการฯ จะนำเสนอให้สมัชชารัฐภาคีเห็นชอบ และตีพิมพ์รายการนี้เพื่อเผยแพร่ต่อไป⁸³

นอกจากนี้ในกรณีรายการตัวแทนของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาตินั้น อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้มีการรวบรวม “งานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ” (Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) ซึ่งได้ประกาศมาก่อนที่มีอนุสัญญาฯ นี้มาเข้าไว้ในรายการตัวแทนของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติด้วย โดยไม่จำเป็นต้องนำหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการฯ ได้จัดทำตามข้อ 16 (2) มาประกอบการพิจารณา⁸⁴ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติข้อ 31 ของอนุสัญญาฯ ซึ่งในปี ค.ศ. 2008 คณะกรรมการฯ ได้เห็นชอบให้งานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจำนวน 90 รายการ ถูกขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติโดยอัตโนมัติ (Automatic) หลังที่มีการประกาศใช้บังคับปฏิบัติการ (Operational Directive)⁸⁵ ในประเด็นนี้ได้เป็นที่ถกเถียงกันว่าหาก “งานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ” (Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) ซึ่งได้ประกาศมาก่อนที่มีอนุสัญญาฯ นี้ ซึ่งถูกนำเสนอโดยรัฐที่ไม่ใช่รัฐภาคีในอนุสัญญาฯ รัฐที่เสนอรายการมานั้นจะต้องมีภาระผูกพัน (Obligation) ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ หรือไม่ ผลการประชุมคณะกรรมการฯระหว่างรัฐบาล (INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE First Extraordinary Session

⁸² UNESCO, Media kit, Press resources on the 9th session of the Committee, p.13. 2014. [Online]. Available from <http://www.unesco.org/culture/ich/en/press-resources-00753>

⁸³ Article 16 (2) of ICH Convention

⁸⁴ Article 31 of ICH Convention

⁸⁵ UNESCO, Media kit, Press resources on the 9th session of the Committee, p.13.

Chengdu, China) ณ เมืองเฉิงตู ประเทศจีนได้กำหนดให้คณะกรรมการฯ ออกหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้น⁸⁶ โดยปรากฏในบทปฏิบัติการ (Operational Directive) ของอนุสัญญาฯ ข้อที่ I.16 นั้นเปิดโอกาสรัฐที่มีใช้รัฐภาคีแสดงเจตนายอมรับในพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ ในรายการ “งานชิ้นเอกของมรดกมนุษย์และที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ” ซึ่งตนได้นำเสนอโดยการแจ้งต่อเลขาธิการของอนุสัญญาฯ (Secretary - General) รัฐนั้นก็จะมีความพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรายการที่ตนเองนำเสนอ เช่น การจัดทำรายการทะเบียน การกำหนดมาตรการทางกฎหมาย ทางปกครอง และทางการเงินในการสงวนรักษาในรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ตนเองนำเสนอ หรือในอีกกรณีหนึ่งรัฐที่มีใช้รัฐภาคีนั้นอาจปฏิเสธที่จะยอมรับในพันธกรณีดังกล่าว หรือไม่ดำเนินการแจ้งเจตจำนงในการยอมรับในพันธกรณีต่อเลขาธิการของอนุสัญญาฯ (Secretary - General) ภายใน 1 ปีนับแต่มีการบรรจุเข้าในรายการเป็นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ รัฐนั้นก็มีสิทธิที่จะขอให้คณะกรรมการฯ เพิกถอนรายการงานชิ้นเอกของมรดกมนุษย์และที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) นั้น ออกจากรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)⁸⁷

นอกจากนี้รัฐภาคีอาจเสนอขึ้นทะเบียนร่วมกันสำหรับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในขอบเขตดินแดนของรัฐภาคีที่ร่วมกันเสนอมาขึ้นเป็นรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ได้⁸⁸ เนื่องจากอนุสัญญาฯ มองว่าในบริบทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ไม่สามารถถูกจำกัดด้วยเขตแดน (Border) ทางภูมิศาสตร์ ยกตัวอย่าง เรื่องการชักเย่อ (Tugging rituals and games) ซึ่งเป็นการละเล่นซึ่งใช้เชือกเป็นองค์ประกอบ โดยแบ่งฝ่ายเพื่อแข่งขันในการดึงเชือกหาผู้ชนะ นั้นได้ถูกเสนอขึ้นทะเบียนร่วมกันโดยกัมพูชา เกาหลีใต้ เวียดนาม และฟิลิปปินส์ และได้รับการขึ้นทะเบียน

⁸⁶ Intergovernmental Committee, First Extraordinary Session, Chengdu, China – 23 to 27 May 2007. [Online] Available from <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00192-EN-PDF.pdf>

⁸⁷ General Assembly, Operational Directive, paragraph 62

⁸⁸ General Assembly, Operational Directive, paragraph 13

รายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติในปี ค.ศ. 2015⁸⁹ ณ ปัจจุบันมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติแล้วทั้งสิ้น 336 รายการ⁹⁰

ผลของการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เข้ามาในทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาตินั้นจะเป็นการประกาศความเป็นตัวตนของรัฐภาคีในระดับเวทีนานาชาติ และเป็นการประกันว่ารัฐภาคีที่ยื่นเสนอนั้นจะดำเนินการมาตรการเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น และจะต้องทำรายงานผลการดำเนินการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวให้แก่คณะกรรมการฯ พิจารณาตามรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ในบทปฏิบัติการ

ตารางที่ 2 ขั้นตอนการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

ขั้นตอน	วันที่	กระบวนการ
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการและการ เสนอรายการ	31 มีนาคม	กำหนดเส้นตายสำหรับการร้องขอความช่วยเหลือสำหรับการเตรียมรายละเอียดของการเสนอชื่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ต้องการขึ้นทะเบียน
	31 มีนาคม ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการเสนอชื่อรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่จะส่งมายังสำนักเลขาธิการฯ หากรายการใดได้รับหลังจากวันนี้ให้นำเสนอในรอบถัดไป
	30 มิถุนายน ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการตรวจสอบทางทะเบียน

⁸⁹ UNESCO, Tugging rituals and games, [Online] Available from <http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/tugging-rituals-and-games-01080>

⁹⁰ UNESCO. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of Best Safeguarding Practices [Online]. 2015. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists> [1 April 2016].

		ของรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ ถูกนำเสนอโดยสำนักงานเลขาธิการ หาก องค์ประกอบหรือแบบฟอร์มไม่ครบถ้วน สำนักงานเลขาธิการแจ้งรัฐภาคีให้ ดำเนินการแก้ไขให้สมบูรณ์
	30 กันยายน ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการแก้ไขการยื่นแบบ ทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ของรัฐภาคี
ขั้นตอนที่ 2 การประเมิน (Evaluation)	ธันวาคม ปีที่ 2- พฤษภาคมปี 3	ประเมินรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ที่ถูกนำเสนอเพื่อขึ้นทะเบียนโดย องค์กรการประเมิน (Evaluation body) และส่งรายงานไปยังคณะกรรมการฯ
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Examination)	พฤศจิกายน – ธันวาคมปี ที่ 3	ตรวจสอบมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อเห็นชอบ/ไม่เห็นชอบในการขึ้นทะเบียน ฯ โดยคณะกรรมการ

ที่มา : Operational Directive

ข้อสังเกต การขึ้นรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ นั้น มีวัตถุประสงค์
เพื่อเป็นการส่งเสริม เผยแพร่ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้สังคมโลกชื่นชมและรับรู้ร่วมกัน และ
เป็นการส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคี
นั่นเอง มิใช่เป็นการแข่งขันเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของหรืออ้างสิทธิในวัฒนธรรมแต่อย่างใด ดังนั้น
หากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีความคล้ายคลึงกัน รัฐภาคีสามารถที่จะดำเนินการขอขึ้นทะเบียน
ได้ หรืออาจขอขึ้นทะเบียนร่วมกันได้

3.7.1.2 การจัดทำรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน

การจัดทำรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วนนั้น อนุสัญญาฯ ต้องการที่จะมีกลไกที่นำไปสู่การสร้างมาตรการที่เหมาะสมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายอย่างรวดเร็ว ให้ได้รับการดูแลอย่างทันท่วงที เพื่อให้ชุมชน หรือรัฐภาคีดำเนินมาตรการเร่งด่วนในการสงวนรักษาเพื่อให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นไม่สูญหายไป ดังนั้นอนุสัญญาฯ จึงกำหนดให้ คณะกรรมการฯ จัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วนขึ้น โดยขั้นตอนพิจารณาขึ้นทะเบียนนั้น จะเหมือนกับการขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ แต่จะมีความแตกต่างในเรื่องหลักเกณฑ์ (Criteria) ในการพิจารณาคัดเลือก

กระบวนการในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วนนั้น เริ่มจากการที่รัฐภาคีเสนอรายการดังกล่าว (Nomination file) แก่สำนักงานเลขาธิการของอนุสัญญาฯ โดยใช้แบบฟอร์ม (ICH-1)⁹¹ สำนักงานเลขาธิการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบฟอร์มดังกล่าว หากยังไม่สมบูรณ์จะแจ้งให้รัฐภาคีดำเนินการแก้ไขให้สมบูรณ์ และหากแบบฟอร์มของรัฐภาคีมีความสมบูรณ์แล้ว สำนักงานเลขาธิการจะส่งแบบฟอร์มพร้อมเอกสารที่รัฐภาคีเสนอไปยังองค์กรประเมิน (Evaluation body) เพื่อทำหน้าที่ประเมินรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีเสนอมาเพื่อขึ้นทะเบียน หลังจากนั้นองค์กรประเมิน (Evaluation body) จะจัดทำรายงาน (Report) ผลการประเมินว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสมควรได้รับการขึ้นทะเบียนหรือไม่พร้อมความเห็น เสนอให้คณะกรรมการฯ ประกอบการตัดสินใจเพื่อส่งต่อให้คณะกรรมการฯ ตรวจสอบโดยผ่านหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ ในบทปฏิบัติการ (Operational Directive) ดังต่อไปนี้

1. รายการที่ถูกเสนอให้ขึ้นทะเบียนนั้นจะต้องสอดคล้องกับนิยามของคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อที่ 2 (1) ของอนุสัญญาฯ

2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจำเป็นต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วนเนื่องจากตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย แม้จะได้รับความพยายามในการสงวนรักษาจากชุมชน

⁹¹ Article 17 of ICH Convention

กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องแล้วก็ตาม หรือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จำเป็นที่จะต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากกำลังเผชิญหน้ากับภัยคุกคามอย่างร้ายแรงซึ่งอาจเป็นเหตุให้สูญหายไป หากไม่ได้รับการสงวนรักษาอย่างทันท่วงที

3. การสงวนรักษานั้นอาจทำให้ชุมชน กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง สามารถปฏิบัติ และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ต่อไปได้

4. ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ได้มีส่วนร่วมและให้ความยินยอมในเรื่องการเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จะถูกเสนอขึ้นทะเบียน และเรื่องกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น

5. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้จะได้ถูกบรรจุลงในรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีแล้ว

6. ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน รัฐภาคีที่เกี่ยวข้องได้รับการปรึกษาเกี่ยวกับการรับรองในการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามบทบัญญัติข้อ 17.3 ของอนุสัญญาฯ แล้ว⁹²

เมื่อคณะกรรมการฯ ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเข้าหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน ก็จะทำให้ความเห็นชอบ และนำเสนอให้สมัชชารัฐภาคีเห็นชอบ และตีพิมพ์รายการนี้เพื่อเผยแพร่ต่อไป ให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีเสนอมานั้นได้รับขึ้นทะเบียน

มีข้อสังเกตว่าหากคณะกรรมการฯ ตรวจสอบรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีได้เสนอมานั้นพบว่าไม่เข้ากับหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน แต่ยังเข้าหลักเกณฑ์ของ รายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) คณะกรรมการฯ สามารถขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวในรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติได้

⁹² General Assembly, Operational Directive, paragraph 1

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่ง
จำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน

ขั้นตอน	วันที่	กระบวนการ
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการและการ เสนอรายการ	31 มีนาคม	กำหนดเส้นตายสำหรับการร้องขอความช่วยเหลือสำหรับการเตรียมรายละเอียดของการเสนอชื่อมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ต้องการขึ้นทะเบียน
	31 มีนาคม ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการเสนอชื่อรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่จะส่งมายังสำนักเลขาธิการฯ หากรายการใดได้รับหลังจากวันนี้ให้นำเสนอในรอบถัดไป
	30 มิถุนายน ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการตรวจสอบทางทะเบียนของรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่ถูกนำเสนอโดยสำนักงานเลขาธิการฯ หากองค์ประกอบหรือแบบฟอร์มไม่ครบถ้วน สำนักงานเลขาธิการฯ แจ้งรัฐภาคีให้ดำเนินการแก้ไขให้สมบูรณ์
	30 กันยายน ปีที่ 2	กำหนดเส้นตายการแก้ไขการยื่นแบบทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคี
ขั้นตอนที่ 2 การประเมิน (Evaluation)	ธันวาคม ปีที่ 2- พฤษภาคมปี 3	ประเมินรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ถูกนำเสนอเพื่อขึ้นทะเบียนโดยองค์การประเมิน (Evaluation body) และส่งรายงานไปยังคณะกรรมการฯ
ขั้นตอนที่ 3	พฤศจิกายน – ธันวาคมปี	ตรวจสอบมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

การตรวจสอบ (Examination)	ที่ 3	เพื่อเห็นชอบ/ไม่เห็นชอบในการขึ้นทะเบียนฯ โดยคณะกรรมการ
-------------------------------------	-------	--

ที่มา : Operational Directive

ผลจากการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วนนั้น จะทำให้ชุมชนและรัฐภาคีตระหนักในการหามาตรการเร่งด่วนที่จะสงวนรักษาให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นดำรงอยู่ต่อไป และทำให้เกิดการรวมตัวกันในทางระหว่างประเทศเพื่อให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือในการจัดหามาตรการที่เหมาะสมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น เช่น การช่วยเหลือด้านการเงิน การช่วยเหลือด้านการฝึกอบรม การช่วยเหลือด้านการวิจัย เป็นต้น ในปัจจุบันมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วนแล้วจำนวนทั้งสิ้น 38 รายการ⁹³

ตัวอย่างรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน

(1) Coaxing ritual for camels เป็นรูปแบบการกล่อมอูฐของชาวมองโกลซึ่งจะมีการขับร้องกล่อมแม่อูฐที่ให้น้ำลูกอูฐตัวใหม่ ให้ยอมรับลูกของมันเอง เนื่องจากแม่อูฐจะไม่ยอมรับลูกของมันเองเนื่องจากมองว่าลูกอูฐเป็นสาเหตุของความเจ็บปวด ชาวมองโกลจึงนำแม่อูฐมาผูกมัดไว้ ใกล้ๆ กับลูกอูฐ จากนั้นผู้กล่อมจะทำการขับร้องเพลงกล่อมซึ่งเป็นบทกล่อมด้วยน้ำเสียงที่ราบเรียบ และเปลี่ยนแปลงให้หนักขึ้น หรือช้าลง ตามพฤติกรรมของแม่อูฐที่จะยอมรับลูกของมัน หรืออาจจะใช้การเล่นเครื่องดนตรีประกอบการกล่อมด้วย พิธีกรรมดังกล่าวมักปฏิบัติในช่วงหัวค่ำเนื่องจากเชื่อว่าเป็นเวลาที่จะทำให้แม่อูฐยอมรับลูกของมันได้ดีที่สุด พิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชนเผ่าเร่ร่อนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดทักษะนี้ให้แก่คนรุ่นหลังในครอบครัว หรือคนในชุมชน แต่เนื่องจากในปัจจุบันการใช้รถจักรยานยนต์ได้เข้ามามีบทบาทใน

⁹³ UNESCO. "Purpose of the Lists of Intangible Cultural Heritage and of the Register of Best Safeguarding Practices." <http://www.unesco.org/culture/ich/en/purpose-of-the-lists-00807>.

การคมนาคมและขนส่งแทนอุฐของคนในชุมชน ทำให้มีการใช้อุฐลดน้อยลง ส่งผลให้อัตราการเกิดของลูกอุฐน้อยลงไปด้วย เนื่องจากโดยธรรมชาติแม่อุฐมักจะกำเนิดลูกในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนของแต่ละปีเท่านั้น อีกสาเหตุหนึ่งคือการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในประเทศมองโกเลีย ทำให้คนในชุมชนอพยพเข้าสู่สังคมเมืองกันมากขึ้นจนละลายต่อพิธีกรรมดังกล่าว ทำให้จำนวนผู้ที่สืบทอดพิธีกรรมดังกล่าวนี้ลดลงเป็นอย่างมาก ประเทศมองโกเลียจึงเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวต่อที่ประชุมของคณะกรรมการฯ ให้ขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน และได้รับการขึ้นทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 2015⁹⁴

(2) Naqqali เป็นรูปแบบการแสดงละครที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศอิหร่าน ซึ่งจะมีเนื้อหาเป็นบทร้อยกรอง เป็นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน นวนิยายของเปอร์เซีย ประกอบกับการแสดงท่าทางและการเคลื่อนไหวของผู้แสดง ซึ่งในบางครั้งจะมีการเล่นเครื่องดนตรีและฉากหลังประกอบ Naqqali จะมีการสวมชุดประกอบการแสดงทั่วไปไม่ซับซ้อน แต่ในบางฉากอาจนำชุดที่เหมาะสมมาประกอบด้วย เช่น ในฉากที่มีการต่อสู้ อาจจะใช้หมวกนักรบและชุดเกราะมาใช้ในการแสดง เป็นต้น ในอดีต Naqqali มักจะถูกนำไปแสดงในร้านกาแฟ กระจงของชนเผ่าเร่ร่อน ในบ้าน และในสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการพักผ่อน แต่ในปัจจุบัน Naqqali ได้ลบลบหายไปเนื่องจากไม่ได้รับความนิยตามร้านกาแฟ รวมไปถึงการเข้ามาแทนที่ของสิ่งบันเทิงใหม่ๆ ในปัจจุบัน ทำให้จำนวนของผู้ที่สืบทอดลดลงเป็นรวดเร็ว รัฐบาลของประเทศอิหร่านจึงเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวต่อที่ประชุมของคณะกรรมการฯ ให้ขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน และได้รับการขึ้นทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 2011⁹⁵

(3) Suiti cultural space ซุยติเป็นชุมชนขนาดเล็กของชาวคารอริกที่อาศัยอยู่ในเขตของโปเรตสแตนท์ทางตะวันตกของลัตเวีย การแสดงออกทางวัฒนธรรมของชุมชนซุยติมีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว เช่น การร้องเพลงเสียงประสานของกลุ่มสตรีที่แสดงในพิธีแต่งงาน เครื่องแต่งกาย มีภาษาเฉพาะของชุมชน อาหาร ความเชื่อทางศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมายังคนรุ่นหลัง ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนซุยติเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมในยุคก่อนคริสตกาล (pre-

⁹⁴ UNESCO. "Decision of the Intergovernmental Committee: 10.Com 10.A.5." <http://www.unesco.org/culture/ich/en/decisions/10.COM/10.A.5>.

⁹⁵ UNESCO. "Decision of the Intergovernmental Committee: 6.Com 8.9." <http://www.unesco.org/culture/ich/en/decisions/6.COM/8.9>.

christian) กับความเชื่อทางศาสนาซึ่งมีโบสถ์คาทอลิกเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในปัจจุบันมีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนชุนติซึ่งมีจำนวนน้อยลงอย่างรวดเร็ว และขาดการถ่ายทอด จึงต้องมีการคุ้มครองโดยเร่งด่วนเพื่อป้องกันการสูญหายของมรดกวัฒนธรรมดังกล่าว รัฐบาลของประเทศลัตเวียจึงเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวต่อที่ประชุมของคณะกรรมการฯ ให้ขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน และได้รับการขึ้นทะเบียนเมื่อปี ค.ศ. 2009⁹⁶

3.7.1.3 ความเหมือนและความแตกต่างของหลักเกณฑ์ในการพิจารณาขึ้นทะเบียน

รายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) และการขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน (List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding) มีความเหมือนและความแตกต่างดังต่อไปนี้

ความเหมือนของหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียน

- (1) รายการที่ถูกเสนอให้ขึ้นทะเบียนนั้นจะต้องสอดคล้องกับนิยามของคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ตามที่ได้กำหนดไว้ในข้อที่ 2 (1) ของอนุสัญญาฯ
- (2) การเสนอขึ้นทะเบียนแต่ละรายการจะต้องมีแผนการบริหารจัดการ แผนที่เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
- (3) ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ได้มีส่วนร่วมและให้ความยินยอมในเรื่องการเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จะถูกเสนอขึ้นทะเบียน และเรื่องกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น
- (4) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้จะถูกเสนอให้ขึ้นทะเบียน จะต้องถูกรวบรวมและขึ้นทะเบียนในรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคนั้นแล้ว

⁹⁶ UNESCO. "Item 14 of the Provisional Agenda: Evaluation of the Nominations for Inscription on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding " In *Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Fourth session, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 12-14, 2009.*

ความแตกต่างของหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียน

(1) การขึ้นทะเบียนรายการตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) นั้นกำหนดให้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ข้อที่ 1 และข้อที่ 16 เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่งเสริมให้มีการหารือร่วมกันและเกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

(2) การขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน (List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding) นั้นจะมุ่งเน้นในเรื่องความจำเป็นของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วนมากกว่า

3.7.1.4 การรวบรวมไว้ในการจัดทำทะเบียนวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Register of Best Safeguarding Practices)

ในอนุสัญญาฯ ด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ยังมีอีกเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งจะเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง ซึ่งจะวิธีการดังกล่าวจะเป็นกรณีศึกษาและแม่แบบในการนำไปปรับใช้ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในกรณีที่มีสถานการณ์ที่เดียวกันของรัฐภาคีอื่นๆ

อนุสัญญาฯ จึงกำหนดให้คณะกรรมการฯ คัดเลือกและสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีได้ยื่นข้อเสนอไว้ ไม่ว่าจะในระดับชาติ อนุภูมิภาค และภูมิภาค ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่าสะท้อนกับหลักการและวัตถุประสงค์ได้ดีที่สุด มารวบรวมไว้ในการจัดทำทะเบียนวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Register of Best Safeguarding Practices) เพื่อเป็นตัวอย่างและต้นแบบในการเรียนรู้แนวทางในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ให้รัฐภาคีอื่นๆ นำไปปรับใช้ โดยในแต่ละปีคณะกรรมการฯ จะพิจารณาคัดเลือกวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่รัฐภาคีได้นำเสนอมาตามบทบัญญัติข้อที่ 18 โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามบทปฏิบัติการของอนุสัญญาฯ กำหนดไว้ โดยมีทั้งหมด 9 ข้อ ดังนี้

1. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามนิยามของบทบัญญัติอนุสัญญาฯ ข้อ 2.3

2. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นต้องเป็นการส่งเสริมการพยายามในการสร้างความร่วมมือในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับภูมิภาค อนุภูมิภาคหรือระดับนานาชาติ
3. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมจะต้องสะท้อนถึงหลักการและวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา
4. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นจะต้องแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพที่จะเอื้อต่อการดำรงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
5. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล ได้มีส่วนร่วมและให้ความยินยอมและออกความเห็นด้วย
6. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นอาจตอบสนองถึงการเป็นแม่แบบของกิจกรรมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับอนุภูมิภาค ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ
7. รัฐภาคี หน่วยงาน หรือชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคลที่ยื่นเสนอดังกล่าวต้องมีความตั้งใจที่จะให้ความร่วมมือในการเผยแพร่แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด หากโครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นได้รับการคัดเลือก
8. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นสามารถได้รับประเมินได้
9. โครงการ แผนงาน หรือกิจกรรมนั้นสามารถนำไปตอบสนองกับความต้องการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อประเทศกำลังพัฒนา⁹⁷

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกและสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แล้วก็จะดำเนินการส่งให้ที่ประชุมใหญ่สมัชชา รัฐภาคี (General Assembly) ให้ความเห็นชอบต่อไป (ข้อ 18 (1)) ซึ่งในปัจจุบันได้มีโครงการที่ได้รับเลือกแล้วทั้งหมด 12 รายการ เช่น โครงการ Safeguarding the carillon culture: preservation, transmission, exchange and awareness-raising ของประเทศเบลเยียม โครงการ Education and training in Indonesian Batik intangible cultural heritage for elementary, junior, senior, vocational school and polytechnic students, in collaboration with the Batik Museum in Pekalongan ของประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

⁹⁷ General Assembly, Operational Directive, para 7

3.7.1.5 กระบวนการสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Assistance)

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อนุสัญญาฯ จึงสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อส่งเสริมเสริมประสิทธิภาพดังกล่าว โดยกำหนดให้มีความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในกลไกในการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งอนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ในข้อ 19 กำหนดให้มีการสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Cooperation and Assistance) รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ประสบการณ์ การริเริ่มความร่วมมือ และจัดตั้งกลไกความช่วยเหลือระหว่างรัฐภาคีในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

การสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศของรัฐภาคีนั้นจะต้องไม่กระทบต่อบทบัญญัติกฎหมายภายในหรือจารีตประเพณีและการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมของรัฐภาคี โดยรัฐภาคียอมรับว่าการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นผลประโยชน์ทั่วไปของมนุษยชาติ จึงมีความร่วมมือในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ระดับทวิภาคี ระดับอนุภูมิภาค ระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศ

การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศนั้น อาจมีวัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือในกรณีดังต่อไปนี้ (ข้อ 20)

- (1) การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน
- (2) การเตรียมจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามบทบัญญัติข้อ 11 และ 12 ของอนุสัญญาฯ
- (3) การสนับสนุน แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในระดับชาติ ระดับอนุภูมิภาค และระดับภูมิภาค ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- (4) เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ที่คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลฯ เห็นว่าจำเป็น

โดยความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Assistance) อาจปรากฏอยู่ในรูปแบบดังต่อไปนี้ (ข้อ 21)

- (1) การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสงวนรักษาในแง่มุมต่างๆ (Studying about various aspects of safeguarding)

- (2) การจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติการ (Expert and practitioner)
- (3) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นทั้งหมด (Training)
- (4) การขยายขอบเขตการกำหนดมาตรฐาน (Standard-Setting) และมาตรการอื่นๆ
- (5) การสร้างและดำเนินการด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure)
- (6) การจัดหาอุปกรณ์ ความรู้และทักษะ (Supply of equipment and know-how)
- (7) รูปแบบอื่นๆของการช่วยเหลือทางการเงินและเทคนิค รวมไปถึงการให้กู้ยืมเงิน ดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินบริจาค ในกรณีที่เห็นว่าเหมาะสม (Other form)

การสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศนั้นรัฐภาคีทุกประเทศมีสิทธิที่จะร้องขอ (Request) ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อเสริมบทบาทในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐของตน เช่น โครงการ ซึ่งสามารถร้องขอได้ในนามรัฐภาคีเพียงรัฐเดียวหรือร่วมกับรัฐภาคีอื่นในการยื่นการร้องขอดังกล่าวส่งไปยังคณะกรรมการฯ ตามที่สำนักงานเลขาธิการอนุสัญญาฯ กำหนด โดยคณะกรรมการฯ จะดำเนินการรับ ตรวจสอบ และอนุมัติ คำร้องขอของรัฐภาคีซึ่งได้ร้องขอมาภายใต้วัตถุประสงค์ตามข้อ 20 และรูปแบบตามข้อ 21 โดยการดำเนินการนั้นจะคำนึงถึงทรัพยากรที่ใช้ในการช่วยเหลือที่มีอยู่ และในบทปฏิบัติการ (Operational Directive) ของอนุสัญญาฯ ยังตั้งเงื่อนไขที่จะต้องให้สิทธิพิเศษในการให้ความช่วยเหลือก่อนกรณีอื่นที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังต่อไปนี้

- (1) การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ถูกขึ้นทะเบียนไว้ในรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน
- (2) การจัดเตรียมการทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามบทบัญญัติอนุสัญญาฯ ข้อ 11 และ 12 เช่น การจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคี เป็นต้น
- (3) การสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการในระดับชาติ อนุภูมิภาค และระดับภูมิภาคที่มีเป้าหมายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- (4) การช่วยเหลือเบื้องต้นในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

คณะกรรมการฯ จะทำการตรวจสอบคำร้องขอความช่วยเหลือของรัฐภาคีเพื่อตัดสินใจเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบที่จะให้ความช่วยเหลือดังกล่าว โดยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการเตรียมการเรียกร้องขอความช่วยเหลือ และเกี่ยวข้องในการบังคับใช้ในกิจกรรมที่ถูกเสนอนั้น
2. ผลรวมของความช่วยเหลือนั้นมีความเหมาะสม

3. กิจกรรมที่ถูกเสนอนั้นมีความเป็นไปได้
4. กิจกรรมนั้นอาจก่อให้เกิดผลลัพธ์สุดท้าย
5. รัฐบาลที่ได้รับประโยชน์ต้องแบ่งการสนับสนุนต้นทุนของกิจกรรม หากมีการจัดให้มีความช่วยเหลือระหว่างประเทศภายใต้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด
6. เป้าหมายในความช่วยเหลือนั้นมุ่งหมายที่จะสร้างและผลักดันความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
7. ถ้ารัฐบาลผู้รับประโยชน์มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการเงินก่อนหน้าที่ ให้ใช้ตามหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับด้านการเงินของอนุสัญญาฯ

คณะกรรมการฯ จะตัดสินใจให้ความช่วยเหลือหรือไม่ให้ตามคำร้องขอของรัฐบาลที่ได้ยื่นมาตามหลักเกณฑ์ข้างต้น โดยคณะกรรมการอาจคำนึงหลักการกระจายสัดส่วนทางภูมิศาสตร์อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable geographic distribution) และความจำเป็นพิเศษของประเทศกำลังพัฒนา ประกอบการตัดสินใจด้วยก็ได้ โดยอาจคำนึงถึงว่าคำขอของรัฐบาลนั้นแสดงถึงความร่วมมือในระดับทวีภาควิธีระดับภูมิภาคหรือต่างประเทศ หรือความช่วยเหลือที่อาจทำให้มีผลทวีคูณ (Multiplier effect) ทำให้การความช่วยเหลือนั้นก่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น และอาจกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเงินและทางเทคนิคจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจด้วย

การพิจารณาการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศตามอนุสัญญาฯ แบ่งเป็น 2 รูปแบบคือ

(1) ในกรณีที่มีการร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Assistance) ถูกร้องขอไม่เกิน 25,000 ดอลลาร์สหรัฐนั้น คณะกรรมการฯ ของอนุสัญญาฯ (Bureau of Committee) มีอำนาจในการพิจารณาเพื่ออนุมัติความช่วยเหลือดังกล่าวที่รัฐบาลร้องขอ รวมไปถึงกรณีที่มีการร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศฉุกเฉิน (Emergency International Assistance) ที่ถูกร้องขอเกิน 25,000 ดอลลาร์สหรัฐ (ยกเว้นกรณีการร้องขอเพื่อการเตรียมการช่วยเหลือ) รัฐบาลสามารถร้องขอความช่วยเหลือฉุกเฉินสามารถนั้นได้ตลอดเวลา โดยสำนักงานเลขาธิการของอนุสัญญาฯ จะประเมินความสมบูรณ์และเก็บข้อมูลให้มากที่สุด ซึ่งการร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศอย่างฉุกเฉินนั้น จะต้องเป็นกรณีที่รัฐบาลนั้นเห็นว่าตนไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ที่ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงในการสูญหายหรือถูกทำลาย เช่น การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ (Natural Disaster) การขัดกันทางอาวุธ (Armed Conflict) หรือการเกิดโรคระบาด (Serious epidemic) เป็นต้น หลังจากนั้นสำนักงานเลขาธิการจะแจ้งให้ประมาณการวันที่จะมีการตรวจสอบโดยสำนักคณะกรรมการฯ ของอนุสัญญาฯ (Bureau of Committee) แก่รัฐ

ภาคีที่ร้องขอเข้ามา หลังจากนั้นสำนักคณะกรรมการฯ ก็จะมีการตรวจสอบและตัดสินใจ (Examine and approve) ในการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศนั้นต่อไป

(2) ในร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศในกรณีทั่วไป คือการร้องขอที่มีมูลค่ามากกว่า 25,000 ดอลลาร์สหรัฐขึ้นไป จะต้องถูกประเมินโดยองค์กรประเมิน (Evaluation Body) ซึ่งเป็นองค์กรที่ปรึกษาของคณะกรรมการจัดตั้งขึ้น (Consultative Body) และส่งผลการประเมินให้คณะกรรมการฯ อนุมัติ/อนุญาต ตรวจสอบและเห็นชอบ (Examine and approve)

เมื่อคณะกรรมการฯ พิจารณาตรวจสอบและอนุมัติให้มีความช่วยเหลือระหว่างประเทศตามที่รัฐภาคีร้องขอแล้ว สำนักงานเลขาธิการของอนุสัญญาฯ จะแจ้งผลแก่รัฐภาคีที่ยื่นคำขอภายในสองสัปดาห์และทำข้อตกลงรายละเอียดในการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศแก่รัฐภาคีนั้น เมื่อมีการให้ความช่วยเหลือแก่รัฐภาคีที่ร้องขอไปแล้วจะมีการกำกับดูแลโดยการประเมินผล (Evaluation) และรายงานผลการดำเนินงาน (Reporting)

นอกจากนี้ในอนุสัญญาฯ ยังกำหนดบทบาทของรัฐภาคีที่ได้รับผลประโยชน์จากการที่ได้รับความช่วยเหลือ เนื่องจากอนุสัญญาฯ ต้องการให้รัฐภาคีรายงานผลการดำเนินงานที่เกิดจากความช่วยเหลือดังกล่าว โดยให้ถือว่าความช่วยเหลือระหว่างประเทศนั้นเป็นความตกลงระหว่างรัฐภาคีที่ได้รับความช่วยเหลือกับคณะกรรมการฯ ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ เพื่อเป็นกลไกในการควบคุมให้รัฐภาคีดำเนินการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จากการได้รับความช่วยเหลือระหว่างประเทศนั้น ซึ่งตามอนุสัญญาฯ ได้กำหนดบทบาทของรัฐภาคีที่ได้รับความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นพันธกรณีดังต่อไปนี้

(1) ในกฎทั่วไปรัฐภาคีที่ได้รับผลประโยชน์จากความช่วยเหลือระหว่างประเทศต้องร่วมจ่ายค่าใช้จ่ายสำหรับมาตรการการสงวนรักษาซึ่งได้รับความช่วยเหลือระหว่างประเทศภายในขอบเขตของทรัพยากรที่รัฐภาคีนั้นมีอยู่⁹⁸

(2) รัฐภาคีผู้ได้รับความช่วยเหลือจะต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการฯ แจ้งถึงเรื่องการใช้เงินช่วยเหลือว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้⁹⁹

⁹⁸ Article 25 (3) of ICH Convention

⁹⁹ Article 27 of ICH Convention

3.7.1.6 การจัดตั้งกองทุนเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(Intangible cultural heritage Fund)

อนุสัญญาฯ ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ เนื่องจากการดำเนินการต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของอนุสัญญาฯ นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้นอนุสัญญาฯ จึงได้จัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อนำไปดำเนินการและให้ความช่วยเหลือแก่ความพยายามของรัฐภาคีในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ในอนุสัญญาฯ ได้จัดตั้งกองทุน โดยแหล่งที่มาของเงินในกองทุนมาตามอนุสัญญาฯ กำหนด มีดังนี้

- (1) เงินค่าบำรุงที่รัฐภาคีทั้งหลายจ่ายมาให้ ซึ่งเป็นพันธกรณีที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้ตามข้อ 26 คือไม่เกินอัตราร้อยละหนึ่งของเงินค่าบำรุงที่ให้แก่บการเงินประจำของ UNESCO โดยทุกปีจะมีการจัดทำ “Statement of Compulsory Contributions” เพื่อกำหนดจำนวนเงินที่รัฐภาคีจะต้องจ่ายในแต่ละปี ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวสอดคล้องตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ ที่จะต้องจ่ายค่าบำรุง
- (2) กองทุนที่ได้รับการจัดสรรมาเพื่อความมุ่งประสงค์นี้โดยที่ประชุมทั่วไปขององค์การยูเนสโก
- (3) เงินค่าบำรุง เงินก้ำนัล หรือเงินที่ยกให้โดยรัฐอื่นๆ องค์การและแผนงานของระบบงานของสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นแผนงานเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ องค์การของรัฐหรือของเอกชนหรือปัจเจกบุคคล (NGOs)
- (4) ดอกเบี้ยที่ได้จากทรัพย์สินของกองทุน
- (5) การระดมทุนที่ได้มาด้วยการรวบรวมและรายได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของกองทุน
- (6) ทรัพย์สินอื่นใดที่กฎของกองทุนให้อำนาจไว้โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้ตราขึ้น¹⁰⁰

นอกจากนี้หากรัฐภาคีหรือองค์กรอื่นต้องการที่จะสนับสนุนเงินค่าบำรุงเพิ่มเติม นอกเหนือจากแหล่งข้างต้น ให้แก่กองทุนฯ ซึ่งอาจจะเป็นการสนับสนุนโดยการบริจาคเงินค่าบำรุงโดยไม่มีข้อจำกัดในการใช้ (Unrestricted) การบริจาคเงินค่าบำรุงเพื่อจัดสรรในโครงการใดโครงการหนึ่งโดยเฉพาะ (Earmarked) หรือบริจาคเพื่อใช้ในการพัฒนาบุคลากรของสำนักงานเลขาธิการ

¹⁰⁰ Article 25 (3) of ICH Convention

(Sub-fund) รัฐภาคีสามารถสมัครใจในการสนับสนุนได้โดยแจ้งให้คณะกรรมการฯ ทราบและดำเนินการต่อไป¹⁰¹

การใช้เงินในกองทุนนั้นคณะกรรมการฯ จะเป็นผู้ตัดสินใจโดยใช้หลักเกณฑ์ตามข้อบังคับทางการเงินของบัญชีพิเศษเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Financial Regulations of the Special Account for the Fund for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) ซึ่งถูกวางแนวทางไว้โดยสมัชชารัฐภาคี (General Assembly)¹⁰² ทั้งนี้คณะกรรมการอาจยอมรับเงินค่าบำรุงและความช่วยเหลือรูปแบบอื่นที่มุ่งประสงค์จะช่วยเหลือโครงการใดโครงการหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้ หากโครงการเหล่านั้นเป็นโครงการที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการฯ แล้ว¹⁰³ และกองทุนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจะต้องไม่มีเงื่อนไขทางการเงิน เมือง เศรษฐกิจ หรือเงื่อนไขอื่นใดซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ มาผูกพันอยู่กับค่าบำรุงที่มอบให้กองทุน¹⁰⁴

3.8 การบังคับใช้อนุสัญญา (Enforcement)

เพื่อให้อนุสัญญาฯ ได้รับการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้จัดให้มีกลไกในการบังคับใช้อนุสัญญาฯ เพื่อกำกับดูแลการดำเนินการของรัฐภาคีต่างๆ ในอนุสัญญาฯ ดังต่อไปนี้

3.8.1 รายงานผลการดำเนินงาน (Reporting)

อนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้จัดให้มีระบบการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (Reporting System) โดยรายงานผลการดำเนินงานที่จะมีการส่งให้แก่ที่ประชุมคณะกรรมการฯ ของอนุสัญญาฯ เพื่อให้ทำการตรวจสอบ (Examine) ตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อ 7(f) ได้แก่¹⁰⁵

¹⁰¹ Article 27 of ICH Convention

¹⁰² Article 25 (4) of ICH Convention

¹⁰³ Article 25 (5) of ICH Convention

¹⁰⁴ Article 25 (6) of ICH Convention

¹⁰⁵ General Assembly, Operational Directive, Paragraph 160.

(1) รายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคีในด้านนิติบัญญัติ ระเบียบ และมาตรการอื่นๆ ที่ใช้นำไปปฏิบัติตามที่อนุสัญญาฯ กำหนด ตามบทบัญญัติข้อที่ 29 ของอนุสัญญาฯ

(2) การจัดทำรายงานของรัฐภาคีในเรื่องสถานะผลการดำเนินงานของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งได้ขึ้นบัญชีไปแล้ว

3.8.1.1 กระบวนการตรวจสอบรายงานการดำเนินงานของรัฐภาคี

กระบวนการในการพิจารณาตรวจสอบรายงานการดำเนินงานนั้น จะเริ่มจากการที่รัฐภาคีส่งรายงานผลการดำเนินงานให้แก่สำนักงานเลขาธิการ ตามแนวทางและรูปแบบที่กำหนดไว้โดยสำนักงานเลขาธิการ และคณะกรรมการฯ เห็นชอบ ตามรอบระยะเวลาคือวันที่ 15 ธันวาคม ของปีที่ 6 หลังจากที่ได้สัตยาบัน ให้ความเห็นชอบ และทุกๆ 6 ปีหลังจากนั้น โดยสำนักงานเลขาธิการจะลงทะเบียนรับในรายงานดังกล่าว หากรายงานไม่สมบูรณ์จะส่งและแนะนำให้แก่รัฐภาคีดำเนินการแก้ไขให้สมบูรณ์

หลังจากนั้นสำนักงานเลขาธิการจะทำการส่งรายงานดังกล่าวให้ที่ประชุมคณะกรรมการฯ แต่ ละครั้ง พิจารณาเพื่อตรวจสอบ (Examine) และสรุปผลการดำเนินงาน (Periodic reporting) เสนอให้แก่ที่ประชุมสมัชชารัฐภาคี (General Assembly) ในแต่ละครั้งที่มีการประชุม¹⁰⁶ เนื่องจากสมัชชา รัฐภาคีนั้นเป็นองค์กรสูงสุดของอนุสัญญาฯ (Sovereign Body) ได้รับทราบถึงผลการดำเนินงานของ อนุสัญญาฯ จะพิจารณาให้ความเห็นในเรื่องการดำเนินงาน (Implementation) กิจกรรมต่างๆ ตาม อนุสัญญาฯ

หลักจากนั้นจะจัดทำการเผยแพร่ต่อไป เว้นแต่ที่ประชุมคณะกรรมการฯ ว่าควรเก็บเป็น ความลับ

3.8.2 การประเมินผลและการตรวจสอบการเงินภายในโดยสำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (Evaluation and Internal Audit by The Office of Internal Oversight Service : OIOS)

กระบวนการกำกับดูแลของอนุสัญญาฯ อีกรูปแบบหนึ่งคือการประเมินผลการดำเนินงานโดย สำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (The Office of Internal Oversight Service : OIOS)

¹⁰⁶ Article 30 of ICH Convention

ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินงานกิจการต่างๆ ของ UNESCO และนำผลการกำกับดูแลและคำแนะนำส่งให้เลขาธิการ UNESCO เพื่อรับทราบซึ่งจะประกอบไปด้วยงาน 3 เรื่อง ได้แก่

- (1) การตรวจสอบการเงินภายใน (Internal Audit)
- (2) การประเมินผล (Evaluation)
- (3) การสอบสวน (Investigation)¹⁰⁷

การดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะถูกตรวจสอบและกำกับดูแลโดยสำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (The Office of Internal Oversight Service : OIOS) ของ UNESCO ทั้งหมด 2 เรื่องคือการประเมินผล (Evaluation) และการตรวจสอบการเงินภายใน (Internal Audit)

- (1) การประเมินผล (Evaluation)

ฝ่ายการประเมินผล (Evaluation Section) ของสำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (The Office of Internal Oversight Service : OIOS) จะดำเนินการประเมินผลการดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยมีกระบวนการศึกษาทบทวน (review) เอกสาร (Documentation) ที่เกี่ยวข้องกับอนุสัญญาฯ เช่น บทบัญญัติของอนุสัญญาฯ บทปฏิบัติการ (Operational Directive) รายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคี (Periodic Reports) ผลการพิจารณาการเสนอขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Nomination) และผลการพิจารณาการสนับสนุนความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Assistance) เป็นต้น เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอนุสัญญาฯ อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนวทางการดำเนินงานที่ควรจะเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติในแต่ละเรื่องของอนุสัญญาฯ ต่อไป¹⁰⁸

ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการประเมินผลการดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และได้จัดทำรายงานในปี ค.ศ. 2013 ในรายงานเรื่อง “Evaluation of UNESCO’s Standard-setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, FINAL REPORT”

¹⁰⁷ Office of Internal Oversight Services, Mission and Mandate [Online]. 2016. Available from <https://oios.un.org/page?slug=mandate>

¹⁰⁸ http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/IOS-EVS-PI-129_REV.-EN.pdf

(2) การตรวจสอบการเงินภายใน (Internal Audit)

ฝ่ายการตรวจสอบการเงิน (Audit Section) ของสำนักบริการ ตรวจสอบ กำกับ ดูแลภายใน (The Office of Internal Oversight Service : OIOS) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้จ่ายเกี่ยวกับการเงินของอนุสัญญาฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโครงการต่างๆ ของ UNESCO¹⁰⁹ ซึ่งการตรวจสอบเรื่องการเงินนั้นสำหรับการเงินของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะถูกตรวจสอบในคราวเดียวกับอนุสัญญาที่อยู่ในขอบข่ายเรื่องวัฒนธรรม (Cultural Sector) อันประกอบไปด้วย

- 1954 Convention on Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (1st Protocol and 2nd Protocol)
- 1970 Convention on Fighting Against the Illicit Trafficking of Cultural Property
- 1972 Convention Protection of the World Cultural and Natural Heritage
- 2001 Convention on Protection of the Underwater Cultural Heritage
- 2003 Convention on Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage
- 2005 Convention on Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions

ฝ่ายการตรวจสอบการเงิน (Audit Section) จะทำการตรวจสอบการเงิน ประกอบกับกระบวนการดำเนินการตามอนุสัญญาฯ และจะทำข้อเสนอแนะ (Recommendation) ที่เหมาะสมในการจัดสรรการใช้งบประมาณการเงินของอนุสัญญาฯ ต่อไป ซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เคยได้รับการตรวจสอบทางการเงินมาแล้ว ในปี ค.ศ. 2013 ในรายงานเรื่อง “Audit of the Working Methods of Cultural Conventions”¹¹⁰

3.9 บทลงโทษของอนุสัญญาฯ (Sanction)

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นไม่ได้กำหนดถึงบทลงโทษต่อรัฐภาคีที่ไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ ไว้โดยตรง มีเพียงเรื่องการค้างชำระเงินค่าบำรุงของรัฐภาคีที่จะต้องจ่ายให้แก่กองทุนเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อที่ 26(5) ซึ่งกำหนดว่าหากรัฐภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ค้างชำระเงิน

¹⁰⁹ Internal Audit: <https://oios.un.org/page?slug=audit>

¹¹⁰ <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/IOS-AUD-2013-06-EN.pdf>

ค่าบำรุงที่จำเป็นต้องให้และเงินค่าบำรุงที่ให้โดยสมัครใจสำหรับปีปัจจุบันและปีตามศักราชก่อนหน้าปีปัจจุบัน จะไม่มีสิทธิเป็นกรรมการในคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee)¹¹¹

จากการศึกษาจากรายงานผลการดำเนินงานที่ได้รับการตรวจสอบโดยคณะกรรมการฯ นั้น พบว่าในการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้มีแนวทางการแก้ปัญหาการไม่ส่งรายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคี โดยกำหนดว่า หากรัฐภาคีใดไม่ส่งรายงานผลการดำเนินงานภายในกำหนดระยะเวลาที่กำหนด จะไม่มีสิทธิเสนอมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อขึ้นทะเบียนรายการตามอนุสัญญาฯ ได้ รัฐภาคีจะต้องทำการส่งรายงานผลการดำเนินงานก่อน จึงจะสามารถนำเสนอ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อขึ้นทะเบียนตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ

จากพันธกรณีของอนุสัญญาฯ ตามที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปพันธกรณีที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตามดังนี้

1. รัฐภาคีจะต้องกำหนดลักษณะ จำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐภาคี (Identification and definition) อันเป็นการกำหนดลักษณะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีเอง
2. รัฐภาคีจะต้องจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่อยู่ภายในรัฐภาคี (Inventory) เพื่อเป็นการรวบรวมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตรัฐภาคีให้อยู่ในรูปแบบการบันทึก และนำไปสู่การดำเนินมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แก่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น
3. รัฐภาคีจะต้องจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถ หนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งองค์กร ทำหน้าที่รับผิดชอบในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
4. รัฐภาคีต้องพยายามกำหนดนโยบายทั่วไปเพื่อส่งเสริมบทบาทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมถึงบรรจุเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้อยู่ในแผนงาน หรือโครงการ ของรัฐ
5. รัฐภาคีต้องพยายามสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค ศิลปะ ตลอดถึงระเบียบวิธีวิจัย เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

¹¹¹ Article 26(5) of ICH Convention

6. รัฐภาคีจะต้องกำหนดใช้มาตรการที่เหมาะสมด้านกฎหมาย ด้านเทคนิค ด้านการบริหาร และด้านการเงิน ในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
7. รัฐภาคีจะต้องกำหนดมาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนักและการสร้างขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
8. รัฐภาคีจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีส่วนร่วมกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
9. รัฐภาคีจะต้องจ่ายค่าบำรุงแก่กองทุนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามส่วนของตนเอง
10. รัฐภาคีต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินงานในเรื่องการออกกฎหมาย กฎเกณฑ์ และมาตรการอื่นๆ ที่รัฐภาคีได้ดำเนินการพิจารณา ส่งให้แก่คณะกรรมการฯ พิจารณา

3.10 บทวิเคราะห์อุปสรรคและข้อท้าทายของอนุสัญญาฯ

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์อุปสรรคและข้อท้าทายของอนุสัญญาฯ เพื่อให้เห็นถึงปัญหาในอนุสัญญาฯ ว่ามีอุปสรรคหรือข้อท้าทายอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการหาข้อเสนอแนะ โดยการศึกษาจากรายงานผลการดำเนินงานขององค์กรในอนุสัญญาฯ อันได้แก่ รายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รายงานของสมัชชารัฐภาคี และรายงานของสำนักงานเลขาธิการ

จากการศึกษาพบว่าอุปสรรคและข้อท้าทายสามารถแบ่งเป็น 8 ประเด็นดังต่อไปนี้

3.10.1 การจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากการที่อนุสัญญาฯ ด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดหน้าที่ในข้อที่ 11 (b) ให้รัฐภาคีกำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของตน และเพื่อรับรองการกำหนดนิยามและจำแนกประเภท อนุสัญญาฯ ในข้อ 12 ได้กำหนดให้รัฐภาคีจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามความเหมาะสมของสภาพมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องภายในอาณาเขตของตน สิ่งที่รัฐภาคีจะดำเนินการกำหนดนิยามและจำแนกประเภท และจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจะต้องตอบสนองกับหลักการพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ อันได้แก่การส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเคารพต่อสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการกำหนดนิยามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น สามารถศึกษาแนวทางของความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามบทบัญญัติข้อที่ 2 ของอนุสัญญาฯ จากการศึกษารายงานผลการ

ดำเนินงานของรัฐบาลคือนั้นคือ ใช้หลักเกณฑ์ “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) และ “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic)

รัฐบาลคือนั้นได้จัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่เป็นไปตามนัยยะของอนุสัญญาฯ กล่าวคือ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) และ “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาขึ้นทะเบียนตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นจำเป็นต้องใช้หลักเกณฑ์ “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นวิถีแนวปฏิบัติของชุมชน ซึ่งผู้ที่จะให้คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้ดีที่สุดคือชุมชนผู้ปฏิบัติและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น ส่วนหลักเกณฑ์ในเรื่อง “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic) นั้น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่มีการแสดงออก มีการสั่งสม ตอบสนองกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวของสมาชิกในชุมชน และสืบทอดต่อๆ มาจากรุ่นสู่รุ่น¹¹² ดังนั้นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การใช้หลักเกณฑ์เรื่อง “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” มาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น จะทำให้เกิดปัญหาว่า “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งยากที่จะแสดงให้เห็นได้ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมไปเรื่อยๆ

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่ารัฐบาลควรหลีกเลี่ยงการใช้หลักเกณฑ์ “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) และ “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic) กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากจะทำให้การขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐบาลคือนั้นไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาฯ

¹¹² Barbara Torgler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." p.28, 2013.

3.10.2 การกำหนดนโยบายและการกำหนดกฎหมายตาม ข้อ 13(a)

ตามที่ บทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อ ที่ 13(a) ได้กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องพยายามที่จะ กำหนดใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม และเพื่อ รวมการสงวนรักษามรดกดังกล่าวไว้ในแผนงานของโครงการต่างๆ เพื่อประกันว่า มีการสงวนรักษา พัฒนา และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของตนนั้น ประเด็นนี้ต้องมีการ ศึกษาถึงการกำหนดนโยบายหรือกฎหมายของรัฐภาคีนั้นสอดคล้องกับหลักการตามอนุสัญญาฯ หรือไม่ จากการศึกษารายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่ จับต้องไม่ได้พบว่า รัฐภาคีมีอุปสรรคในการกำหนดนโยบายและกำหนดกฎหมายในการให้มรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สามารถนำหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็น หลักการสำคัญของอนุสัญญาฯ ที่จะทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสามารถดำรงอยู่ต่อไป ได้ มาประยุกต์ใช้กับนโยบายและกฎหมายภายในรัฐภาคีได้ แต่เนื่องจากรัฐภาคีบาง รัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการระหว่างหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็น ผลมาจากการขาดแคลนองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมถึงการประสานงานกับ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและด้านวัฒนธรรม มามีส่วนร่วมในการร่างนโยบายและกฎหมายของรัฐ ภาคี¹¹³ นอกจากนี้ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือการเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่มิใช่รัฐบาล (NGOs) เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ สร้างสรรค์ ผู้ปฏิบัติและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ส่วนหน่วยงานที่มิใช่รัฐบาล (NGOs) จะมีบทบาทในการเชื่อมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐในการแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยน ในการจัดทำนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งปัญหา ของการดำเนินงานของอนุสัญญาฯคือ รัฐภาคีมิได้เปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่มิใช่รัฐบาล (NGOs) เข้ามามีบทบาท

ดังนั้นในการกำหนดนโยบายและกำหนดกฎหมายของรัฐภาคี ควรที่จะมีการนำแนวคิดเรื่อง หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามาประยุกต์ใช้ โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการร่าง

¹¹³ Barbara Torgler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." p.28, 2013.

กฎหมายและวัฒนธรรมร่วมกันในการร่างนโยบายและพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมทั้งรัฐภาคีจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่มีใช้รัฐ (NGOs) เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและกฎหมายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย

3.10.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล

ประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเป็นหัวใจหลักของอนุสัญญาฯ เนื่องจากชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์ ปฏิบัติและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยบัญญัติไว้ในบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อ 15 กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องพยายามดำเนินการเพื่อให้ชุมชน และกลุ่มชน มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุด และนำบุคคลเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการจัดการด้วย¹¹⁴ อีกทั้งยังเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนในเรื่องการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน ดังนั้นการพัฒนาการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงจำเป็นต้องให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา มีบทบาทในการเสนอและยินยอมในการนำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย เพื่อที่จะให้เกิดมาตรการสงวนรักษาที่มีประสิทธิภาพสูงสุด แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษารายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคีสามารถพบอุปสรรคโดยแบ่งออกเป็นสองด้าน¹¹⁵

(1) **อุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง** เป็นเรื่องที่ชุมชนส่วนใหญ่มีจุดอ่อนในเรื่องความสามารถในการจัดการภายในของตนเอง ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ เนื่องจากชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วม ขาดบุคลากรที่มีความรู้ซึ่งจะเป็นตัวแทนของชุมชนที่จะเข้ามาประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ขาดการสร้างเครือข่ายการสร้างร่วมมือระหว่างชุมชนอื่นๆ และหน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชนดังนั้นความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนก็จะเกิดความยากลำบาก ที่จะเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างแท้จริง

¹¹⁴ Article 15 of ICH Convention

¹¹⁵ Kurin, Richard. "Safeguarding intangible cultural heritage: Key factors in implementing the 2003 Convention." *International Journal of Intangible Heritage* 2 (2007): 9-20.

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่ารัฐภาคีควรจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมคอยให้คำแนะนำแก่ชุมชนเพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

(2) อุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐ ปัญหาหลักคือการที่รัฐบาลเป็นหน่วยงานควบคุมในการจัดการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งโดยหลักการตามอนุสัญญาฯ แล้วจะต้องคำนึงถึงเสรีภาพและหลักสิทธิมนุษยชนในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ในหลายประเทศยังมีปัญหาอยู่ เนื่องจากชุมชน หรือชนกลุ่มน้อย ไม่สามารถแสดงความเห็น หรือมีส่วนร่วม ให้แก่รัฐบาลของรัฐ เพื่อนำเสนอความเห็นของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ขัดแย้งกับรัฐบาล เช่น การแสดงที่เกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดน บทเพลงต่อต้านรัฐบาล เป็นต้น โดยสิ่งที่สำคัญในการพัฒนามาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่จะสร้างความเข้มแข็งในการรักษามรดกวัฒนธรรมของตนได้มากที่สุด การที่รัฐเข้ามาสั่งการ หรือกำหนดกฎเกณฑ์ให้ชุมชนต้องปฏิบัติตามนั้นเป็น

ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนก็คือ ความขัดแย้งในหลักการของอนุสัญญาฯ ซึ่งเมื่อรัฐภาคีดำเนินตามหลักการของอนุสัญญาฯ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป แต่หากคนในชุมชนนั้นเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแล้ว หรือไม่เห็นคุณค่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นมิได้มีชุมชนเพียงชุมชนเดียวที่มีการสร้างสรรค์ ปฏิบัติ และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ดังนั้นหากชุมชนบางชุมชนเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมไม่ใช่วัฒนธรรมของตน ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น เนื่องจากยังมีชุมชนอื่นๆ ยังสร้างสรรค์ ปฏิบัติและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมนั้นต่อไป¹¹⁶ เช่น ในบางชุมชนเห็นว่าการแสดงมโนราห์นั้นไม่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตน จึงไม่มีการปฏิบัติ และสืบทอดต่อไป ไม่ได้เห็นคุณค่าแล้ว ก็จะมีชุมชนอื่นๆ ที่ยังเห็นคุณค่า ยังปฏิบัติและสืบทอดอยู่ จึงไม่เป็นปัญหาของอนุสัญญาฯ

¹¹⁶ Barbara Torgler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." p.50, 2013.

3.10.4 การขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity)

การขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาตินั้นบัญญัติไว้ในข้อที่ 16 ซึ่งอนุสัญญาฯ กำหนดให้จัดให้มีรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติเพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และกระตุ้นให้รัฐภาคีหรือในการสร้างมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วยตนเอง¹¹⁷ จากการศึกษารายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ พบว่า ในเรื่องดังกล่าวมีอุปสรรคจากการที่รัฐภาคีมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เนื่องจากรัฐภาคีบางรัฐเข้าใจว่าการขึ้นทะเบียนรายการฯ ดังกล่าวถือเป็นการแสดงความเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญา¹¹⁸ ทำให้เกิดข้อถกเถียงของรัฐที่จะขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่โดยหลักการของอนุสัญญาฯ นั้นมิได้นำหลักการในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าประเด็นดังกล่าวควรสร้างความเข้าใจให้แก่รัฐภาคีให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติซึ่งมุ่งหมายให้เกิดการสร้าง ความตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากกว่าที่จะแสดงความเป็นเจ้าของสิทธิในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น และควรส่งเสริมให้เกิดการเสวนาระหว่างรัฐภาคีเพื่อหาแนวทางสร้างความร่วมมือในการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกัน เช่น การร่วมกันขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความคล้ายคลึงกัน เป็นต้น

3.10.5 การศึกษา การสร้างความตระหนัก และการสร้างขีดความสามารถ

อนุสัญญาฯ ข้อที่ 13 กำหนดให้ รัฐภาคีจะต้องพยายามสนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค และศิลปะ รวมทั้ง ระเบียบวิธีวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่

¹¹⁷ Article 16 of ICH Convention

¹¹⁸ Intergovernmental Committee, "Item 6.A of the Provisional Agenda: Examination of the Reports of States Parties on the Implementation of the Convention and on the Current Status of Elements Inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity." 2015.

อยู่ในอันตรายต่อการสูญหาย¹¹⁹ อีกทั้งยังกำหนดในข้อที่ 14 ให้รัฐภาคีกำหนดมาตรการด้านการศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และดำเนินการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน¹²⁰ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้ในตัวคน ซึ่งคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการที่รักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามจากรายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ พบว่าอุปสรรคในการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั่นคือการเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมของสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่ง โดยเฉพาะการหาผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรุ่นใหม่ๆ เช่น คนรุ่นใหม่มีการอพยพไปทำงานในตัวเมืองมากขึ้น ก็จะไม่สามารถสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อไปได้ เป็นต้น¹²¹

3.10.6 งบประมาณและทรัพยากรบุคคล

เรื่องงบประมาณและทรัพยากรบุคคลนั้นเป็นอุปสรรคในการดำเนินการให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ จากการศึกษารายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ พบว่ารัฐภาคีขาดแคลนงบประมาณและทรัพยากรมนุษย์ที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรการของอนุสัญญาฯ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดในเรื่องการเงินและการขาดการฝึกอบรมด้านบุคลากรของรัฐภาคี ยกตัวอย่าง ประเทศกัมพูชา ซึ่งมีอุปสรรคในด้านการเงินและบุคลากรที่จะดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ถึงแม้จะมีความพยายามในการสงวนรักษา แต่เมื่อเกิดอุปสรรคในด้านการเงินและบุคลากรทำให้การสงวนรักษานั้นขาดความต่อเนื่อง¹²² ในเรื่องดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาระบบบุคลากรนั้น รัฐภาคีควรที่จะมีการประสานงานกับหน่วยงานที่มีใช้รัฐบาล (NGOs) ที่มีความชำนาญในด้านการฝึกอบรมด้านวัฒนธรรม หรือสถาบันการศึกษา เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านการฝึกอบรมบุคลากรในการปฏิบัติงาน

¹¹⁹ Article 13 of ICH Convention

¹²⁰ Article 14 of ICH Convention

¹²¹ Barbara Torggler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." p.43, 2013.

¹²² Intergovernmental Committee, "Item 6.A of the Provisional Agenda: Examination of the Reports of States Parties on the Implementation of the Convention and on the Current Status of Elements Inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity." 2013.

3.10.7 การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ซึ่งกำหนดไว้ในหมวดที่ 5 เรื่องความช่วยเหลือและความร่วมมือระหว่างประเทศ ซึ่งจากการศึกษารายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ พบว่า อุปสรรคในเรื่องความช่วยเหลือระหว่างประเทศคือข้อจำกัดในการทำงานของสำนักงานเลขาธิการ เนื่องจากสำนักงานเลขาธิการมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากรที่จะดำเนินการให้แก่กระบวนการต่างๆ ตามอนุสัญญาฯ ซึ่งข้อจำกัดนี้ทำให้รัฐภาคีนั้นสามารถเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อขึ้นทะเบียนต่อรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้ หรือเลือกที่จะร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศ อย่างไม่อย่างหนึ่งเท่านั้น ทำให้รัฐภาคีจำนวนมากเลือกที่จะเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากกว่า¹²³ แต่ในขณะเดียวกัน รัฐภาคีจำนวนไม่น้อยก็มีปัญหาในเรื่องงบประมาณและบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การที่จะให้มีการร้องขอให้มีความช่วยเหลือสามารถดำเนินการได้ รัฐภาคีควรให้ความสำคัญแก่เรื่องความช่วยเหลือระหว่างประเทศก่อน

3.10.8 การจัดทำรายงานของรัฐภาคี

การจัดทำรายงานของรัฐภาคีเป็นพันธกรณีอย่างหนึ่งของอนุสัญญาฯ ที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติข้อที่ 29 รัฐภาคีจะต้องรายงานเรื่องการออกกฎหมาย กฎเกณฑ์ และมาตรการอื่นๆ ที่ได้ทำไปเพื่อเป็นการดำเนินการตามอนุสัญญาต่อคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามรูปแบบและเวลาที่คณะกรรมการฯ เป็นผู้กำหนดขึ้น¹²⁴ จากการศึกษา รายงานของคณะกรรมการฯ พบว่ามีรัฐภาคีไม่ได้ยื่นรายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคีตามกำหนดระยะเวลาที่คณะกรรมการฯ กำหนดไว้ ทำให้คณะกรรมการฯ ไม่สามารถพิจารณาถึงการดำเนินงานของรัฐภาคีได้ เนื่องจากความล่าช้าในกระบวนการทำงานของรัฐภาคีเอง ในประเด็นนี้ในที่ประชุมคณะกรรมการฯ ได้มีแนวคิดที่จะสร้างบทลงโทษให้แก่รัฐภาคีที่ไม่ส่งรายงานผลการดำเนินงาน โดยจะกำหนดให้รัฐภาคีที่ค้างส่งรายงานผลการดำเนินงานจะไม่มีสิทธิเสนอขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่จัดทำขึ้นโดยอนุสัญญาฯ และจะมีสิทธิเสนอได้ก็ต่อเมื่อได้มีการจัดทำ

¹²³ Barbara Torggler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." p.54, 2013.

¹²⁴ Article 29 of ICH Convention

รายงานผลการดำเนินงานให้แก่คณะกรรมการฯ แล้ว¹²⁵ ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดของคณะกรรมการฯ ในเรื่องดังกล่าวเป็นแนวคิดที่เหมาะสมในการเป็นมาตรการเชิงบังคับให้รัฐภาคีต้องส่งรายงานผลการดำเนินงานแก่รัฐภาคี จึงควรมีข้อกำหนดออกมาเพื่อบังคับอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

จากการที่ผู้เขียนได้สรุปและวิเคราะห์ถึงอุปสรรคและข้อท้าทายของอนุสัญญาฯ แล้วนั้น ผู้เขียนว่าอนุสัญญาฯ นั้นยังมีปัญหาและข้อท้าทายในการดำเนินงานอยู่ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นรัฐที่จะเข้าเป็นภาคีจะต้องคำนึงถึงข้อท้าทายดังกล่าวข้างต้นเพื่อนำไปปรับใช้ภายในรัฐภาคีเอง ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่กำลังจะเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ก็จะต้องนำพันธกรณีและข้อท้าทายเหล่านี้เข้ามาประกอบการพิจารณาด้วย โดยผู้เขียนจะทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าวในบทที่ 4

¹²⁵ Intergovernmental Committee, "Item 6.A of the Provisional Agenda: Examination of the Reports of States Parties on the Implementation of the Convention and on the Current Status of Elements Inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity." 2015.

บทที่ 4

การดำเนินการเพื่อเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาการดำเนินการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ โดยพิจารณาถึงผลดีของประเทศไทยที่จะเข้าเป็นภาคี และตรวจสอบกฎหมายภายในของประเทศไทยกับพันธกรณีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ว่ารองรับหรือไม่ และศึกษาถึงกระบวนการทางกฎหมายภายในของประเทศไทยในการดำเนินการเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ

4.1 ผลดี ในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาฯ

การที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น ประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงข้อดีในการเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาฯ โดยพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับหลังจากที่เข้าร่วมเป็นภาคี และพิจารณาถึงพันธกรณีที่ประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ว่าประเทศไทยยังมีข้อท้าทายอย่างไร หากประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคี

4.1.1 ผลดีในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยในอนุสัญญาฯ

การพิจารณาในการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาผลดีที่ประเทศไทยจะเข้าร่วมเป็นภาคี และผลประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับ ซึ่งจากผลการศึกษาที่พบว่าจะเกิดผลดีต่อประเทศไทยดังต่อไปนี้ หากเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ

ประการแรก อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้กำหนดให้รัฐภาคีจำแนกนิยาม องค์ประกอบและประเภท (Identification) ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของรัฐภาคี และให้รัฐภาคีจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีเอง เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้ว ประเทศไทยจะมีทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นการบันทึกถึงองค์ประกอบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในประเทศไทย อันนำไปสู่กระบวนการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านั้น นอกจากนี้ อนุสัญญาฯ ยังจัดทำบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 2 รายการอันได้แก่ รายการตัวแทนของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative list) และรายการมรดกวัฒนธรรมที่

จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน (Urgent list) ซึ่งในกรณีของรายการตัวแทน ซึ่งเป็นการจัดเก็บข้อมูลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งหนึ่งในหลักเกณฑ์การพิจารณาขึ้นทะเบียนรายการทั้งสองรายการนั้น จะต้องเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ถูกขึ้นทะเบียนรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในรัฐภาคนั้นแล้ว¹ ดังนั้น การเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยจะทำให้ประเทศไทยสามารถยื่นขอขึ้นทะเบียนรายการดังกล่าวข้างต้นได้ หากเข้าหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนตามที่อนุสัญญาฯ กำหนดเพื่อเป็นการประกาศความมีตัวตนของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในระดับระหว่างประเทศ

ประการที่สอง การที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ นั้นจะต้องกำหนดให้มีหน่วยงานที่ดำเนินการรับผิดชอบดูแลการดำเนินการเพื่อสงวนรักษาในเรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และยังกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามที่อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยนั้นมีแนวทางและหน่วยงานรับผิดชอบในการสงวนรักษาดังกล่าวเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ

ประการที่สาม ในอนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้มีกลไกในการให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ โดยกำหนดให้มีการสร้างความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างรัฐภาคีและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรม รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ประสบการณ์ ที่นำไปสู่กระบวนการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้มีศักยภาพ ซึ่งรูปแบบความร่วมมือและการช่วยเหลือนั้นมีทั้งในรูปแบบด้านการเงิน การฝึกอบรม ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านอุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วประเทศไทยสามารถขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือเหล่านี้ได้

ประการที่สี่ ประเทศไทยสามารถยืนยันบทบาทของประเทศไทยในระดับระหว่างประเทศว่า ได้มีการคำนึงถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และเป็นหลักประกันว่าประเทศไทยจะดำเนินการเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป

ประการที่ห้า ประเทศไทยสามารถแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไทยในเวทีนานาชาติ ซึ่งการเข้าร่วมเป็นภาคีนั้นจะเป็นการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของแต่ละรัฐซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจและความเคารพมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของแต่ละรัฐมากยิ่งขึ้น

¹ General Assembly, Operational Directive, paragraph 1-2.

ประการที่หก ประเทศไทยสามารถยื่นเสนอแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลของอนุสัญญาฯ รวบรวมไว้ในการจัดทำทะเบียนวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดสำหรับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Register of Best Safeguarding Practices) เพื่อเป็นตัวอย่างและต้นแบบในการนำไปปรับใช้แก่รัฐอื่นๆ

ประการที่เจ็ด ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคล ในเรื่องการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากอนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐภาคีเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือบางกรณีปัจเจกบุคคล มีส่วนร่วมในการจำแนกนิยาม องค์กรประกอบ และกำหนดกลไกในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากถือว่าเป็นเจ้าของ และผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นตัวแทน (representative) ของบุคคลเหล่านี้ในการแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วจะต้องเปิดโอกาสในเรื่องการมีส่วนร่วมดังกล่าว ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างรัฐกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

4.2 การเตรียมเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะทำการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างกฎหมายภายในของประเทศไทยกับพันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยศึกษาจากกฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 โดยตรวจสอบว่ากฎหมายภายในของประเทศไทยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น รองรับกับพันธกรณีที่รัฐภาคีต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาฯ หรือไม่

4.2.1 ตรวจสอบความสอดคล้องกับกฎหมายภายในของประเทศไทยกับพันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Compliance)

การที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ประเทศไทยจะต้องมีการดำเนินการให้เป็นไปตามพันธกรณีที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้ ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 3 ซึ่งการศึกษาความสอดคล้องกฎหมายภายในของประเทศไทยจึงมีความสำคัญ ว่ากฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นสอดคล้องกับพันธกรณีตามอนุสัญญาฯ แล้วหรือไม่ เพื่อที่จะนำไปพิจารณาถึงการแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงกฎหมายภายในอย่างไรก่อนที่

ประเทศไทยจะดำเนินการเข้าเป็นภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

จากการศึกษานั้นสามารถพิจารณากฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ประเทศไทยจะเป็นภาคีของอนุสัญญาฯ พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้น โดยผู้เขียนจะพิจารณาความสอดคล้องของกฎหมายภายในของประเทศไทยโดยแบ่งเป็น 4 ด้านได้แก่ ด้านกฎหมายสารบัญญัติ ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบดูแลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และด้านการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแล อีกทั้งจะพิจารณาว่าในทางปฏิบัติในการดำเนินการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยนั้นมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยอาศัยการพิจารณาถึงอุปสรรคที่เคยเกิดขึ้นกับรัฐภาคีอื่นๆ ในอนุสัญญาฯ กับวิธีปฏิบัติของประเทศไทย

4.2.1.1 ด้านกฎหมายสารบัญญัติ

4.2.1.1.1 การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กำหนดให้รัฐภาคีดำเนินการมาตรการที่จำเป็นเพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งกระบวนการในการดำเนินการมาตรการนั้นได้แก่การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐภาคี โดยให้รัฐภาคีกำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามความเหมาะสมของรัฐภาคีนั้นๆ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มและหน่วยงานที่มีใช้ภาครัฐ (NGOs) สำหรับกฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยามและประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(1) การกำหนดนิยาม

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ในมาตรา 3

มาตรา 3 “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หมายความว่า “ความรู้ การแสดงออก การ ประพฤติปฏิบัติหรือทักษะ ทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่ม บุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคน อีกรุ่นหนึ่งโดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน”

ข้อพิจารณาเรื่องแรกคือเรื่องคำจำกัดความของคำว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้นได้ใช้คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” โดยประเด็นการแปล ความหมายของคำว่า “Intangible Cultural Heritage” ในภาษาไทยนั้นได้มีข้อถกเถียงว่า จะใช้คำ ไตในภาษาไทยแทนความหมายคำดังกล่าว ระหว่างคำว่า “มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม” และ “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” โดยคำว่า “มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม” นั้นเป็นคำที่ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) ได้มีมติให้ใช้คำดังกล่าว เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2552 เนื่องจากเห็นว่าหากใช้คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” นั้นอาจทำให้เกิดการตีความที่ไม่ ตรงกันได้² แต่ในการประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2558 ได้มีการหารือเรื่องการใช้คำศัพท์ดังกล่าวอีกครั้ง และได้มีมติเห็นว่าควรใช้คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” แทนคำว่า Intangible Cultural Heritage เพราะมี ความหมายตรงตัว เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ เหมาะสมกับปัจจุบัน ประชาชนเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน³ แต่อย่างไรก็ตามในที่ประชุมกรรมาธิการร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีมติให้ใช้คำว่า “มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม” ซึ่งมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมนั้นมีความหมายไปในทางเดียวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อยู่แล้ว อีกทั้งตาม อนุสัญญาฯ นั้นไม่ได้มีบทบัญญัติบังคับให้รัฐภาคีต้องออกกฎหมายโดยใช้ชื่อกฎหมายให้ตรงกับคำว่า มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าตามบทบัญญัติของ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้ใช้คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” สามารถใช้ได้และรองรับสำหรับการเข้าเป็นภาคีของประเทศไทยได้ เนื่องจากประเทศอื่นๆ ที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ ก็ได้นำคำอื่นๆ มาใช้แทนคำว่า “Intangible Cultural Heritage” โดยแปลให้สอดคล้องกับประเทศของตน เช่น ประเทศแอลจีเรีย จะใช้คำว่า

² กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของชาติ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์), หน้า 6.

³ <http://www.thaipr.net/government/664452> สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2559

“มรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต” (living Heritage)⁴ ประเทศโคลัมเบีย ใช้คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต” (Immaterial Cultural Heritage) เป็นต้น

อีกประเด็นหนึ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามข้อที่ 2 ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น ได้รวมไปถึง “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกิดขึ้น แต่ในการนิยามความหมายของคำว่ามรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้นไม่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้แสดงความเห็นต่อการภาคยานุวัติ เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ นั้นได้ให้ความเห็นว่าการแสดงออกเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้บางอย่างในบางพื้นที่อาจขัดต่อกฎหมาย กฎกระทรวง หรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ป่าสงวนเป็นสถานที่ในการแสดงออกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อาจถูกจำกัดห้ามโดยพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ทำให้ชุมชนไม่สามารถแสดงออกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในเขตพื้นที่ซึ่งมีการห้ามมิให้มีการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติได้ ซึ่งจะขัดกับหลักเกณฑ์ในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สามารถแสดงออกซึ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนเอง ผู้เขียนเห็นว่าการตัดคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” (Cultural space) ออกไปจะทำให้ความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้นแคบกว่าบทบัญญัติตามอนุสัญญาฯ ดังนั้นจึงแก้ไขให้มีการกำหนดคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ให้รวมอยู่ในความหมายของคำว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้วย โดยอาจกำหนดเพิ่มเติมไว้ในลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 4 (7) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2558 ซึ่งสามารถกำหนดลักษณะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขึ้นมาได้โดยการออกกฎกระทรวง⁵

(2) การจำแนกประเภท (Domains)

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในของประเทศไทยที่กำหนดประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้มากกว่าตามที่อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ โดยได้กำหนดให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

⁴ <http://www.unesco.org/culture/ich/en/state/algeria-DZ?info=national-laws-on-ich> สืบค้นเมื่อเมื่อ 20 มีนาคม 2559

⁵ มาตรา 16(1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

- (1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา
- (2) ศิลปะการแสดง
- (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล
- (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม
- (6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว
- (7) ลักษณะอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในขณะที่อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ ซึ่งตามอนุสัญญาฯ ข้อที่ 2(2) ได้กำหนดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภทได้แก่

- (1) ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- (2) ศิลปะการแสดง
- (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ
- (4) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล
- (5) ฝีมือช่างฝีมือดั้งเดิม

ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้มีการเพิ่มเติมขอบเขตของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้รวมไปถึงการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา เนื่องจากประเทศไทยมีองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างเด่นชัด อีกทั้งตามพระราชบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดวิธีการในการเพิ่มเติมประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวรัฐภาคีสามารถทำได้ เพราะอนุสัญญานั้นได้เปิดโอกาสให้รัฐภาคีจำแนกประเภทตามความเหมาะสมกับสภาพของรัฐภาคี ซึ่งจากการกำหนดประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวทำให้กฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นรองรับกับพันธกรณีในการจำแนกประเภทแล้ว

นอกจากนี้การกำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ จะต้องให้ชุมชน กลุ่ม และหน่วยงานที่มีใช้รัฐบาล เข้ามามีส่วนร่วมด้วย จากการศึกษาพบว่าในกระบวนการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้ดำเนินการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ศิลปินพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ สภาวัฒนธรรม รวมไปถึงหน่วยงาน

ราชการต่างๆ มาร่วมให้ความคิดเห็นในเรื่องการบัญญัติพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว⁶

ดังนั้นในเรื่องการกำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นได้รองรับกับพันธกรณีของอนุสัญญาฯ แล้ว แต่การกำหนดนิยามนั้นมิได้ครอบคลุมถ้อยคำตามอนุสัญญาฯ เนื่องจากกฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นมิได้กำหนดคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของนิยามหรือลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมายภายใน ซึ่งตามอนุสัญญาฯ ได้กำหนดนิยามให้รวมถึงคำดังกล่าวด้วย ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มเติมลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตาม มาตรา 4(7) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยเพิ่มเติมคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ให้อยู่ในลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยการกำหนดเป็นกฎกระทรวงเพิ่มเติมเป็นลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้วย

การกำหนดนิยามความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการกำหนดความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ภายในอาณาเขตของประเทศไทยแล้ว ถือว่าสอดคล้องกับพันธกรณีข้อ 11(b) ของอนุสัญญาฯ ที่กำหนดให้รัฐภาคีกำหนดนิยามความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตของตน เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นลักษณะมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรัฐภาคนั้นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าในทางปฏิบัติ หากมีการนำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย ยื่นเสนอเพื่อบรรจุในรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของอนุสัญญาฯ อาจทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากประเทศไทยได้จำแนกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้มากกว่าขอบเขตของอนุสัญญาฯ ดังนั้นในการพิจารณานำมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ใดเข้านำเสนอจะต้องมีการพิจารณาเพื่อให้สอดคล้องกับการจำแนกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ ด้วย

4.2.1.1.2 การจัดทำรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

หลังจากที่รัฐภาคีได้กำหนดนิยามและจำแนกประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้ว อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ในข้อที่ 12 ให้รัฐภาคีจัดทำทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้

⁶ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เอกสารประกอบการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, หน้า 19.

หนึ่งรายการหรือมากกว่านั้น ตามความเหมาะสมสภาพของตนเพื่อแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน จากการศึกษาพบว่าการจัดทำรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือช่วงก่อนที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีผลประกาศใช้บังคับ และช่วงหลังพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ประกาศใช้บังคับ

ในช่วงก่อนที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีผลประกาศใช้บังคับนั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้เป็นหน่วยงานในการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยการประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติประจำปี ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็นหนทางในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นหลักฐานที่สำคัญในการประกาศความเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น โดยจะจัดทำเป็น “รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปี” โดยแบ่งออกเป็น 7 สาขา อันได้แก่ สาขาศิลปะการแสดง สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม สาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน สาขากีฬามรดกภูมิปัญญาไทย สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล และสาขาภาษา โดยการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติได้กำหนดให้มีเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนเพื่อให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมพิจารณา ซึ่งประกอบไปด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย และยังถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิต โดยมีลักษณะดังนี้

(1.1) รายการที่มีลักษณะเฉพาะในชุมชน ท้องถิ่น ที่เสี่ยงต่อการสูญหาย ใกล้ขาดผู้สืบทอด

(1.2) รายการที่มีลักษณะเฉพาะในชุมชน ท้องถิ่น ที่ยังมีผู้สืบทอดและปฏิบัติอยู่

(1.3) รายการที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนและมีการปฏิบัติ สืบทอดโดยทั่วไปหรืออย่างกว้างขวาง

(2) มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และมีคุณลักษณะบ่งบอกความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือประเทศชาติ

(3) มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ ศิลปะ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงสร้างสรรค์ หรือผลงานควรค่าแก่การรักษาไว้

(4) มีการบันทึกหลักฐานหรือสามารถอ้างอิง สืบค้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของวัฒนธรรม

(5) มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องอนุรักษ์ไว้มิให้เกิดความสูญหายหรือนำไปใช้อย่างไม่เหมาะสม

หากพิจารณาตามเกณฑ์แล้วมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รายการใดสามารถเข้าหลักเกณฑ์ ทั้ง 5 ข้อข้างต้น ก็สามารถขอเสนอและได้รับการพิจารณาคัดเลือกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติได้

ข้อสังเกตในการเสนอขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาตินั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้กำหนดให้รายการที่จะได้รับการเสนอขึ้นทะเบียนนั้นต้องได้รับความยินยอมการเสนอขึ้นทะเบียนจากผู้สืบทอดหรือผู้ถือครองด้วย เช่น บุคคล กลุ่ม ชุมชน หรือบางกรณีหน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งของการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติก่อนที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จะมีผลบังคับใช้นั้น ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ ศิลปะ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงสร้างสรรค์ หรือผลงานควรค่าแก่การรักษาไว้ นั้น ตามอนุสัญญาฯ ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในลักษณะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาได้ เนื่องจากการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ผู้ที่กำหนดคุณค่าคือผู้ที่เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมนั่นเอง แก่ชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการตั้งหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติได้สำหรับการจัดทำรายการทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้ ดังที่ปรากฏในเรื่องข้อท้าทายและอุปสรรคของการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ ในบทที่ 3

นอกจากนี้กฎหมายภายในของประเทศไทยยังกำหนดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เฉพาะด้านอีก ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ซึ่งได้กำหนดให้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรายาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทยที่วราขออาณาจักร เพื่อจัดทำทะเบียนรายการภูมิปัญญาการแพทย์แผน

ไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทย⁷ จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นกฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เฉพาะด้านที่มีอยู่ภายในประเทศไทย

ช่วงหลังจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีผลบังคับใช้นั้น พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้กำหนดให้มีการจัดทำรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจำนวน 2 รายการอันได้แก่

(1) รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร โดยดำเนินการร่วมกับชุมชนจัดทำขึ้นตามบทบัญญัติมาตรา 16(2) ของพระราชบัญญัติ เพื่อเป็นการจัดทำรายการเบื้องต้นของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแต่ละจังหวัดและกรุงเทพมหานคร โดยมีกรมส่งเสริมวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นผู้เก็บรวบรวม กรณีดังกล่าวเป็นการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับจังหวัดและในกรุงเทพมหานครของประเทศไทย

(2) บัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรายการที่คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะเป็นผู้พิจารณาและให้ความเห็นชอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ถูกคัดเลือกจากรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามรายการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจากคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร ซึ่งเสนอให้แก่คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 10 (7) กรณีดังกล่าวเป็นการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในระดับประเทศ

⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542

มาตรา 15 “ให้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทยทั่วราชอาณาจักรเพื่อจัดทำทะเบียน

การจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทยตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด”

แต่อย่างไรก็ตามการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10(4) กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และหน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้มีการออกระเบียบดังกล่าว จึงทำให้การจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยตามพระราชบัญญัติดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์ โดยผู้เขียนจะกล่าวถึงหัวข้อกระบวนการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในหัวข้อกระบวนการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยต่อไป

ผู้เขียนเห็นว่าการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทยดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย และสามารถทราบถึงสถานะของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งหากตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย หรือถูกทำลาย ก็จะสามารถนำไปสู่การหาแนวทางการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้

4.2.1.1.3 การกำหนดนโยบายทั่วไปในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

การกำหนดนโยบายทั่วไปของประเทศไทยในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้น กฎหมายภายในได้รองรับในการกำหนดในเรื่องดังกล่าวแล้ว จากการทำผู้เขียนได้ทำการศึกษาการกำหนดนโยบายทั่วไปในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งรูปแบบการกำหนดนโยบายได้สองรูปแบบคือ กำหนดนโยบายโดยฝ่ายบริหารและการกำหนดนโยบายโดยองค์กรตามพระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(1) การกำหนดนโยบายโดยฝ่ายบริหาร

การกำหนดนโยบายโดยฝ่ายบริหารของประเทศไทย คือคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติวันที่ 12 กันยายน 2557 โดยในเรื่องที่เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นได้ถูกกำหนดไว้ในหัวข้อที่ 4 ของคำแถลงดังกล่าว หมวดการศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อ 4.8 โดยกำหนดนโยบายไว้ว่าคณะรัฐมนตรีมีนโยบายในการ

“อนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม ภาษาไทยและภาษาถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อการเรียนรู้สร้างความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นไทย นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีในระดับประชาชน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ”⁸

การกำหนดนโยบายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยโดยฝ่ายบริหารยังปรากฏในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552 และเห็นชอบเพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปจัดทำแผน ปฏิบัติงานวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด โดยสาระสำคัญของแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559) นั้น ได้นำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งมีทั้งปรากฏในรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (Tangible Culture) และรูปแบบวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Culture) และในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติดังกล่าว ยังแบ่งพันธกิจออกเป็น 5 ด้านดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ด้านการอุปถัมภ์ คุ้มครองและส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างมั่นคง ซึ่งเป็นการทำให้วัฒนธรรม และความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้รับการรวบรวม จัดระบบในรูปของฐานข้อมูล และมีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่าพันธกิจด้านนี้ได้สอดคล้องกับหลักการของอนุสัญญาฯ ในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว เนื่องจากได้มีนโยบายตามพื้นฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรมตามหลักการของอนุสัญญาฯ

ด้านที่ 2 การสนองงานสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้สืบทอด และพัฒนาอย่างยั่งยืน พันธกิจนี้ส่งเสริมให้สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของปวงชนชาวไทยและต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่าพันธกิจนี้ได้สอดคล้องกับหลักการอนุสัญญาฯ ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

ด้านที่ 3 การสร้างสรรค์สังคมสันติสุขด้วยมิติทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในทุกระดับ

⁸ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติวันที่ 12 กันยายน 2557

ด้านที่ 4 ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมเพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย การส่งเสริมในด้านนี้เป็นการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมของทุกภาคส่วน ซึ่งรวมไปถึงชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล ที่เป็นเจ้าของผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของอนุสัญญาฯ ในเรื่องหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

ด้านที่ 5 การสร้างคุณค่าทางสังคมและส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรมเป็นการนำวัฒนธรรมมาเป็นทุนในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากวัฒนธรรมมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารประเทศไทยได้กำหนดนโยบายทั่วไปเพื่อส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยโดยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่มรดกวัฒนธรรม ภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

(2) การกำหนดนโยบายโดยองค์การตามพระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ในด้านกฎหมายนั้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร เป็นผู้เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในมาตรา 16(1) ได้กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่เสนอแนะนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และอาจเสนอแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ความเห็นชอบ⁹

⁹ มาตรา 16(1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ในมาตรา 18(1) นั้นได้กำหนดให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีหน้าที่เสนอนโยบายและแผนการศึกษาามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศต่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อให้ความเห็นชอบ¹⁰

จะเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายทั่วไปในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

(1) ระดับประเทศ ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการเสนอโยบายและแผนในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ความเห็นชอบ

(2) ระดับท้องถิ่น ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครแล้วแต่กรณี มีอำนาจหน้าที่เสนอโยบายและแผนในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในพื้นที่จังหวัดของตนเอง ให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ความเห็นชอบ

จะเห็นได้ว่าการกำหนดนโยบายของประเทศไทยนั้นรองรับกับพันธกรณีของอนุสัญญาฯ ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีกำหนดนโยบายทั่วไปเพื่อมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามข้อ 13 (1) แล้ว ซึ่งมีทั้งอยู่ในรูปแบบนโยบายโดยฝ่ายบริหารและนโยบายโดยองค์กรตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

4.2.1.1.4 การกำหนดมาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนักรู้ และการสร้างขีดความสามารถ

มาตรการด้านการศึกษา การสร้างความตระหนักรู้และการสร้างขีดความสามารถเป็นมาตรการที่ส่งเสริมและรักษากระบวนการถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งรัฐภาคีจะต้องดำเนินการในด้านการศึกษา การจัดโปรแกรมการให้ข้อมูลต่อสาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษา โปรแกรมการฝึกอบรม ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องและกิจกรรมการสร้างขีดความสามารถ

¹⁰ มาตรา 18(1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

กฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในอยู่ในมาตรา 18 (8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม¹¹ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าวได้กล่าวถึงมาตรการในการศึกษาวิจัยในกรอบที่กว้างเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นสามารถพัฒนามาตรการให้เหมาะสมกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แต่ละอย่าง แต่ละชุมชน มาตรการดังกล่าวสอดคล้องพันธกรณีที่อนุสัญญาฯ กำหนดให้รัฐภาคีมีการศึกษาวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิคและศิลปะ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามบทบัญญัติข้อที่ 13 ของอนุสัญญาฯ แล้ว

ในเรื่องมาตรการในการศึกษานั้น อนุสัญญาฯ ได้กำหนดรัฐภาคีจะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่เหมาะสม เพื่อประกันการรับรู้ เคารพ และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม เฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านกระบวนการต่อไปนี้

- (1) แผนงานด้านการศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และให้ข้อมูลข่าวสารที่มุ่งไปสู่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน
- (2) แผนงานทางด้านการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะเรื่องภายในชุมชนและกลุ่มชนที่เกี่ยวข้อง
- (3) กิจกรรมสร้างเสริมขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการและการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และ
- (4) วิธีถ่ายทอดความรู้ผ่านการศึกษานอกระบบ

กฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 23 ซึ่งได้กำหนดแนวการศึกษาไว้ว่า

“การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

¹¹ มาตรา 18 (8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา”¹²

จากการพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายภายในของประเทศไทยได้สอดคล้องในเรื่องแผนงานทางด้านการศึกษาและส่งเสริมวิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านการศึกษานอกระบบตามพันธกรณีของรัฐภาคี

และในมาตรา 63 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดไว้ว่า “รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น”¹³ ซึ่งเป็นมาตรการด้านการศึกษาที่กฎหมายภายในของประเทศไทยได้กำหนดในเรื่องการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้ในการกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ประกอบไปด้วย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร และผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นบุคลากรในด้านการศึกษา เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และในคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดบุคลากรด้านการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบเป็นกรรมการโดยตำแหน่งให้แก่คณะกรรมการดังกล่าว ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในการสงวนรักษามรดก

¹² มาตรา 23 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

¹³ มาตรา 63 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จึงทำให้ถือว่ากฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นได้สอดคล้องในเรื่องมาตรการด้านการศึกษาข้างต้นแล้ว

มาตรการในด้านการสร้างความตระหนักรู้ (Raising awareness) ซึ่งเป็นมาตรการในการสร้างปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักถึงความสำคัญและภัยคุกคามของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น กฎหมายภายในของประเทศไทยก็ได้กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด หน้าที่ส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹⁴ และมาตรการในด้านการสร้างความตระหนักรู้ นั้น จะต้องมีการเปิดโอกาสให้ชุมชน กลุ่มหรือปัจเจกบุคคล มีอิสระ ได้รับรู้และให้ความยินยอมเป็นลำดับแรกเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้ในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของพวกเขา และบุคคลเหล่านั้นจะต้องได้รับการรับรองการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ซึ่งในพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนด

4.2.1.1.5 การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล

กระบวนการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคล นั้นเป็นหลักการสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งกฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือปัจเจกบุคคลนั้นมีดังต่อไปนี้

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติ สืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ซึ่งแนวทางของคำว่า “ชุมชน” ตามอนุสัญญาฯ นั้น หมายถึงเครือข่ายบุคคลที่มีอัตลักษณ์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ในเชิงประวัติศาสตร์เดียวกัน มีรากเหง้า ธรรมเนียมปฏิบัติร่วมกัน และถ่ายทอดสิ่งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าความหมายของคำว่าชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายไทยนั้นมีความหมายกว้างกว่า เนื่องจากไม่ได้กำหนดถึงเรื่องความเป็นอัตลักษณ์ร่วมกันและความสัมพันธ์ในเชิงประวัติศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามตามอนุสัญญาฯ ก็ไม่ได้กำหนดความหมายของคำว่า “ชุมชน” ไว้โดยตรง เพียงแต่กำหนดตามแนวทางข้างต้นไว้เท่านั้น

¹⁴ มาตรา 16(6) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้น พบว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ไว้ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 5(3) คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครตามมาตรา 14(3) และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดตามมาตรา 15(3)

โดยในพระราชบัญญัติดังกล่าววางหลักเกณฑ์ในการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการที่ได้กล่าวมาข้างต้น ต้องคำนึงการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมและชุมชนด้วย ซึ่งคณะกรรมการตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเป็นองค์การที่จะนำไปสู่การออกนโยบายและแผนการดำเนินงานส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชน และกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการแต่งตั้งกรรมการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของครที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

(2) การมีส่วนร่วมในการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 กำหนดหลักเกณฑ์ให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำรายการเบื้องต้น ไว้ในมาตรา 16(2) โดยวางหลักไว้ว่า ให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนในการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹⁵ ซึ่งการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากชุมชนผู้เป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น จึงจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้

(3) การมีส่วนร่วมในการเสนอมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มาตรา 18(3) ซึ่งว่าหลักไว้ว่า กรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีหน้าที่เสนอมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง

¹⁵ มาตรา 16(2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

วัฒนธรรม รวมทั้งแนวทางการร่วมมือระหว่างชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹⁶ ซึ่งในเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชน ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ สืบทอด รักษา มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ คือกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ในการกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งมาตรการดังกล่าวก็สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฯ ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว

บทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในของประเทศไทยมีการเปิดโอกาสแก่ชุมชนซึ่งเป็น เจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้อง ไม่ได้ซึ่งเป็นพันธกรณีของอนุสัญญาฯ ข้อที่ 15 แล้ว

แต่อย่างไรก็ตามจากบทบัญญัติในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือในบางกรณีปัจเจก บุคคลของประเทศไทยตามข้างต้นนั้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ อาจทำให้เกิดปัญหาในทาง ปฏิบัติได้ เนื่องจากในอนุสัญญาฯ มุ่งเน้นให้เจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตน เช่น การจัดทำทะเบียนรายการ ทำวิจัย นำเสนอ สืบทอด หรือการส่งเสริม เผยแพร่ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนเอง แต่ กฎหมายภายในของประเทศไทยคือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้นเน้นการตัดสินใจโดยอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรรมการใน คณะกรรมการต่างๆ ตามพระราชบัญญัตินี้มักจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจเกิดปัญหาที่ว่าบุคคล เหล่านี้เป็นผู้ตัดสินใจแทนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทำให้การสงวนรักษามรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ดังนั้น ในการปฏิบัติหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติฯ จะต้องรับฟังเสียงจากเจ้าของมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างถี่ถ้วนและหาแนวทางในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ให้อย่างยั่งยืน

4.2.1.1.6 การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน

ตามที่กำหนดให้รัฐภาคีจะต้องจัดทำรายงาน (Periodic reporting) ในเรื่องการออก กฎหมาย กฎเกณฑ์ และมาตรการอื่นๆ ที่รัฐภาคีได้ดำเนินไปตามอนุสัญญาฯ ส่งให้แก่คณะกรรมการ

¹⁶ มาตรา 18(3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intergovernmental Committee) พิจารณานั้น

ผู้เขียนเห็นว่าการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานนั้น เป็นมาตรการที่สามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานดำเนินการในเรื่องดังกล่าวได้โดยไม่จำเป็นต้องตราเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ ซึ่งประเทศไทยสามารถกำหนดมาตรการในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานรองรับก็สามารถเพียงพอต่อการรองรับกับพันธกรณีในเรื่องการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแก่ องค์กรตามอนุสัญญาฯ แล้ว ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดหน้าที่ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยมีหน้าที่ในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน โดยอาจกำหนดมอบหมายหน้าที่ดังกล่าวให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมโดยทำเป็นคำสั่งเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงาน ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญในการจัดทำรายงานดังกล่าว เนื่องจากหากประเทศไทยไม่ส่งรายงานผลการดำเนินงานดังกล่าว จะทำให้ไม่มีสิทธิในการยื่นเสนอขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ

4.2.1.2 ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ

จากหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการตรวจสอบกฎหมายด้านสารบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของประเทศไทยที่จะต้องออกกฎหมายและออกมาตรการรองรับตามพันธกรณีในการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการคุ้มครองตามกฎหมายภายในของประเทศไทย ซึ่งเป็นการตรวจสอบกฎหมายด้านวิธีสบัญญัติของประเทศไทยกับพันธกรณีในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาฯ

4.2.1.2.1 กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย นั้นเป็นผลมาจากพันธกรณีข้อที่ 11 ของอนุสัญญาฯ และผู้เขียนได้กล่าวถึงการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยไว้ในหัวข้อ 4.3.1.1.1 ซึ่งเป็นการพิจารณาด้านกฎหมายสารบัญญัติไปแล้ว ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะศึกษาถึงกระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นกลไกในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยในด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ

กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย ปรากฏตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งสามารถแบ่งกระบวนการได้ดังต่อไปนี้

(1) การพิจารณาคัดเลือกรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัดแต่ละแห่ง มีหน้าที่ร่วมกับชุมชนในการพิจารณาและคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากรายการเบื้องต้นซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในเขตที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อเสนอขึ้น “บัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศ ตามบทบัญญัติมาตรา 16(3) ต่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัดแต่ละแห่งเห็นว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรายการใดสมควรได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแล้ว จะดำเนินการเสนอรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นให้แก่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมซึ่งเป็นสำนักงานเลขานุการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามบทบัญญัติมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติฯ ต่อไป

กระบวนการจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นการกระบวนการรวบรวมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยเพื่อเป็นการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในแต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย ซึ่งตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10(6) กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีหน้าที่ออกระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹⁷

(2) กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เมื่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้รับการเสนอรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว จะนำเสนอเรื่องดังกล่าวให้คณะอนุกรรมการกลั่นกรอง ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ

¹⁷ มาตรา 10(6) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ในเรื่องมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้แต่งตั้งขึ้น ทำหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแก่คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (มาตรา 12) และส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะดำเนินการพิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้น (มาตรา 10(7)) หากมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมใดได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมก็จะได้รับการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม และกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะเป็นผู้ทำหน้าที่รวบรวมรายการดังกล่าว ซึ่งจะสอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่กำหนดให้มืองค์กรรับผิดชอบในการรวบรวมมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคี

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10 ได้กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมมีหน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม¹⁸ และออกระเบียบเกี่ยวกับออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันยังมิได้มีการออกระเบียนดังกล่าว ดังนั้นกระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย จึงยังไม่สมบูรณ์จนกว่าจะมีการออกระเบียบรองรับในเรื่องข้างต้น

ข้อสังเกต ในการออกระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้น ควรสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยอ้างอิงจากหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ และการขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการกำหนดเกณฑ์เรื่องคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น อนุสัญญาฯ มิได้กำหนดในการใช้คุณค่าด้านต่างๆ ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียน เนื่องจากผู้ที่รู้ถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ดีที่สุดก็คือชุมชนผู้เป็นเจ้าของ ผู้สร้างสรรค์ ผู้ถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเอง ดังนั้นในระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำ

¹⁸ มาตรา 10(4) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้น จึงไม่ควรกำหนดเจาะจงคุณค่าใด คุณค่าหนึ่ง ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นหนึ่งในหลักเกณฑ์นั้น

นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่าควรมีมาตรการในการปรับปรุงข้อมูลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วเป็นประจำ โดยการมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รวบรวมรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบ

4.2.1.2.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศไทย

ไทย

ประเทศไทยได้มีกฎหมายรองรับเรื่องกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศตามพระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 18(6) ซึ่งวางหลักไว้ว่า กรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ¹⁹ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศไทยนั้นให้หน่วยงานของรัฐคือกรมส่งเสริมวัฒนธรรมมีหน้าที่ในการดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ซึ่งรวมไปถึงความร่วมมือในระดับนานาชาติด้วย ซึ่งทำให้ประเทศไทยสามารถสร้างความร่วมมือกับประเทศอื่นๆ หน่วยงานต่างๆ ในระดับนานาชาติในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

4.2.1.3 การจัดตั้งองค์กรและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งกำหนดไว้ในข้อ 13 (b) ซึ่งหากประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีจะต้องมอบหมายหรือจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถหนึ่งองค์กรหรือมากกว่านั้น เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของประเทศไทย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงองค์กรที่รับผิดชอบในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย รวมไปถึงการศึกษาความพร้อมในเรื่องเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย

¹⁹ มาตรา 18(6)พระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

จากการศึกษาพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในของประเทศไทยนั้นได้กำหนดรองรับเรื่ององค์กรและเจ้าหน้าที่ ดังนี้

4.2.1.3.1 องค์กรด้านการกำหนดนโยบาย

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการทำหน้าที่ดำเนินการด้านการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดังต่อไปนี้

(1) คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 5 ได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งประกอบไปด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก อธิบดีกรมศิลปากร ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ปลัดกรุงเทพมหานคร และประธานสภาวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง นอกจากนี้ยังมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมที่เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ด้านศิลปะการแสดง ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล ด้านการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้านและศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ด้านการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมีอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยการแต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการดังกล่าว นั้นจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมและชุมชนด้วย²⁰

ทั้งนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10 ยังกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง

²⁰ มาตรา 5 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

วัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัดเสนอ

- (3) ออกประกาศเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (4) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (5) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะกรรมการกลั่นกรอง
- (6) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (7) พิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (8) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (9) พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงานและโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอ
- (10) กำกับ ติดตาม และประเมินผลการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (11) สอดส่อง ดูแล คຸ້ມครอง ป้องกันมิให้มีการกระทำอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นบัญชีไว้ ตลอดจนให้ข้อมูลหรือคำแนะนำแก่ผู้ที่ยื่นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้
- (12) ประกาศเกียรติคุณเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานที่ทำคุณประโยชน์เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (13) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย
- (14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย²¹

นอกจากนี้คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังสามารถแต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองขึ้นหนึ่งหรือหลายคณะ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญตามลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อทำหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นทางวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณาขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อคณะกรรมการฯ ด้วย²²

²¹ มาตรา 10 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

²² มาตรา 12 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

(2) คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครและ คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด

นอกจากนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังกำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบไปด้วย ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการกองกิจการเครือข่ายทางวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และประธานสภาวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนหกคน ซึ่งปลัดกรุงเทพมหานครแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ด้านศิลปะการแสดง ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล ด้านความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม ด้านการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ด้านการบริหารจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ จะคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและชุมชนด้วย²³

ส่วนคณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด จะประกอบไปด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ วัฒนธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 1 ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนหกคน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ด้านศิลปะการแสดง ด้านแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมประเพณี และเทศกาล ด้านความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ด้านงานช่างฝีมือดั้งเดิม ด้านการเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ด้านการบริหาร

²³ มาตรา 14 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

จัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือด้านอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและชุมชนด้วย²⁴

หน้าที่สำคัญของคณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครและ คณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดมีดังต่อไปนี้²⁵

(1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ กรุงเทพมหานครหรือจังหวัด แล้วแต่กรณี และอาจเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศต่อคณะกรรมการ

(2) ดำเนินการร่วมกับชุมชนเพื่อจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(3) พิจารณาและคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากรายการเบื้องต้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อคณะกรรมการ

(4) ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน รวมทั้งระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(5) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(6) ส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(7) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ประเด็นเรื่ององค์ประกอบของคณะกรรมการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำจังหวัดนั้นจะเห็นได้ว่าได้มีการกำหนดผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด เป็นกรรมการโดยตำแหน่งด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสอดคล้องรองรับกับบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ข้อที่ 2(3) ซึ่งได้กำหนดให้มีมาตรการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ผ่านทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

4.2.1.4.2 การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรเพื่อรองรับการเข้าเป็นภาคี

ในการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีความพร้อมในเรื่องบุคลากรเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับ

²⁴ มาตรา 15 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

²⁵ มาตรา 16 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ต้องไม่ได้ทั้งในระดับนานาชาติและภายในประเทศไทย ซึ่งจะต้องมีการสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถ รวมไปถึงการฝึกอบรมบุคลากรที่มีอยู่ (Training) ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงความพร้อมในด้านบุคลากรของประเทศไทยในเรื่องดังกล่าวด้วย

(1) ความพร้อมด้านบุคลากรในการดำเนินงานในระดับนานาชาติ

ข้อบังคับการประชุมใหญ่สมัชชาของภูมิภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กำหนดให้ภูมิภาคีนั้นส่งตัวแทนในการเข้าร่วมประชุมและมีสิทธิออกเสียงในที่ประชุมสมัชชาทั่วไปในการประชุมใหญ่สมัชชาของภูมิภาคีตามอนุสัญญา ซึ่งจะมีการจัดประชุมสามัญสามัญทุกสองปีและอาจประชุมวิสามัญ หากมีคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือภูมิภาคีน้อยกว่าสองในสามร้องขอให้จัดประชุม ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องมีตัวแทนในการเข้าประชุมดังกล่าวเพื่อเป็นไปตามข้อกำหนดของข้อบังคับการประชุมใหญ่สมัชชาของภูมิภาคี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าหากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาแล้ว กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจะเป็นหน่วยงานที่จัดส่งตัวแทนในการเข้าร่วมประชุมดังกล่าว

นอกจากการส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุมใหญ่สมัชชาของภูมิภาคีแล้ว ในกรณีที่ภูมิภาคีได้รับเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น จะต้องส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย ซึ่งจะมีการจัดการประชุมสามัญทุกๆ ปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หรือจัดประชุมวิสามัญเมื่อมีการร้องขอจากรัฐสมาชิกไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม²⁶ ซึ่งการประชุมได้กำหนดให้ภูมิภาคีที่ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการแต่ละรัฐ จะต้องเป็นผู้แทน หนึ่งคนเข้าร่วมการประชุม ซึ่งผู้แทนดังกล่าวอาจได้รับความช่วยเหลือจากผู้แทนสำรอง ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ด้วย²⁷ ดังนั้นหากประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีแล้วและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นคณะกรรมการดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมพร้อมบุคลากรให้สอดคล้องกับการเข้าร่วมประชุม ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยรองรับในเรื่องดังกล่าว

²⁶ Rule 2 of Rules of Procedure of Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

²⁷ Rule 5 of Rules of Procedure of Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

(2) ความพร้อมด้านบุคลากรในการดำเนินงานภายในประเทศ

การดำเนินงานให้เป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีนั้นจะต้องพิจารณาในเรื่องความพร้อมของบุคลากรที่จะดำเนินการ มาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา ในส่วนของประเทศไทยนั้นได้มีกระบวนการทางกฎหมายภายในตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้กรมส่งเสริม วัฒนธรรมมีหน้าที่เสนอแผนและโครงการด้านการเสนอแผนงานและโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม²⁸ และฝึกอบรมเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม²⁹ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมาย ภายในของประเทศไทยได้มีการกำหนดรองรับมาตรการในการฝึกอบรม (Training) ไว้แล้ว ตาม บทบัญญัติในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

4.2.1.4 ด้านการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแล

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดเรื่อง บังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแลไว้ในมาตรา 10(10) ซึ่งวางหลักไว้ว่า คณะกรรมการส่งเสริมและ รักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม³⁰

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายภายในของประเทศไทยได้กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีหน้าที่การกำกับ ติดตาม และประเมินผล เพื่อให้การสงวน รักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามกฎหมายภายในของประเทศไทยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และมีการนำไปปฏิบัติ

4.2.2 กระบวนการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญา

การเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ ประเทศไทยนั้น ประเทศไทยจะต้องดำเนินการตามกระบวนการภายในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

²⁸ มาตรา 18 (3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

²⁹ มาตรา 18 (8) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

³⁰ มาตรา 10 (10) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ด้านกฎหมายให้ สอดคล้อง รองรับการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาถึง กระบวนการภายในของประเทศไทยที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ดังกล่าว

4.2.2.1 กระบวนการตามอนุสัญญาฯ

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ สัตยาบัน การยอมรับ การเห็นชอบ หรือการภาคยานุวัติ ไว้ในหมวดที่ 9 ซึ่งเป็นข้อบทสุดท้ายของ อนุสัญญาฯ โดยวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า อนุสัญญาฯ จะต้องได้รับการให้สัตยาบัน การยอมรับหรือการ เห็นชอบของรัฐสมาชิกของยูเนสโกตามระเบียบวิธีทางรัฐธรรมนูญของรัฐนั้นๆ³¹ ซึ่งหมายความว่า รัฐ ที่จะเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ นั้นจะต้องเป็นรัฐภาคีของยูเนสโก และต้องให้สัตยาบัน การยอมรับ หรือ การเห็นชอบโดยผ่านขั้นตอนตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญของรัฐนั้นกำหนดไว้ อนุสัญญาว่าด้วยการ สงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นได้กำหนดให้มีผลใช้บังคับต่อเมื่อพ้นกำหนดสาม เดือนนับจากวันที่มีการเก็บรักษาสัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หรือหนังสือความเห็นชอบ หรือ ภาคยานุวัติสาร ของรัฐเข้าร่วมเป็นภาคีรัฐที่ 30 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 2006³² และอนุสัญญาฯ ยังกำหนดให้รัฐอื่นๆ สามารถภาคยานุวัติ (Accession) เข้ามาเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ ในภายหลังจากที่อนุสัญญาฯ มีผลใช้บังคับได้ โดยการภาคยานุวัติเข้ามา³³

กระบวนการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามที่บัญญัติใน รัฐธรรมนูญของรัฐแต่ละรัฐซึ่งมีความแตกต่างกัน จึงต้องศึกษาถึง ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐ เนื่องจากเป็นทฤษฎีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎีดังนี้³⁴

(1) ทฤษฎีทวินิยม (Dualism) ทฤษฎีนี้ถือว่ากฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศ มี ลักษณะที่แตกต่างกัน ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เป็นกฎหมายคนละระบบแยกออกจากกันโดย เต็มขาด แตกต่างกันทั้งที่มา การบังคับใช้ และความผูกพัน ในการนี้ถ้ากฎหมายภายในขัดกับ

³¹ Article 32 of ICH Convention

³² UNESCO, “2000 onwards and the drafting of the Convention”, [Online] <http://www.unesco.org/culture/ich/en/2000-onwards-00310>

³³ Article 33 of ICH Convention

³⁴ จตุรนต์ ธิระวัฒน์, กฎหมายระหว่างประเทศ, 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), หน้า 139-140.

กฎหมายระหว่างประเทศ ยังถือว่ากฎหมายภายในสมบูรณ์อยู่ใช้บังคับได้ภายในรัฐ แต่ถ้าการบังคับใช้กฎหมายภายในดังกล่าวก่อให้เกิด ความเสียหายต่อรัฐอื่น รัฐนั้นในฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายนั้นด้วย นอกจากนี้รัฐที่นิยมในทฤษฎีดังกล่าว เมื่อเข้าผูกพันในกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ในกรณีที่จะนำ กฎหมายระหว่างประเทศมาใช้บังคับภายในประเทศ จะนำมาใช้บังคับเลยไม่ได้ จะต้องนำกฎหมายนั้นมาแปลง ให้เป็นกฎหมายภายในเสียก่อน เช่น ออกประกาศ หรือ พระราชบัญญัติ รองรับ เป็นต้น

(2) ทฤษฎีเอกนิยม (Monism) อธิบายว่า กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน ไม่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพราะกฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศต่างมีเจตนารมณ์ เดียวกัน คือ เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ไม่ว่าจะเป็นสิ่งคมภายในหรือระหว่างประเทศ แต่ก็เห็นว่า กฎหมายระหว่างประเทศมีศักดิ์ทางกฎหมายสูงกว่า ดังนั้นรัฐที่นิยมทฤษฎีนี้จึงไม่ต้องทำการแปลงรูปกฎหมาย ระหว่างประเทศ เพราะกฎหมายระหว่างประเทศจะเข้ามามีผลเป็นกฎหมายภายในโดยอัตโนมัติ เพราะกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่มีศักดิ์สูงกว่าไม่ได้

สำหรับประเทศไทยยึดถือปฏิบัติตามแนวทาง “ทฤษฎีทวินิยม หรือ Dualism” ซึ่งเห็นว่ากฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศมีฐานะเท่าเทียมกัน และเป็นอิสระจากกันและกัน ดังนั้นจึงไม่อาจที่จะนำกฎหมายระหว่างประเทศมาบังคับใช้ภายในประเทศได้โดยอัตโนมัติ แต่ต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนหรือแปลง รูปกฎหมายนั้นให้เป็นกฎหมายภายในเสียก่อนจึงจะสามารถนำมาบังคับใช้ได้

4.2.2.2 กระบวนการภายในประเทศ

จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นประเทศไทยได้ยึดถือปฏิบัติตามแนวทาง “ทฤษฎีทวินิยม หรือ Dualism” ซึ่งเห็นว่า การนำกฎหมายระหว่างประเทศนั้นจะต้องนำมาบังคับใช้ได้จะต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นกฎหมายภายในก่อน ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงกระบวนการกฎหมายภายในของประเทศไทยในการเข้าร่วมเป็นภาคี การศึกษานั้นจะต้องเริ่มจากการศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด เนื่องเป็นกฎหมายที่บัญญัติเรื่องการที่ฝ่ายบริหารของประเทศไทยจะเข้าไปผูกพันในอนุสัญญาระหว่างประเทศไว้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ และได้วางหลักเกี่ยวกับการเข้าเป็นภาคีในการเข้าร่วมอนุสัญญาฯ โดยได้กำหนดไว้ในมาตรา 23 ดังนี้

“พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่นกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขต ซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือที่กระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคม ของประเทศอย่างกว้างขวาง ต้องได้รับความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในการนี้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องหนังสือสัญญาที่กระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง

ตามวรรคสอง หมายถึง หนังสือสัญญาเกี่ยวกับการค้าเสรี เขตศุลกากรร่วม หรือการให้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือทำให้ประเทศต้องสูญเสียสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดหรือบางส่วน หรือการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ เมื่อมีปัญหาว่าหนังสือสัญญาใดเป็นกรณีตามวรรคสองหรือวรรคสามหรือไม่ คณะรัฐมนตรี จะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่ วันที่ได้รับคำขอ”

จากการศึกษาพบว่า การเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยนั้นเป็นการทำหนังสือสัญญาที่จะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา ดังนั้นจึงต้องได้รับจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในการนี้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องดังกล่าว ซึ่งในกรณีของประเทศไทย คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบการเข้าเป็นภาคีดังกล่าวในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558³⁵ และส่งไปยังสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาและมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2558 และให้การเห็นชอบการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และมอบหมายให้กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) ดำเนินการตามวิธีการทางการทูตต่อไป ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศจะดำเนินการเมื่อประเทศไทยมีกฎหมายเฉพาะบังคับใช้³⁶

³⁵ เดลินิวส์, “กรม.ไฟเขียวไทยเข้าภาคีอนุสัญญามรดกจับต้องไม่ได้”, <http://www.dailynews.co.th/education/302062>

³⁶ <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news-summary-cabinet-meeting/item/download/3081>

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบ พันธกรณีตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ. 2546 กับบทบัญญัติกฎหมายภายในของประเทศไทย

พันธกรณีของอนุสัญญา	กฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง	วิเคราะห์การรองรับของกฎหมายภายในของประเทศไทยกับพันธกรณีตามอนุสัญญา	ข้อเสนอแนะ
ด้านสารบัญญัติ			
1. การนิยามและกำหนดประเภทมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายในอาณาเขตรัฐภาคี (ข้อ 11 (b))	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 3 - พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 4 	<ul style="list-style-type: none"> - มีกฎหมายภายในรองรับ แต่ไม่ครอบคลุมกับทุกคำจำกัดความของบทบัญญัติของความหมายของคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ตามอนุสัญญา กล่าวคือ (1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 3 ไม่ได้กำหนดความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้รวมถึงคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึงสถานที่ที่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ถูกแสดงออก ซึ่งคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ได้ถูกกำหนดในบทนิยามของคำว่ามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอให้จัดทำกฎกระทรวงเพิ่มเติมลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตาม มาตรา 4(7) ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยเพิ่มเติมคำว่า “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ให้อยู่ในลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้วย

		<p>กัญจักระทรง ในขณะที่ท่อนสัญญาณได้กำหนดไว้ทั้งหมด 5 ประเภท ได้แก่ (1) ประเพณีและการ แสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาใน ฐานะพาหะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ (2) ศิลปะการแสดง (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ (4) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับ ธรรมชาติและจักรวาล (5) ฝีมือช่างฝีมือดั้งเดิม</p> <p>จะเห็นว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษาสมรรถกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้มีการเพิ่มเติมขอบเขตของมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้รวมไปถึงการ เล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการ ต่อสู้ป้องกันตัว และวรรณกรรมพื้นบ้านและ ภาษา เนื่องจากประเทศไทยมีองค์ความรู้ใน</p>	
--	--	---	--

		<p>(2) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสมดุลภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 4 ได้กำหนดประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้มากกว่าสามที่ อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสมดุลภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้กำหนดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ทั้งหมด 7 สาขา ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา (2) ศิลปะการแสดง (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (6) การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (7) ลักษณะอื่นตามที่กำหนดใน
--	--	---

<p>2. การจัดทำรายการมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ภายใน อาณาจักรสุโขทัย (ข้อ 12(1))</p>	<p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 18 (4)</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10 (7)</p> <p>- พระราชบัญญัติคุ้มครองและ ส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผน ไทย พ.ศ. 2542 มาตรา 15</p> <p>- ประกาศขึ้นทะเบียนรายการ มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมแห่งชาติ</p>	<p>เรื่องดังกล่าวอย่างเด่นชัด</p> <p>- กฎหมายภายในของประเทศไทยได้รับ พันธกรณีของอนุสัญญาในเรื่องนี้แล้ว โดย สามารถพิจารณาแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ช่วงก่อนที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและ รักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มีผลประกาศใช้บังคับ ซึ่งกรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้เป็น หน่วยงานในการจัดทำรายการมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยการประกาศขึ้น ทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แห่งชาติประจำปี ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อเป็น แนวทางในการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่จับ ต้องไม่ได้ของประเทศไทย และ พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิ ปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 มาตรา 15 ซึ่งได้กำหนดให้กรมพัฒนาการ แพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มี หน้าที่รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการแพทย์ แผนไทย</p>	<p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 10(4) กำหนดให้ คณะกรรมการส่งเสริมรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีอำนาจ หน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และ หน้าที่ออกระเบียบเกี่ยวกับ หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบัน ยังไม่ได้มีการออกระเบียบดังกล่าว จึงทำให้การจัดทำรายการมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศ ไทยตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ไม่สมบูรณ์</p>
--	--	---	--

		<p>แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทยที่ราชอาณาจักกร เพื่อจัดทำทะเบียนรายการภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทย</p> <p>(2) ช่วงหลังพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ประกาศใช้บังคับ มีการจัดทำรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 2 ระดับ ได้แก่ รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร และรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับท้องถิ่น และบัญชีมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการจัดทำรายการมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับประเทศไทย</p>	
<p>3. การกำหนดนโยบายทั่วไป (ข้อ</p>	<p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและ</p>	<p>- มีกฎหมายภายในรองรับในเรื่องดังกล่าว</p>	

<p>13 (a))</p>	<p>รักษา มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 18(1)</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 16(1)</p> <p>- แผนแม่บทวัฒนธรรม (2550-2559)</p> <p>- ค่า แຄลงน โยบาย ของ คณะรัฐมนตรี</p>	<p>แล้ว โดยการกำหนดนโยบายทั่วไปในการ สงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทยนั้น สามารถปรับปรุงแบบ การกำหนดนโยบายได้สองรูปแบบคือ</p> <p>(1) การกำหนดนโยบายโดยฝ่ายบริหาร ได้แก่ ค่าแຄลงน โยบายของคณะรัฐมนตรี และแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559)</p> <p>(2) การกำหนดนโยบายโดยองค์กรตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ กรมส่งเสริม วัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและรักษา มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำ จังหวัด คณะกรรมการส่งเสริมและรักษา มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร เป็นผู้เสนอแนะนโยบายและ แผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม</p>
----------------	--	--

<p>4. มาตรการด้านการศึกษา การสร้างควมตระหนักรู้และการสร้างจิตความสามารรถ (ข้อ 14)</p>	<p>- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 23</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา ามรต ก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 16(5)</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 16(6)</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 18(8)</p>	<p>- มีกฎหมายภายในรองรับในเรื่องดังกล่าวแล้ว โดยกำหนดในกฎหมายภายในของประเทศไทยดังนี้</p> <p>(1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 23 ได้กำหนดเรื่องมาตรฐานการศึกษาให้มีการจัดการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งในและนอกระบบ</p> <p>มาตรา 63 กำหนดให้รัฐต้องจัดสรรคืนความดี สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมตามความจำเป็น</p> <p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดก</p>	<p>- แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้มาตรการต่างๆ เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริม วัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ รวมไปถึงหน่วยงานด้านการศึกษาต่างๆ ควรมีความร่วมมือในการดำเนินการด้านการศึกษาทั้งในและนอกระบบ นอกจากนั้นยังควรส่งเสริมให้มีการส่งเสริมความตระหนักถึงความสำคัญ ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชน</p>
---	---	--	--

	<p>ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 16 (5) และ (6) กำหนดให้ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด และกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดต่อไป</p>		
<p>5. การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล (ข้อ 15)</p>	<p>- มีกฎหมายรองรับ</p> <p>- พบปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลของประเทศไทยตามข้างต้นนั้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตประการหนึ่งคือ อาจทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ เนื่องจากในอนุสัญญาฯ มุ่งเน้นให้เจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตน เช่น การจัดทำทะเบียนรายการ ทำวิจัย นำเสนอ สืบ</p>	<p>- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 5(3) มาตรา 14(3) มาตรา 15(3) มาตรา 16(2) และมาตรา 18(3)</p>	

		<p>ทอด หรือการส่งเสริม เผยแพร่ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนเอง แต่กฎหมายภายในของประเทศไทยคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 นั้นเน้นการตัดสินใจโดยอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรรมการในคณะกรรมการต่างๆ ตามพระราชบัญญัติมักจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจเกิดปัญหาที่ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ตัดสินใจแทนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทำให้การสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้นไม่ไปตามเจตนารมณ์ของเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้</p>	
<p>6. การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานโดยรัฐภาคี (ข้อ 29)</p>		<p>- สามารถดำเนินการทางปฏิบัติโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ โดยไม่จำเป็นต้องตราเป็นกฎหมาย</p>	<p>- ควรมีการกำหนดหน้าที่ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศ โดยมีหน้าที่ในการจัดทำรายงานผล</p>

<p>การดำเนินงาน โดยอาจกำหนดมอบหมายหน้าที่ตั้งกล่าวให้กรรมส่งเสริมวัฒนธรรมโดยทำเป็นคำสั่งหรือออกเป็นกฎกระทรวงเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงาน</p>			<p>การดำเนินงาน โดยอาจกำหนดมอบหมายหน้าที่ตั้งกล่าวให้กรรมส่งเสริมวัฒนธรรมโดยทำเป็นคำสั่งหรือออกเป็นกฎกระทรวงเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงาน</p>
<p>ด้านวิสัยทัศน์</p> <p>1.กระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้</p>	<p>-ประเทศไทยมีกฎหมายรองรับในเรื่องกระบวนการขึ้นบัญชีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ยังคงขาดการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม</p>	<p>-พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 16(3) มาตรา 10(6) มาตรา 10(7) และมาตรา 20</p>	<p>- การออกระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมนั้น ควรสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยอ้างอิงจากหลักเกณฑ์ในอนุสัญญา โดยเฉพาะเรื่องข้อกำหนดคุณค่าเป็นการเฉพาะ ไม่ควรถูกกำหนดเข้า</p>

			ไปในหลักเกณฑ์ในระเบียบการขึ้นทะเบียน
2. กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ	พระราชบัญญัติส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 18(6)	- ประเทศไทยมีกฎหมายรองรับในเรื่องกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศแล้วโดยกำหนดเป็นหน้าที่ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมดำเนินการในเรื่องดังกล่าว	
ด้านการจัดตั้งองค์กรและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบดูแลมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้		- ไม่มีกฎหมายภายในของประเทศไทยกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ แต่ประเทศไทยยังมีมาตรการรองรับแล้ว โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ	- การส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมสมัชชาภูมิภาคมีความจำเป็นต่อใช้งบประมาณเพื่อดำเนินการดังกล่าว ดังนั้นประเทศไทยจึงให้หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมดำเนินการจัดทำแผนงบประมาณเพื่อรองรับการดำเนินงานการตามพันธกรณีดังกล่าว
1. การส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมสมัชชาภูมิภาค		- ประเทศไทยได้จัดให้มีองค์กรเพื่อ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร
2. การจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบใน	องค์กรในระดับนโยบาย		

<p>เรื่องมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในรัฐภาคี</p>	<p>1. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (มาตรา 10) (1.1) คณะอนุกรรมการกัลนกรอง (มาตรา 12) 2. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประจำจังหวัด (มาตรา) 3. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กรุงเทพมหานคร () 4. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม</p> <p>องค์กรในระดับปฏิบัติงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภูมิภาคกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2557 ข้อ 2(7) <p>กำหนดให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรมมี</p>	<p>ดำเนินการดำเนินการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในทางปฏิบัติแล้ว คือสถาบันวัฒนธรรมศึกษา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในประเทศไทย แต่องค์กรระดับนโยบายนั้นยังมีองค์กรที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งยังไม่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จะต้องแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมก่อน จึงจะครบองค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าว 2. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประจำจังหวัด ซึ่งยังไม่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จะต้องแต่งตั้งโดยผู้ว่าราชการจังหวัดประจำจังหวัดนั้นๆ ก่อน จึงจะครบองค์ประกอบ 	<p>ดำเนินการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และคณะกรรมการประจำจังหวัด และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ครบองค์ประกอบโดยเร็ว เพื่อให้ปฏิบัติตามที่ตามีกฎหมายกำหนด</p>
---	--	---	---

	<p>ภารกิจเกี่ยวกับ การส่งเสริมและการบำรุงรักษาวัฒนธรรมไทย โดยการศึกษาค้นคว้าวิจัย พัฒนาอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริมหน่วยงานของรัฐ เอกชน และประชาชนที่ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับ การประสานงานและแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม โดยให้มีอำนาจส่งเสริมและดำเนินการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้จัดตั้ง สถาบันวัฒนธรรมศึกษา (สำนักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) เป็นองค์กรย่อยเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้วยการบริหารจัดการ</p>	<p>ของคณะกรรมการดังกล่าว</p> <p>3. คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ กรุงเทพมหานคร ซึ่งยังไม่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จะต้องแต่งตั้งโดยปลัด กรุงเทพมหานคร ก่อน จึงจะครบ องค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าว</p>	
--	---	--	--

	ป้องกันมิให้มีการกระทำอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นบัญชีไว้		
--	---	--	--

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นอนุสัญญาขององค์การยูเนสโกที่ได้จัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 2003 เป็นเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกที่เน้นบทบาทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชน เนื่องจากยูเนสโกเห็นว่ามรดกวัฒนธรรมนั้นมิได้จำกัดเพียงอนุสาวรีย์ โบราณสถานหรือสิ่งที่เป็นวัตถุที่สามารถจับต้องได้เท่านั้น แต่ยังมีมรดกวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏเป็นวิถีชีวิต ประเพณี การแสดง ซึ่งอยู่ในรูปแบบของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นองค์ความรู้และทักษะที่อยู่ในมนุษย์ ถูกถ่ายทอดโดยการสั่งสอน ฝึกฝนและสั่งสมมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น

ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกาภิวัตน์ทำให้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ถูกคุกคามจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อความเปลี่ยนแปลงและสูญหายได้ ดังนั้น อนุสัญญาฯ ดังกล่าวจึงกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพื่อให้สงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สามารถอยู่รอด และได้รับการสืบทอดต่อไปได้ เน้นย้ำให้เกิดความเคารพซึ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ระหว่างชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังกลไกสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศระหว่างรัฐภาคีเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้กำหนดแนวทางการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นสองระดับคือระดับชาติซึ่งเป็นการกำหนดหน้าที่ให้รัฐภาคีปฏิบัติตาม และการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับนานาชาติซึ่งเป็นกลไกในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับระหว่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ไ้ยังมีอุปสรรคและข้อท้าทายโดยสามารถแบ่งได้ 8 ประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) การจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐภาคีบางรัฐนั้นได้จัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่เป็นไปตามนัยยะของอนุสัญญาฯ กล่าวคือ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) และ “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาขึ้นทะเบียนตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) แต่การขึ้นทะเบียนตามเจตนารมณ์ของอนุสัญญาว่าด้วยมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไม่จำเป็นต้องใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าว ดังนั้นหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของรัฐภาคีจึงไม่จำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวเข้าไปด้วย

(2) การกำหนดนโยบายและการกำหนดกฎหมายตาม ข้อ 13(a) ยังมีปัญหา เนื่องจากรัฐภาคีบางรัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการระหว่างหลักการพัฒนายั่งยืนกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันเป็นผลมาจากการขาดแคลนองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมถึงการประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและด้านวัฒนธรรม มามีส่วนร่วมในการร่างนโยบายและกฎหมายของรัฐภาคี

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล นั้น สามารถแบ่งอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นสองประเภทคืออุปสรรคที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง ในเรื่องความสามารถในการจัดการภายในของ ตนเอง ขาดบุคลากรที่มีความรู้ซึ่งจะเป็นตัวแทนของชุมชนที่จะเข้ามาประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ขาดการสร้างเครือข่ายการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนอื่นๆ และหน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชนดังนั้นความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนก็จะเกิดความยากลำบาก ที่จะเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นรัฐภาคีควรจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมคอยให้คำแนะนำแก่ชุมชนเพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อุปสรรคอีกประการหนึ่งเป็นที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเกิดจากการที่รัฐบาลเป็นหน่วยงานควบคุมในการจัดการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ไม่ได้คำนึงถึงเสรีภาพและหลักสิทธิมนุษยชนในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ในหลายประเทศยังมีปัญหาอยู่ เนื่องจากชุมชน หรือชนกลุ่มน้อย ไม่สามารถแสดงความเห็น หรือมีส่วนร่วม ให้แก่รัฐบาลของรัฐ เพื่อนำเสนอความเห็นของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ขัดแย้งกับรัฐบาล

(4) การขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ซึ่งมีอุปสรรคนี้คือรัฐภาคีมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เนื่องจากรัฐภาคีบางรัฐเข้าใจว่าการขึ้นทะเบียนรายการฯ ดังกล่าวถือเป็นการแสดงความเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิในทางทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้เกิดข้อถกเถียงของรัฐที่จะขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่โดยหลักการของอนุสัญญาฯ นั้นมิได้นำหลักการในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ ดังนั้นรัฐภาคีจึงต้องตระหนักถึงวัตถุประสงค์ของการขึ้นทะเบียนอย่างถ่องแท้

(5) การศึกษา การสร้างความตระหนัก และการสร้างขีดความสามารถ กล่าวคือในการถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้น คือการเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมของสังคมและเศรษฐกิจซึ่ง โดยเฉพาะการหาผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในรุ่นใหม่ๆ เช่น คนรุ่นใหม่มีการอพยพไปทำงานในตัวเมืองมากขึ้น ก็จะไม่สามารถสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ต่อไปได้

(6) งบประมาณและทรัพยากรบุคคล เนื่องจากรัฐภาคีขาดแคลนงบประมาณและทรัพยากรมนุษย์ที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรการของอนุสัญญาฯ อันเป็นผลมาจากข้อจำกัดในเรื่องการเงินและการขาดการฝึกอบรมด้านบุคลากรของรัฐภาคีเอง

(7) การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศมีอุปสรรค เนื่องจากสำนักงานเลขาธิการมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากรที่จะดำเนินการให้แก่กระบวนการต่างๆ ตามอนุสัญญาฯ ซึ่งข้อจำกัดนี้ทำให้รัฐภาคีนั้นสามารถเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อขึ้นทะเบียนต่อรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้ หรือเลือกที่จะร้องขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศ อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ทำให้รัฐภาคีจำนวนมากเลือกที่จะเสนอรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้มากกว่า ทำให้กระบวนการช่วยเหลือระหว่างประเทศไม่ได้รับการดำเนินงาน

(8) การจัดทำรายงานของรัฐภาคีมีอุปสรรค เนื่องจากรัฐภาคีไม่ได้ยื่นรายงานผลการดำเนินงานของรัฐภาคีตามกำหนดระยะเวลาที่คณะกรรมการฯ กำหนดไว้ ทำให้คณะกรรมการไม่สามารถพิจารณาถึงการดำเนินงานของรัฐภาคีได้ เนื่องจากความล่าช้าในกระบวนการทำงานของรัฐภาคีเอง

แม้ในปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินการเข้าร่วมเป็นภาคี และมีกฎหมายแล้ว แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงข้ออุปสรรคและข้อท้าทายของประเทศไทยภายหลังจากเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ ดังกล่าว เพื่อเตรียมมาตรการรองรับได้อย่างเหมาะสม

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากบทสรุปข้างต้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะสำหรับกรณิการเข้าร่วมเป็นภาคีของประเทศไทยดังต่อไปนี้

(1) ประเทศไทยควรเร่งการกำหนดหลักเกณฑ์ในระเบียบที่จะรองรับในเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 โดยควรหลีกเลี่ยงการใส่หลักเกณฑ์ในเรื่อง “คุณค่าโดดเด่นเป็นสากล” (Outstanding Value) และ “ความเป็นของแท้ดั้งเดิม” (Authentic) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้

(2) ประเทศไทยควรกำหนดนโยบายและกำหนดกฎหมายโดย คำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และปัจเจกบุคคล โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทั่วไปและกฎหมายในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ อีกทั้งควรนำหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของอนุสัญญาฯ มาประยุกต์ใช้กับนโยบายและกฎหมายภายในของประเทศไทย

(3) ประเทศไทยควรจัดให้มีบุคลากรในการให้คำปรึกษาแก่ชุมชนผู้เป็นผู้สร้างสรรค์ ปฏิบัติและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้กับรัฐ รวมไปถึงเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่มิใช่รัฐ (NGOs) เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการในการสงวนรักษาด้วย

(4) ประเทศไทยควรส่งเสริมความตระหนักรู้ให้แก่ “คน” ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ ปฏิบัติและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นเป็นองค์ความรู้ทักษะที่แสดงออกมาจากคน โดยการสั่งสม ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้นการสร้าง ความตระหนักรู้ให้แก่คนจึงมีความสำคัญ โดยการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และส่งเสริมทั้งในด้านการศึกษเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ทั้งในและนอกระบบ

(5) ประเทศไทยควรกำหนดหลักสูตรการพัฒนาด้านบุคลากรด้านวัฒนธรรมในทุกระดับเพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และจัดให้มีโครงการฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

(6) ประเทศไทยควรมีความร่วมมือด้านวัฒนธรรมในระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค และอนุภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และมีความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพในการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

รายการอ้างอิง

- Barbara Torggler, E. S. R. "Evaluation of Unesco's Standard-Setting Work of the Culture Sector Part I – 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage." 37, 2013.
- C.Koboldt. Optimising the Use of Cultural Heritage in Hutter and Rizzo. p.68.
- Federico Lenzerini. Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. European Journal of International Law 22, 1 (2011): pp.101-120.
- Georgina Lloyd. The Safeguarding Ich Law and Policy : A Case Study of Angkor. Doctor of philosophy, University of Sydney. 2009.
- Helaine Silverman. Cultural Heritage and Human Rights. (2007): p.58.
- Heritage Foundation of Newfoundland and Labrador. What Is Intangible Cultural Heritage? [Online]. Available from: http://www.mun.ca/ich/what_is_ich.pdf [12 January 2016].
- Heritage, I. C. o. t. I. C. "Item 6.A of the Provisional Agenda: Examination of the Reports of States Parties on the Implementation of the Convention and on the Current Status of Elements Inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity." 2015.
- Intergovernmental Committee of the Intangible Cultural Heritage. "Nomination for Inscription on the Urgent Safeguarding List in 2009, Fourth Session Abu Dhabi, United Arab Emirates 28 September to 2 October 2009", 2009.
- Janet Blake. Commentary on the 2003 Unesco Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Leicester: AnchorPrint, 2006.
- Kurin, R. From Smithsonian's America to America's Smithsonian. Museum Anthropology 21, 1 (1997): 27-41.
- . Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 Unesco Convention: A Critical Appraisal. Museum International 56, 1-2 (2004): 66-77.

- . "Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention." In International journal of intangible heritage. Seoul: National Folk Museum of Korea, 2007.
- Laura Solanilla. The Internet as a Tool for Communicating Life Stories: New Challenge for "Memory Institutions" International Journal for Intangible Heritage 3 (2008): pp.103-116.
- May M. Ebihara, C. A. M., Judy, . Cambodian Culture since 1975: Homeland and Exile. First Edition ed. Ithaca: Cornell University Press, 1994.
- Nation, U. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights [Online]. Available from: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ICESCR.aspx> [15 November 2015].
- . The Universal Declaration of Human Rights [Online]. Available from: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- Noriko Aikawa-Faure. From the Proclamation of Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage, Intangible Heritage. In Intangible Heritage. New York: Routledge, 2009.
- Petya Totcharova. The 2003 Unesco Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Revue hellénique de droit international 62 (2009): 609-615.
- Rob Pickard. Analysis and Reform of Cultural Heritage Policies in South-East Europe. Strasbourg: Council of Europe, 2008.
- Sabrina Urbinati The Role for Communities, Groups and Individuals under the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. In Edited by Wiessner, S., Cultural Heritage, Cultural Rights, Cultural Diversity New Developments in International Law. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013.
- Seong Yong Park. On Intangible Heritage Safeguarding Governance: An Asia-Pacific Context. 1 ed. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2013.
- Tolina Loulanski. Revising the Concept for Cultural Heritage: The Argument for a Functional Approach. International Journal of Cultural Property (2006).

- Tylor, E. B. Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom London: John Murray, 1871.
- UNESCO. Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2010 Edition. Oxford: Baseline Art, 2010.
- . Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of Best Safeguarding Practices [Online]. 2015. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists> [1 April 2016].
- . Decision of the Intergovernmental Committee: 6.Com 8.9 [Online]. 2011. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/decisions/6.COM/8.9> [1 April 2016].
- . "Decision of the Intergovernmental Committee: 10.Com 10.A.5." In Examination of nominations for inscription on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding, edited by HERITAGE, I. C. F. T. S. O. T. I. C. Windhoek, Namibia, 2015.
- . Expert Meeting on Community Involvement in Safeguarding Intangible Cultural Heritage : Towards the Implementation of the 2003 Convention. p.5.
- . Final Report : International Round Table on 'Intangible Cultural Heritage – Working Definitions. (2001).
- . "International Round Table: "Intangible Cultural Heritage – Working Definitions, Piedmont, Italy." 2001.
- . "International Round Table: Intangible Cultural Heritage – Working Definitions." Italy, 2001.
- . "Item 8 of the Provisional Agenda: Evaluation of Nominations for Inscription in 2011 on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding " In Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Sixth session, Bali, Indonesia, 22 to 29 November 2011, 22, 2011.
- . "Item 14 of the Provisional Agenda: Evaluation of the Nominations for Inscription on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding " In Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the

- Intangible Cultural Heritage, Fourth session, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 12-14, 2009.
- . Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe [Online]. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/knowledge-concerning-nature-00056> [24 March 2016].
- . Knowledge and Practices Concerning Nature and the Universe [Online]. 2016. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/knowledge-concerning-nature-00056> [24 March 2016].
- . Operational Directives for the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage [Online]. 2016. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/directives> [29 March 2016].
- . Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity (2001-2005) [Online]. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/proclamation-of-masterpieces-00103> [7 March 2016].
- . Purpose of the Lists of Intangible Cultural Heritage and of the Register of Best Safeguarding Practices [Online]. 2016. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/purpose-of-the-lists-00807> [1 April 2016].
- . Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage [Online]. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/convention> [2 February 2016].
- . Unesco Universal Declaration on Cultural Diversity [Online]. Available from: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [13 November 2015].
- . Working Towards the 2003 Convention [Online]. Available from: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/working-towards-a-convention-00004> [6 August 2015]]

United Nation. Sustainable Development: From Brundtland to Rio [Online]. 2012. Available from: http://www.un.org/wcm/webdav/site/climatechange/shared/gsp/docs/GSP1-6_Background%20on%20Sustainable%20Devt.pdf [10 March 2016] [10 March 2016].

Voltaire Garces Cang. Defining Intangible Cultural Heritage and Its Stakeholders: The Case of Japan. International Journal of Intangible Heritage 2(2007).

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของพระยาอนุমানราชชน. พิมพ์เผยแพร่ในวาระครบ 100 ปี ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2531.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ. 2558.

———. "รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยและจัดทำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม." 2556.

กระทรวงวัฒนธรรม. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559.

———. แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559. (2550).

"กรม.ไฟเขียวไทยเข้าภาคีสัญญามรดกจับต้องไม่ได้." เดลินิวส์, 18 กุมภาพันธ์ 2558.

ณัฐชนก ดวงใจ. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาการจัดการเทศกาลและกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยในห้างสรรพสินค้า [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://articles.citu.tu.ac.th/wp-content/uploads/2013/04/10natchanoke.pdf> [เข้าถึงเมื่อ 13 พฤษภาคม 2558]

เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์. อนุสัญญาเพื่อการปกป้องคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 38 ฉบับที่ 2(2555): น.119.

นพดล เกร็ดฤกษ์. บทวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. : ศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายญี่ปุ่นและเกาหลี [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://thailawwatch.org/research-papers/culture/>

เบ็ญจรัตน์ มาประณีต. "สัมภาษณ์." 2559.

ประชาไท. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://prachatai.com/journal/2013/11/49642> [เข้าถึงเมื่อ 25 มีนาคม 2558]

"พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553."

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2554.

วลัย บุปผา. การจัดการมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง : กรณีศึกษาดำเนินมัสยิดกรือเซะ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารงานวัฒนธรรม, วิทยาลัยนวัตกรรมการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2555.

อคิน รพีพัฒน์. ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช. ใน ศุภทตมงคล, ส. (บรรณาธิการ),
หนังสือชุดนักคิดและความคิด. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2551.

อมรา พงศาพิชญ์. สิทธิมนุษยชนในมิติวัฒนธรรม. ใน ประสานนาม, น. (บรรณาธิการ), แต่ศักดิ์ศรี
เสมอกันทุกคนขึ้น: วรรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
จรัญสโรทวงศ์การพิมพ์, 2553.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ที่ประชุมใหญ่ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ในที่นี้ เรียกว่า ยูเนสโก ได้ประชุมกันที่กรุงปารีสเป็นครั้งที่ ๓๒ ระหว่างวันที่ ๒๙ กันยายน ถึง ๑๗ ตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓)

โดยอ้างอิง ตราสารระหว่างประเทศในด้านสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ เฉพาะอย่างยิ่ง ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ (ค.ศ. ๑๙๖๖) และข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเรือนและสิทธิทางการเมือง ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ (ค.ศ. ๑๙๖๖)

โดยพิจารณาถึง ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในฐานะที่เป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเป็นสิ่งประกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังที่เน้นให้เห็นไว้ในข้อเสนอแนะของยูเนสโกว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมแนวประเพณีนิยมและคติชน ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ (ค.ศ. ๑๙๘๙) ในปฏิญญาสากลของยูเนสโกว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ (ค.ศ. ๒๐๐๑) และในปฏิญญาอิสตันบูล ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ (ค.ศ. ๒๐๐๒) รับรอง ณ การประชุมโต๊ะกลมรัฐมนตรีวัฒนธรรม ครั้งที่ ๓

โดยพิจารณาถึง การพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้งระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกวัฒนธรรมจับต้องได้และมรดกทางธรรมชาติ

โดยยอมรับว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนรูปของสังคม ควบคู่กับเงื่อนไขที่กระบวนการเหล่านั้นสร้างขึ้นเพื่อรื้อฟื้นการเสวนาระหว่างชุมชนทั้งหลาย เช่นเดียวกับปรากฏการณ์ที่ไร้ขีดธรรม ยังก่อให้เกิด การคุกคามอย่างร้ายแรงต่อการเชื่อมโยง การสูญหาย หรือการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่ง เนื่องจากการขาดทรัพยากรที่จะนำมาสงวนรักษามรดกดังกล่าว

โดยตระหนักถึง เจตนารมณ์ที่เป็นสากล และความห่วงใยร่วมกันในอันที่จะสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

โดยยอมรับว่า ชุมชนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิม กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล มีบทบาทสำคัญในการผลิต สงวนรักษา อนุรักษ์ และสร้างสรรค์ใหม่ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เพราะเหตุนี้ จึงทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของมนุษย์มั่งคั่งขึ้น

โดยสังเกตว่า ผลกระทบอันกว้างไกลของบรรดากิจกรรมของยูเนสโก ในการสร้างตราสารเพื่อเป็น บรรทัดฐานกำหนดการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. ๑๙๗๒)

โดยสังเกตต่อไปว่า ยังไม่มีตราสารในระดับพหุภาคีเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

โดยพิจารณาว่า ข้อตกลง ข้อเสนอแนะ และมติระหว่างประเทศที่มีอยู่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จำเป็นต้องทำให้เกิดผลสมบูรณ์ขึ้น และเสริมด้วยบทบัญญัติใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

โดยพิจารณาถึง ความจำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้มากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนรุ่นเยาว์ ถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการสงวนรักษามรดกเหล่านั้น

โดยพิจารณาว่า ชุมชนนานาชาติร่วมกับรัฐภาคีของอนุสัญญานี้ควรมีส่วนในการสงวนรักษามรดกดังกล่าวด้วยจิตใจของความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โดยคำนึงถึง โครงการต่างๆ ของยูเนสโกที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่ง คำประกาศผลงานชิ้นเอกของมรดกมรดกและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

โดยพิจารณา บทบาทที่หาค่ามิได้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในฐานะปัจจัยหนึ่ง ที่นำมาซึ่งเข้ามาใกล้ชิดกันขึ้นและประจักษ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนและความเข้าใจระหว่างกัน

จึงรับเอา อนุสัญญาฉบับนี้ในวันที่สิบเจ็ด เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ (ค.ศ. ๒๐๐๓)

๑. บททั่วไป

ข้อ ๑ - ความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญา

ความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้มีดังต่อไปนี้ :

- (ก) เพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- (ข) เพื่อประกันว่าจะความเคารพมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- (ค) เพื่อเพิ่มความตระหนักในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และให้เกิดความชื่นชมร่วมกัน
- (ง) เพื่อให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ข้อ ๒ - นิยาม

เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้,

๑. “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจน เครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ดังนิยามไว้ในวรรค ๑ ข้างบนนั้น แสดงให้รู้ได้จากสิ่งต่อไปนี้ :

(ก) ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(ข) ศิลปะการแสดง

(ค) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ

(ง) ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

(จ) ฝีมือช่างแนวประเพณีนิยม

๓. “การสงวนรักษา” หมายถึง มาตรการเพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ดำรงอยู่รอดต่อไป ซึ่งรวมไปถึงการจำแนก การบันทึกหลักฐาน การวิจัย อนุรักษ์ คุ้มครอง ส่งเสริม เชิดชู การถ่ายทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการฟื้นฟูมรดกดังกล่าวในด้านต่างๆ

๔. “รัฐภาคี” หมายถึง รัฐซึ่งผูกพันกับอนุสัญญาฉบับนี้และที่อนุสัญญาฉบับนี้ใช้บังคับ

๕. ให้ใช้อนุสัญญาฉบับนี้โดยอนุโลมแก่ดินแดนที่เอ่ยถึงในข้อ ๓๓ ซึ่งได้เป็นภาคีกับอนุสัญญาฉบับนี้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อนั้น ในกรณีนั้น คำว่า “รัฐภาคี” หมายถึงอาณาเขตดังกล่าวด้วย

ข้อ ๓ - ความสัมพันธ์กับตราสารระหว่างประเทศอื่นๆ

ไม่มีข้อความใดในอนุสัญญานี้ที่จะตีความไปได้ว่า :

(ก) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพหรือลดระดับการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญา ปี ค.ศ. ๑๙๗๒ เกี่ยวกับการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของทรัพย์สินอันเป็นมรดกโลกซึ่งหน่วยใดหน่วยหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกี่ยวเนื่องด้วยโดยตรง หรือ

(ข) กระทบกระเทือนต่อสิทธิและหน้าที่ของรัฐภาคีอันเกิดจากสิ่งที่เป็นตราสารระหว่างประเทศในเรื่องสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญาหรือการใช้ทรัพยากรทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมซึ่งประเทศเหล่านั้นเป็นภาคี

๒. องค์กรของอนุสัญญา

ข้อ ๔ - สมัชชาของรัฐภาคี

๑. มีการจัดตั้งสมัชชาของรัฐภาคีขึ้น ซึ่งจากนี้เรียกว่า “สมัชชา” สมัชชานี้เป็นองค์กรสูงสุดของอนุสัญญานี้

๒. สมัชชาจะประชุมสมัยสามัญทุกสองปี อาจประชุมวิสามัญ หากตกลงใจให้จัดขึ้นหรือเพราะมีการร้องขอจากคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือจากรัฐภาคีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม

๓. สมัชชาจะกำหนดใช้ระเบียบปฏิบัติของตนเอง

ข้อ ๕ - คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๑. มีการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “คณะกรรมการ” ภายในยูเนสโก คณะกรรมการชุดนี้จะประกอบไปด้วยผู้แทนจากรัฐภาคี ๑๘ ประเทศ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งในการประชุมสมัชชา เมื่ออนุสัญญามีผลใช้บังคับแล้วตามข้อ ๓๔

๒. เมื่อจำนวนรัฐภาคีในอนุสัญญาเพิ่มขึ้นเป็น ๕๐ จำนวนรัฐสมาชิกของคณะกรรมการจะเพิ่มขึ้นเป็น ๒๔

ข้อ ๖ - การเลือกตั้งและวาระการดำรงตำแหน่งของรัฐสมาชิกของคณะกรรมการ

๑. การเลือกตั้งรัฐสมาชิกของคณะกรรมการจะกระทำตามหลักการของการเลือกผู้แทนโดยยึดหลักภูมิศาสตร์และการดำรงตำแหน่งหมุนเวียนไป

๒. รัฐสมาชิกของคณะกรรมการจะได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นวาระสี่ปีโดยที่ประชุมอนุสัญญาในการประชุมสมัชชา

๓. อย่างไรก็ตามวาระการดำรงตำแหน่งของจำนวนครึ่งหนึ่งของรัฐสมาชิกของคณะกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งแรกจำกัดไว้แค่สองปี รัฐเหล่านั้นจะได้รับเลือกด้วยการจับสลากในการเลือกตั้งครั้งแรก

๔. ทุกๆ สองปี สมัชชาจะต่ออายุคณะกรรมการรัฐภาคีขึ้นครั้งหนึ่ง

๕. สมัชชาจะเลือกตั้งรัฐสมาชิกให้เข้ามาดำรงตำแหน่งที่ว่างอยู่ในคณะกรรมการตามจำนวนที่ยังขาดอยู่

๖. รัฐสมาชิกของคณะกรรมการมีอาจได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งสองวาระติดต่อกัน
๗. รัฐสมาชิกของคณะกรรมการจะเลือกผู้แทนซึ่งมีคุณสมบัติในด้านต่างๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ข้อ ๗ - หน้าที่ของคณะกรรมการ

โดยไม่กระทบอำนาจพิเศษอื่นๆของคณะกรรมการตามที่อนุสัญญานี้มอบให้ หน้าที่ของคณะกรรมการมีดังต่อไปนี้ :

- (ก) ส่งเสริมวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา เอื้อหนุน และติดตามการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว
- (ข) ชี้แนะวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุด และเสนอแนะมาตรการว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้
- (ค) จัดทำและเสนอร่างแผนการใช้ทรัพยากรของกองทุนให้เป็นไปตามข้อ ๒๕ ต่อสมัชชาเพื่อให้ความเห็นชอบ
- (ง) แสวงหาวิธีเพิ่มทรัพยากรของตน และดำเนินมาตรการจำเป็นเพื่อให้บรรลุผล ตามข้อ ๒๕
- (จ) จัดทำและเสนอร่าง ต่อสมัชชาเพื่อให้ความเห็นชอบแนวทางการดำเนินงานเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญานี้
- (ฉ) ตรวจสอบรายงานที่รัฐภาคีเสนอขึ้นมาและสรุปให้สมัชชาตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๒๙
- (ช) ตรวจสอบคำร้องขอที่รัฐภาคีเสนอ และดำเนินการตัดสินใจในเรื่องดังกล่าว ตามเกณฑ์การคัดเลือกอย่างเป็นวัตถุวิสัย ที่คณะกรรมการจัดทำขึ้น และได้รับการเห็นชอบโดยสมัชชา เพื่อ :
 - (๑) การขึ้นทะเบียนในรายการและข้อเสนอตั้งระบุไว้ในข้อ ๑๖, ๑๗ และ ๑๘
 - (๒) การอนุมัติให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศดังที่ระบุไว้ตามข้อ ๒๒

ข้อ ๘ - วิธีการทำงานของคณะกรรมการ

๑. คณะกรรมการจะต้องรายงานต่อสมัชชา โดยคณะกรรมการจะต้องเสนอรายงานเพื่อรับทราบกิจกรรมและการตัดสินใจทุกอย่าง
๒. คณะกรรมการมีมติรับระเบียบปฏิบัติของตนโดยคะแนนเสียงรับรองจากสมาชิกสองในสาม
๓. คณะกรรมการอาจจัดตั้งคณะที่ปรึกษาเฉพาะกิจใดๆ เป็นการชั่วคราวตามที่เห็นสมควรเพื่อดำเนินการตามภาระหน้าที่ของตน
๔. คณะกรรมการอาจเชิญองค์กรสาธารณะ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด ซึ่งมีความสามารถเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชาต่างๆ เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาเข้าร่วมประชุมของตน เพื่อปรึกษาหารือในเรื่องเฉพาะต่างๆ

ข้อ ๙ - การรับรององค์กรที่ปรึกษา

๑. คณะกรรมการจะเสนอสมัชชาให้รับรององค์กรเอกชนที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับในเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการ

๒. คณะกรรมการจะต้องเสนอหลักเกณฑ์และรูปแบบวิธีการสำหรับการรับรองดังกล่าวต่อสมัชชาด้วย

ข้อ ๑๐ - สำนักเลขาธิการ

๑. คณะกรรมการจะได้รับความช่วยเหลือจากสำนักเลขาธิการของยูเนสโก

๒. สำนักเลขาธิการจะต้องจัดเตรียมเอกสารของสมัชชาและของคณะกรรมการ พร้อมด้วยร่างระเบียบวาระการประชุมของทั้งสองคณะ และประกันการดำเนินการตามมติของที่ประชุม

๓. การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับชาติ

ข้อ ๑๑ - บทบาทของรัฐภาคี

แต่ละรัฐภาคีจะมีบทบาทดังต่อไปนี้ :

(ก) ดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อประกันว่า มีการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ที่อยู่ในอาณาเขตของตน

(ข) ในบรรดามาตรการเพื่อการสงวนรักษาตามที่เอ่ยถึงในข้อ ๒ วรรค ๓ รัฐภาคีจะจำแนกและนิยาม องค์ประกอบต่างๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน ทั้งนี้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๑๒ - ทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๑. เพื่อประกันว่ามีการจำแนกเพื่อการสงวนรักษา แต่ละรัฐภาคีจะจัดทำทะเบียนไว้หนึ่งรายการหรือมากกว่านั้น ตามความเหมาะสมสภาพของตนเพื่อแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน โดยทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะปรับให้เป็นปัจจุบันอยู่อย่างสม่ำเสมอ

๒. เมื่อแต่ละรัฐภาคีเสนอรายงานตามระยะเวลาที่กำหนดต่อคณะกรรมการ ตามข้อ ๒๙ รัฐภาคีควรให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเรื่องทะเบียนดังกล่าว

ข้อ ๑๓ - มาตรการอื่นๆ เพื่อการสงวนรักษา

เพื่อประกันว่า มีการสงวนรักษา พัฒนา และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอาณาเขตของตน แต่ละรัฐภาคีจะต้องพยายามที่จะ :

(ก) กำหนดใช้นโยบายทั่วไปที่มุ่งส่งเสริมบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม และเพื่อรวมการสงวนรักษามรดกดังกล่าวไว้ในแผนงานของโครงการต่างๆ

(ข) มอบหมายหรือจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถหนึ่งองค์กรหรือมากกว่านั้นเพื่อสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาเขตของตน

(ค) สนับสนุนให้เกิดการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคนิค และศิลปะ รวมทั้ง ระเบียบวิธีวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยมีประสิทธิภาพ เฉพาะอย่างยิ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่อยู่ในอันตราย

(ง) กำหนดใช้มาตรการที่เหมาะสมทางกฎหมาย ทางเทคนิค ทางการบริหาร และทางการเงินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อ:

(๑) สนับสนุนการสร้างสรรคหรือเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่สถาบันต่างๆ ในการจัดฝึกอบรมด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ และการถ่ายทอดมรดกดังกล่าวผ่านเวที และพื้นที่ต่างๆ ที่จัดไว้ เพื่อการแสดงผลงานหรือการแสดงออกในเรื่องดังกล่าว

(๒) ประกันการเข้าถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในขณะเดียวกันก็เคารพต่อวิถีธรรมเนียมปฏิบัติตามจารีตที่ใช้บังคับการเข้าถึงมรดกวัฒนธรรมเฉพาะด้านด้วย

(๓) จัดตั้งสถาบันเพื่อการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และให้ความสะดวกในการเข้าถึงสถาบันดังกล่าว

ข้อ ๑๔ - การศึกษา ปลุกฝังความตระหนักรู้ และเสริมสร้างขีดความสามารถ

แต่ละรัฐภาคีจะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่เหมาะสม เพื่อ :

(ก) ประกันการรับรู้ เคารพ และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม เฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านกระบวนการต่อไปนี้ :

(๑) แผนงานด้านการศึกษา ปลุกฝังความตระหนักรู้ และให้ข้อมูลข่าวสารที่มุ่งไปสู่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

(๒) แผนงานทางด้านการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะเรื่องภายในชุมชนและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

(๓) กิจกรรมสร้างเสริมขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการและการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และ

(๔) วิธีถ่ายทอดความรู้ผ่านการศึกษานอกระบบ

(ข) เผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงอันตรายที่กำลังคุกคามมรดกดังกล่าวอยู่ และเรื่องกิจกรรมต่างๆ ที่กำลังดำเนินไปตามแนวทางของอนุสัญญาฉบับนี้

(ค) ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการคุ้มครองพื้นที่ทางธรรมชาติและสถานที่แห่งความทรงจำ ซึ่งจำเป็นต้องมีไว้เพื่อแสดงให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ข้อ ๑๕ - การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล

ภายในกรอบของกิจกรรมการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แต่ละรัฐภาคีจะต้องพยายามดำเนินการเพื่อให้ชุมชน และกลุ่มชน มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุด และกลุ่มชน และหากเป็นการเหมาะสมให้มีปัจเจกบุคคล ซึ่งสร้างสรรค์ อนุรักษ์ และถ่ายทอดมรดกดังกล่าวเข้าร่วมด้วย และนำบุคคลเหล่านั้นเข้ามามีบทบาทในการจัดการอย่างแข็งขันด้วย

๔. การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับนานาชาติ

ข้อ ๑๖ - รายการที่เป็นตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

๑. เพื่อประกันในทัศนวิสัยที่ชัดเจนดีขึ้นของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และตระหนักถึงความสำคัญของมรดกนั้น และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการหารือกัน ซึ่งให้ความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยข้อเสนอของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการจะจัดทำ ปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ และตีพิมพ์รายการที่เป็นตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

๒. คณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์สำหรับการจัดทำรายการ ปรับปรุงให้ทันสมัย และตีพิมพ์รายการที่เป็นตัวแทนนี้ขึ้น และจะนำเสนอต่อสมัชชาเพื่อให้ความเห็นชอบ

ข้อ ๑๗ - รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสงวนรักษาอย่าง

เร่งด่วน

๑. โดยคำนึงถึงการดำเนินมาตรการสงวนรักษาที่เหมาะสม คณะกรรมการจะจัดทำ ปรับปรุงให้ทันสมัย และตีพิมพ์รายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน และจารึกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นไว้ในรายการตามคำขอของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง

๒. คณะกรรมการจัดร่างหลักเกณฑ์การจัดทำ ปรับให้ทันสมัย และตีพิมพ์รายการดังกล่าว และเสนอให้สมัชชาให้ความเห็นชอบ

๓. ในกรณีเร่งด่วนอย่างที่สุด คณะกรรมการอาจพิจารณาจารึกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าวไว้ในรายการที่เอยถึงในวรรค ๑ โดยหารือกับรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ให้ยึดหลักเกณฑ์อย่างเป็นวัตถุประสงค์ที่ คณะกรรมการเสนอและสมัชชาได้ให้ความเห็นชอบแล้ว

ข้อ ๑๘ - แผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๑. จากการที่รัฐภาคีได้ยื่นข้อเสนอไว้และตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการจะกำหนดขึ้นโดยได้รับความเห็นชอบจากสมัชชา คณะกรรมการจะคัดเลือกและสนับสนุนแผนงานโครงการและกิจกรรมในระดับชาติ อนุภูมิภาค และภูมิภาค เพื่อสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งพิจารณาแล้วว่า สะท้อนให้เห็นหลักการและวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ได้ดีที่สุด โดยคำนึงถึงความต้องการพิเศษของประเทศกำลังพัฒนา

๒. เพื่อให้เป็นไปตามนี้ คณะกรรมการจะรับ ตรวจสอบ และให้ความเห็นชอบคำร้องขอความช่วยเหลือระหว่างชาติของรัฐภาคีเพื่อเตรียมการตามข้อเสนอดังกล่าว

๓. คณะกรรมการจะร่วมติดตามการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมดังกล่าว ด้วยการเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดีเด่น โดยใช้วิธีที่คณะกรรมการได้ตกลงไว้

๕. ความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ข้อ ๑๙ - ความร่วมมือ

๑. เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ ความร่วมมือระหว่างประเทศรวมถึงความร่วมมือต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนข่าวสารและประสบการณ์ กิจกรรมที่ริเริ่มร่วมกัน และการจัดตั้งกลไกความช่วยเหลือให้รัฐภาคีในความพยายามของรัฐภาคีที่จะสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๒. โดยไม่กระทบต่อบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศและ กฎจารีตประเพณี และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม รัฐภาคียอมรับว่าการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นประเด็นที่สนใจทั่วไปสำหรับมนุษยชาติ และเพื่อให้เป็นไปตามนั้น จึงให้ความร่วมมือในระดับทวิภาคี อนุภูมิภาค ภูมิภาค และระหว่างประเทศ

ข้อ ๒๐ - ความมุ่งประสงค์ของความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

อาจมีการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศด้วยความมุ่งประสงค์ต่อไปนี้

(ก) การสงวนรักษามรดกที่จารึกไว้ในรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งต้องการการสงวนรักษาอย่างเร่งด่วน

(ข) การเตรียมทำทะเบียนตามที่กล่าวไว้ในข้อ ๑๑ และ ๑๒

(ค) การสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในระดับชาติ ระดับอนุภูมิภาค และระดับภูมิภาค ที่มุ่งสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

(ง) ความมุ่งประสงค์อื่นใดซึ่งคณะกรรมการเห็นว่าจำเป็น

ข้อ ๒๑ - รูปแบบการช่วยเหลือระหว่างประเทศ

ความช่วยเหลือที่คณะกรรมการให้แก่รัฐภาคีจะเป็นไปตามระเบียบในแนวทางการดำเนินงานที่กำหนดไว้แล้วในข้อ ๗ และตามข้อตกลงที่กล่าวถึงในข้อ ๒๔ และอาจเป็นรูปแบบต่อไปนี้

- (ก) การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสงวนรักษาในแง่มุมต่างๆ
- (ข) การจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติการ
- (ค) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่จำเป็นทั้งหมด
- (ง) การขยายขอบเขตการกำหนดมาตรฐานและมาตรการอื่นๆ
- (จ) การสร้างและดำเนินการด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- (ฉ) การจัดหาอุปกรณ์ ความรู้และทักษะ
- (ช) รูปแบบอื่นๆของการช่วยเหลือทางการเงินและเทคนิค รวมทั้งให้กู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำ และให้เงินบริจาค หากเป็นการเหมาะสม

ข้อ ๒๒ - เงื่อนไขเกี่ยวกับความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

๑. คณะกรรมการจะจัดทำระเบียบขั้นตอนการดำเนินงานตรวจสอบคำขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศ และจะระบุว่าควรมีข้อมูลใดรวมอยู่ในคำขอ เป็นต้นว่า มาตรการที่คาดการณ์ไว้และการแทรกแซงที่ต้องการ รวมทั้งการประเมินค่าใช้จ่ายเพื่อการนี้อีกด้วย
๒. ในกรณีฉุกเฉินคณะกรรมการจะตรวจสอบคำขอความช่วยเหลือโดยถือเป็นเรื่องอันดับต้น
๓. เพื่อให้ได้ซึ่งมติ คณะกรรมการควรทำการศึกษาค้นคว้าและปรึกษาหารือในเรื่องดังกล่าวตามที่เห็นว่าจำเป็น

ข้อ ๒๓ - คำขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

๑. แต่ละรัฐภาคีอาจยื่นคำขอความช่วยเหลือระหว่างประเทศต่อคณะกรรมการว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน
๒. รัฐภาคีสองรัฐหรือมากกว่านั้นอาจร่วมกันเป็นผู้ยื่นคำขอดังกล่าวได้
๓. คำขอจะต้องมีข้อมูลดังระบุไว้ในข้อ ๒๒ วรรค ๑ รวมทั้งเอกสารที่จำเป็น

ข้อ ๒๔ - บทบาทของรัฐภาคีผู้รับความช่วยเหลือ

๑. เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับนี้ ความช่วยเหลือระหว่างประเทศที่ให้อาจต้องได้รับการควบคุมด้วยข้อตกลงระหว่างรัฐภาคีผู้รับความช่วยเหลือและคณะกรรมการ
๒. ตามกฎทั่วไปรัฐภาคีผู้รับจะร่วมจ่ายค่าใช้จ่ายสำหรับมาตรการการสงวนรักษาซึ่งได้รับความช่วยเหลือระหว่างประเทศภายในขอบเขตของทรัพยากรที่รัฐนั้นมีอยู่

๓. รัฐภาคีผู้รับจะเสนอรายงานต่อคณะกรรมการแจ้งการใช้เงินช่วยเหลือว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๖. กองทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ข้อ ๒๕ - ลักษณะและทรัพยากรของกองทุน

๑. “กองทุนว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “กองทุน” ได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้ว

๒. กองทุนจะประกอบไปด้วยกองทุนในรูปแบบทรัสต์ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามข้อกำหนดทางการเงินขององค์การยูเนสโก

๓. ทรัพยากรของกองทุนจะประกอบไปด้วย

(ก) เงินค่าบำรุงที่รัฐภาคีทั้งหลายจ่ายมาให้

(ข) กองทุนที่ได้รับการจัดสรรมาเพื่อความมุ่งประสงค์นี้โดยที่ประชุมทั่วไปขององค์การยูเนสโก

(ค) เงินค่าบำรุง เงินก้านัล หรือเงินที่ยกให้โดย :

(๑) รัฐอื่นๆ

(๒) องค์การและแผนงานของระบบงานของสหประชาชาติ เฉพาะอย่างยิ่ง แผนงานเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ

(๓) องค์การของรัฐหรือของเอกชนหรือปัจเจกบุคคล

(ง) ดอกเบี้ยที่ได้จากทรัพยากรของกองทุน

(จ) การระดมทุนที่ได้มาด้วยการรวบรวมและรายได้จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของกองทุน

(ฉ) ทรัพยากรอื่นใดที่กฎของกองทุนให้อำนาจไว้โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้ตราขึ้น

๔. การใช้ทรัพยากรโดยคณะกรรมการจะตัดสินใจให้ใช้ได้โดยยึดหลักแนวทางที่สมาชิกได้วางไว้

๕. คณะกรรมการอาจยอมรับเงินค่าบำรุงและความช่วยเหลือในรูปแบบอื่นด้วยความมุ่งประสงค์ทั่วไปหรือความมุ่งประสงค์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับโครงการเฉพาะใดๆ หากโครงการเหล่านั้นได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว

๖. ต้องไม่มีเงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือเงื่อนไขอื่นใด ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้มาผูกพันอยู่กับเงินค่าบำรุงที่มอบให้กองทุน

ข้อ ๒๖ - เงินค่าบำรุงที่รัฐภาคีให้กองทุน

๑. โดยไม่กระทบถึงเงินค่าบำรุงโดยสมัครใจที่เพิ่มเติมเข้ามา รัฐภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ยินยอมจ่ายเงินค่าบำรุงจำนวนหนึ่งให้แก่กองทุนอย่างน้อยทุกสองปี จำนวนเงินนี้คิดเป็นร้อยละเท่าเทียมกันต่อ

ทุกรัฐภาคี โดยที่สมาชิกจะตัดสินใจว่าเป็นร้อยละเท่าใด การตัดสินใจของสมาชิกในข้อนี้จะกระทำกันโดยถือเสียงส่วนใหญ่ของรัฐภาคีที่เข้าประชุมและลงคะแนนเสียง ซึ่งมีได้ทำการประกาศที่กล่าวถึงในวรรค ๒ ของข้อนี้ เงินค่าบำรุงของรัฐภาคีต้องไม่เกินร้อยละหนึ่งของเงินค่าบำรุงที่ให้แก่องค์การการเงินประจำขององค์การยูเนสโก

๒. อย่างไรก็ตาม แต่ละรัฐที่กล่าวถึงในข้อ ๓๒ หรือข้อ ๓๓ ของอนุสัญญาฉบับนี้อาจประกาศในเวลาที่น่าตราสารแจ้งการให้สัตยาบัน การยอมรับ การเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติ ว่ารัฐนั้นจะไม่ผูกพันอยู่กับเงื่อนไขของวรรค ๑ ของข้อนี้

๓. รัฐภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ซึ่งได้ประกาศดังกล่าวถึงในวรรค ๒ ของข้อนี้ จะพยายามถอนคำประกาศดังกล่าวได้โดยการแจ้งต่อผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก อย่างไรก็ตาม การขอลถอนประกาศดังกล่าวจะไม่ผลใช้บังคับในแง่เงินค่าบำรุงที่รัฐถึงกำหนดต้องให้ จนกว่าจะถึงวันที่มีการเปิดประชุมครั้งต่อมาของสมาชิก

๔. เพื่อให้คณะกรรมการวางแผนการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพ เงินค่าบำรุงของรัฐภาคีในอนุสัญญานี้ซึ่งได้ประกาศแล้วดังที่กล่าวถึงในวรรค ๒ ของข้อนี้ จะต้องจ่ายตามปกติอย่างน้อยทุกสองปี และควรมีจำนวนใกล้เคียงที่สุดกับเงินค่าบำรุงที่ควรต้องให้ หากถูกผูกพันตามบทบัญญัติของวรรค ๑ ของข้อนี้

๕. รัฐภาคีในอนุสัญญาฉบับนี้ รัฐใดซึ่งค้างชำระเงินค่าบำรุงที่จำเป็นต้องให้และเงินค่าบำรุงที่ให้โดยสมัครใจสำหรับปีปัจจุบันและปีตามศักราชก่อนหน้าปีปัจจุบัน จะไม่มีสิทธิเป็นกรรมการ บทบัญญัตินี้จะไม่ใช้สำหรับการเลือกตั้งครั้งแรก การดำรงตำแหน่งของรัฐดังกล่าวซึ่งเป็นกรรมการอยู่แล้วจะสิ้นสุดลงเมื่อถึงเวลาเลือกตั้งที่บัญญัติไว้ในข้อ ๖ แห่งอนุสัญญาฉบับนี้

ข้อ ๒๗ - การให้เงินค่าบำรุงเพิ่มเติมแก่กองทุนโดยสมัครใจ

รัฐภาคีที่ปรารถนาจะให้เงินค่าบำรุงเพิ่มเติมแก่กองทุนโดยสมัครใจ นอกเหนือไปจากเงินค่าบำรุงที่ทราบล่วงหน้าตามข้อ ๒๖ จะแจ้งให้คณะกรรมการทราบอย่างรวดเร็วที่สุดที่จะเร็วได้ เพื่อจะได้วางแผนปฏิบัติการตามนั้น

ข้อ ๒๘ - การรณรงค์หาทุนระหว่างประเทศ

เท่าที่เป็นไปได้ รัฐภาคีจะให้การสนับสนุนต่อการรณรงค์จัดหาทุนที่จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของกองทุนภายใต้ความอนุเคราะห์ของยูเนสโก

๗. รายงาน

ข้อ ๒๙ - รายงานโดยรัฐภาคี

รัฐภาคีจะรายงานต่อคณะกรรมการเรื่องการออกกฎหมาย กฎเกณฑ์ และมาตรการอื่นๆที่ได้ทำไปเพื่อเป็นการดำเนินการตามอนุสัญญาฉบับนี้ รายงานดังกล่าวจะมีรูปแบบและส่งไปตามกำหนดเวลาที่คณะกรรมการเป็นผู้กำหนดขึ้น

ข้อ ๓๐ - รายงานโดยคณะกรรมการ

๑. โดยยึดหลักกิจกรรมและรายงานของรัฐภาคีดังกล่าวไว้ในข้อ ๒๙ คณะกรรมการจะส่งรายงานต่อสมัชชาในการประชุมแต่ละครั้ง
๒. รายงานจะนำเสนอต่อที่ประชุมทั่วไปของยูเนสโก

๘. บทเฉพาะกาล

ข้อ ๓๑ - ความสัมพันธ์ต่อประกาศเรื่องงานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะ

และที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

๑. คณะกรรมการจะรวมงานชิ้นต่างๆที่ได้ประกาศแล้วว่าเป็น “งานชิ้นเอกของมรดกมุขปาฐะและที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ” เข้าไว้ในรายการตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ก่อนที่อนุสัญญาฉบับนี้จะมีผลใช้บังคับ
๒. การรวมงานเหล่านี้ไว้ในรายการตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจะไม่นำหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจรรีในครั้งหน้าซึ่งจะตกลงให้มีขึ้นตาม ข้อ ๑๖ วรรค ๒ มาตัดสิน
๓. จะไม่มีประกาศอื่นใดหลังจากอนุสัญญาฉบับนี้มีผลใช้บังคับ

๙. ข้อบทสุดท้าย

ข้อ ๓๒ - การให้สัตยาบัน การยอมรับ หรือการเห็นชอบ

๑. อนุสัญญาฉบับนี้จะต้องได้รับการให้สัตยาบัน การยอมรับ หรือการเห็นชอบโดยรัฐสมาชิกของยูเนสโกตามระเบียบวิธีทางรัฐธรรมนูญของรัฐดังกล่าว
๒. สัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หรือหนังสือให้ความเห็นชอบจะต้องเก็บรักษาไว้ที่ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก

ข้อ ๓๓ - การภาคยานุวัติ

๑. อนุสัญญาฉบับนี้เปิดให้รัฐทั้งปวงที่มีได้เป็นสมาชิกของยูเนสโกซึ่งได้รับเชิญจากที่ประชุมใหญ่ของยูเนสโกให้เข้าร่วมเป็นภาคี เข้าทำการภาคยานุวัติได้
๒. อนุสัญญาฉบับนี้เปิดให้ดินแดนซึ่งอุปโภคการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์และได้รับการยอมรับจากสหประชาชาติแต่มีได้รับอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ตามมติสมัชชา ที่ ๑๕๑๔ (๑๕) และมี

อำนาจเหนือกรณีที่อยู่ภายใต้บังคับอนุสัญญาฯ รวมทั้งอำนาจในการเข้าทำสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าว เข้าทำการภาคยานุวัติได้

๓. ภาคยานุวัติสารจะต้องเก็บรักษาไว้ที่ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก

ข้อ ๓๔ - การมีผลบังคับใช้

อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับจากวันที่มีการจัดเก็บรักษาสัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หนังสือให้ความเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติสาร ฉบับที่สามสิบไว้ แต่จะมีผลเฉพาะรัฐที่ได้ส่งมอบสัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หนังสือให้ความเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติสาร ดังกล่าว เก็บรักษาไว้ในหรือก่อนวันนั้น สำหรับรัฐอื่นๆ นั้น อนุสัญญานี้จะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับจากวันที่ได้เก็บรักษาสัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หนังสือให้ความเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติสารไว้

ข้อ ๓๕ - ระบบรัฐธรรมนูญแบบสหพันธรัฐหรือรัฐที่มีใช่เป็นรัฐเดียว

บทบัญญัติต่อไปนี้จะใช้ต่อรัฐภาคีที่มีระบบรัฐธรรมนูญแบบสหพันธรัฐหรือรัฐที่มีใช่เป็นรัฐเดียว

(ก) ในเรื่องบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับนี้ การดำเนินการภายใต้อำนาจทางกฎหมายของสหพันธรัฐหรือฝ่ายนิติบัญญัติกลาง ข้อผูกพันที่รัฐบาลกลางหรือรัฐบาลสหพันธรัฐต้องกระทำตามจะเป็นแบบเดียวกับรัฐภาคีที่มีได้เป็นสหพันธรัฐ

(ข) ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของอนุสัญญาฉบับนี้ การดำเนินการภายใต้อำนาจมลรัฐ ประเทศ จังหวัด หรือมณฑลแต่ละแห่งแยกจากกันซึ่งมิได้อยู่ภายใต้ระบบรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายนั้นๆ รัฐบาลสหพันธรัฐจะต้องแจ้งต่อหน่วยงานที่มีอำนาจของมลรัฐ ประเทศ จังหวัด หรือมณฑล ถึงบทบัญญัติดังกล่าว พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการรับเอาของตน

ข้อ ๓๖ - การบอกเลิกอนุสัญญา

๑. แต่ละรัฐภาคีอาจบอกเลิกอนุสัญญานี้ได้

๒. การบอกเลิกอนุสัญญาต้องแจ้งเป็นตราสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรและเก็บรักษาไว้ที่ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก

๓. การบอกเลิกอนุสัญญาจะเป็นผลก็ต่อเมื่อพ้นกำหนดสิบสองเดือนนับจากวันที่ได้รับตราสารการบอกเลิกอนุสัญญา การบอกเลิกจะไม่กระทบต่อพันธกรณีทางการเงินของรัฐภาคีที่บอกเลิกจนกว่าวันที่ขอเพิกถอนจะเป็นผล

ข้อ ๓๗ - หน้าที่ผู้เก็บรักษา

ผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก ในฐานะผู้เก็บรักษาอนุสัญญาดังกล่าว จะรายงานต่อรัฐสมาชิกขององค์การ รัฐที่มีได้เป็นสมาชิกขององค์การดังกล่าวถึงในข้อ ๓๓ ตลอดจนสหประชาชาติ ถึงการรับฝากตราสารทั้งหมดในการให้สัตยาบัน การรับรอง การเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติที่กำหนดไว้ในข้อ ๓๒ และ ๓๓ และการบอกเลิกอนุสัญญาดังกำหนดไว้ในข้อ ๓๖

ข้อ ๓๘ - การแก้ไขเพิ่มเติม

๑. รัฐภาคีอาจเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาฉบับนี้แบบเป็นลายลักษณ์อักษรถึงผู้อำนวยการใหญ่ ผู้อำนวยการใหญ่แจ้งเวียนข้อเสนอดังกล่าวไปยังรัฐภาคีที่พึงปวง หากรัฐภาคีไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งตอบเห็นด้วยกับคำขอดังกล่าวภายในหกเดือนนับจากวันที่ได้มีการเวียนหนังสือนั้น ผู้อำนวยการใหญ่จะนำข้อเสนอดังกล่าวเสนอในการประชุมครั้งต่อไปของสมัชชาเพื่อการอภิปรายและการรับรอง

๒. การแก้ไขเพิ่มเติมจะต้องได้รับการรับรองด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่สองในสามของรัฐภาคีที่เข้าร่วมประชุมและออกเสียง

๓. เมื่อได้รับการรับรองแล้ว การแก้ไขเพิ่มเติมต่ออนุสัญญาฉบับนี้จะถูกนำเสนอต่อรัฐภาคีเพื่อให้สัตยาบัน การรับรอง การเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติ

๔. การแก้ไขเพิ่มเติมจะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนหลังจากที่ได้รับตราสาร ตามที่ได้อ้างถึงในวรรค ๓ จากรัฐภาคีจำนวนสองในสาม ที่ได้ให้สัตยาบัน การรับรอง การเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติต่อการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ทั้งนี้แต่ละรัฐภาคีที่ได้ให้สัตยาบัน รับรอง เห็นชอบ หรือภาคยานุวัติต่อการแก้ไขเพิ่มเติมหลังจากนั้น ให้ข้อแก้ไขเพิ่มเติมข้อนั้นมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับจากวันที่มีการจัดเก็บรักษาสัตยาบันสาร หนังสือยอมรับ หนังสือให้ความเห็นชอบ หรือภาคยานุวัติสารของรัฐภาคีนั้น

๕. วิธีดำเนินการที่กำหนดไว้ในวรรค ๓ และ ๔ จะไม่ใช้กับการแก้ไขเพิ่มเติมในข้อ ๕ ซึ่งเกี่ยวกับจำนวนรัฐสมาชิกของคณะกรรมการ โดยข้อแก้ไขเพิ่มเติมในข้อ ๕ จะมีผลใช้บังคับทันทีเมื่อได้มีการรับรอง

๖. หากรัฐที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฉบับนี้หลังจากการแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งสอดคล้องกับวรรค ๔ ของข้อนี้ มิได้มีการแสดงออกว่ามีความเจตจำนงเป็นอื่นใด จะได้รับการพิจารณาว่า:

(ก) เป็นภาคีของอนุสัญญาที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมแล้ว และ

(ข) เป็นภาคีของอนุสัญญาที่ยังมิได้แก้ไขเพิ่มเติมเช่นรัฐใดๆ ที่ไม่ผูกมัดกับการแก้ไขเพิ่มเติม

นั้น

ข้อ ๓๙ - ตัวบทที่ใช้เป็นหลักฐานได้

อนุสัญญาฉบับนี้ได้จัดทำขึ้นเป็นภาษาอาหรับ จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และสเปน ตัวบททั้งหกฉบับใช้เป็นหลักฐานได้เท่าเทียมกัน

ข้อ ๔๐ - การจดทะเบียน

เพื่อให้สอดคล้องกับข้อ ๑๐๒ แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ อนุสัญญาฉบับนี้จะนำไปจดทะเบียนไว้กับสำนักเลขาธิการของสหประชาชาติตามคำขอของผู้อำนวยการใหญ่ของยูเนสโก

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization hereinafter referred to as UNESCO, meeting in Paris, from 29 September to 17 October 2003, at its 32nd session,

Referring to existing international human rights instruments, in particular to the Universal Declaration on Human Rights of 1948, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966, and the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966,

Considering the importance of the intangible cultural heritage as a mainspring of cultural diversity and a guarantee of sustainable development, as underscored in the UNESCO Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore of 1989, in the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity of 2001, and in the Istanbul Declaration of 2002 adopted by the Third Round Table of Ministers of Culture,

Considering the deep-seated interdependence between the intangible cultural heritage and the tangible cultural and natural heritage,

Recognizing that the processes of globalization and social transformation, alongside the conditions they create for renewed dialogue among communities, also give rise, as does the phenomenon of intolerance, to grave threats of deterioration, disappearance and destruction of the intangible cultural heritage, in particular owing to a lack of resources for safeguarding such heritage,

Being aware of the universal will and the common concern to safeguard the intangible cultural heritage of humanity,

Recognizing that communities, in particular indigenous communities, groups and, in some cases, individuals, play an important role in the production, safeguarding, maintenance and recreation of the intangible cultural heritage, thus helping to enrich cultural diversity and human creativity,

Noting the far-reaching impact of the activities of UNESCO in establishing normative instruments for the protection of the cultural heritage, in particular the Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of 1972,

Noting further that no binding multilateral instrument as yet exists for the

safeguarding of the intangible cultural heritage,

Considering that existing international agreements, recommendations and resolutions concerning the cultural and natural heritage need to be effectively enriched and supplemented by means of new provisions relating to the intangible cultural heritage,

Considering the need to build greater awareness, especially among the younger generations, of the importance of the intangible cultural heritage and of its safeguarding,

Considering that the international community should contribute, together with the States Parties to this Convention, to the safeguarding of such heritage in a spirit of cooperation and mutual assistance,

Recalling UNESCO's programmes relating to the intangible cultural heritage, in particular the Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity,

Considering the invaluable role of the intangible cultural heritage as a factor in bringing human beings closer together and ensuring exchange and understanding among them,

Adopts this Convention on this seventeenth day of October 2003

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

I. General provisions

Article 1 – Purposes of the Convention

The purposes of this Convention are:

- (a) to safeguard the intangible cultural heritage;
- (b) to ensure respect for the intangible cultural heritage of the communities, groups and individuals concerned;
- (c) to raise awareness at the local, national and international levels of the importance of the intangible cultural heritage, and of ensuring mutual appreciation thereof;
- (d) to provide for international cooperation and assistance.

Article 2 – Definitions

For the purposes of this Convention,

1 The “intangible cultural heritage” means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and cultural spaces associated therewith – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage.

This intangible cultural heritage, transmitted from generation to generation, is constantly recreated by communities and groups in response to their environment, their interaction with nature and their history, and provides them with a sense of identity and continuity, thus promoting respect for cultural diversity and human creativity. For the purposes of this Convention, consideration will be given solely to such intangible cultural heritage as is compatible with existing international human rights instruments, as well as with the requirements of mutual respect among communities, groups and individuals, and of sustainable development.

2 The “intangible cultural heritage”, as defined in paragraph 1 above, is manifested inter alia in the following domains:

- (a) oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage;
- (b) performing arts;
- (c) social practices, rituals and festive events;
- (d) knowledge and practices concerning nature and the universe;
- (e) traditional craftsmanship.

3 “Safeguarding” means measures aimed at ensuring the viability of the intangible cultural heritage, including the identification, documentation, research, preservation, protection, promotion, enhancement, transmission, particularly through formal and non-formal education, as well as the revitalization of the various aspects of such heritage.

4 “States Parties” means States which are bound by this Convention and among which this Convention is in force.

5 This Convention applies mutatis mutandis to the territories referred to in Article 33 which become Parties to this Convention in accordance with the conditions set out in that Article. To that extent the expression “States Parties” also

refers to such territories.

Article 3 – Relationship to other international instruments

Nothing in this Convention may be interpreted as:

(a) altering the status or diminishing the level of protection under the 1972 Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of World Heritage properties with which an item of the intangible cultural heritage is directly associated; or

(b) affecting the rights and obligations of States Parties deriving from any international instrument relating to intellectual property rights or to the use of biological and ecological resources to which they are parties.

II. Organs of the Convention

Article 4 – General Assembly of the States Parties

1 A General Assembly of the States Parties is hereby established, hereinafter referred to as “the General Assembly”. The General Assembly is the sovereign body of this Convention.

2 The General Assembly shall meet in ordinary session every two years. It may meet in extraordinary session if it so decides or at the request either of the Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage or of at least one-third of the States Parties.

3 The General Assembly shall adopt its own Rules of Procedure.

***Article 5 – Intergovernmental Committee for
the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage***

1 An Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, hereinafter referred to as “the Committee”, is hereby established within UNESCO. It shall be composed of representatives of 18 States Parties, elected by the States Parties meeting in General Assembly, once this Convention enters into force in accordance with Article 34.

2 The number of States Members of the Committee shall be increased to 24

once the number of the States Parties to the Convention reaches 50.

Article 6 – Election and terms of office of States Members of the Committee

1 The election of States Members of the Committee shall obey the principles of equitable geographical representation and rotation.

2 States Members of the Committee shall be elected for a term of four years by States Parties to the Convention meeting in General Assembly.

3 However, the term of office of half of the States Members of the Committee elected at the first election is limited to two years. These States shall be chosen by lot at the first election.

4 Every two years, the General Assembly shall renew half of the States Members of the Committee.

5 It shall also elect as many States Members of the Committee as required to fill vacancies.

6 A State Member of the Committee may not be elected for two consecutive terms.

7 States Members of the Committee shall choose as their representatives persons who are qualified in the various fields of the intangible cultural heritage.

Article 7 – Functions of the Committee

Without prejudice to other prerogatives granted to it by this Convention, the functions of the Committee shall be to:

(a) promote the objectives of the Convention, and to encourage and monitor the implementation thereof;

(b) provide guidance on best practices and make recommendations on measures for the safeguarding of the intangible cultural heritage;

(c) prepare and submit to the General Assembly for approval a draft plan for the use of the resources of the Fund, in accordance with Article 25;

(d) seek means of increasing its resources, and to take the necessary measures to this end, in accordance with Article 25;

(e) prepare and submit to the General Assembly for approval operational

directives for the implementation of this Convention;

(f) examine, in accordance with Article 29, the reports submitted by States Parties, and to summarize them for the General Assembly;

(g) examine requests submitted by States Parties, and to decide thereon, in accordance with objective selection criteria to be established by the Committee and approved by the General Assembly for:

(i) inscription on the lists and proposals mentioned under Articles 16, 17 and 18;

(ii) the granting of international assistance in accordance with Article 22.

Article 8 – Working methods of the Committee

1 The Committee shall be answerable to the General Assembly. It shall report to it on all its activities and decisions.

2 The Committee shall adopt its own Rules of Procedure by a two-thirds majority of its Members.

3 The Committee may establish, on a temporary basis, whatever ad hoc consultative bodies it deems necessary to carry out its task.

4 The Committee may invite to its meetings any public or private bodies, as well as private persons, with recognized competence in the various fields of the intangible cultural heritage, in order to consult them on specific matters.

Article 9 – Accreditation of advisory organizations

1 The Committee shall propose to the General Assembly the accreditation of nongovernmental organizations with recognized competence in the field of the intangible cultural heritage to act in an advisory capacity to the Committee.

2 The Committee shall also propose to the General Assembly the criteria for and modalities of such accreditation.

Article 10 – The Secretariat

1 The Committee shall be assisted by the UNESCO Secretariat.

2 The Secretariat shall prepare the documentation of the General Assembly and of the Committee, as well as the draft agenda of their meetings, and shall ensure the implementation of their decisions.

III. Safeguarding of the intangible cultural heritage at the national level

Article 11 – Role of States Parties

Each State Party shall:

- (a) take the necessary measures to ensure the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory;
- (b) among the safeguarding measures referred to in Article 2, paragraph 3, identify and define the various elements of the intangible cultural heritage present in its territory, with the participation of communities, groups and relevant nongovernmental organizations.

Article 12 – Inventories

1 To ensure identification with a view to safeguarding, each State Party shall draw up, in a manner geared to its own situation, one or more inventories of the intangible cultural heritage present in its territory. These inventories shall be regularly updated.

2 When each State Party periodically submits its report to the Committee, in accordance with Article 29, it shall provide relevant information on such inventories.

Article 13 – Other measures for safeguarding

To ensure the safeguarding, development and promotion of the intangible cultural heritage present in its territory, each State Party shall endeavour to:

- (a) adopt a general policy aimed at promoting the function of the intangible cultural heritage in society, and at integrating the safeguarding of such heritage into planning programmes;
- (b) designate or establish one or more competent bodies for the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory;

(c) foster scientific, technical and artistic studies, as well as research methodologies, with a view to effective safeguarding of the intangible cultural heritage, in particular the intangible cultural heritage in danger;

(d) adopt appropriate legal, technical, administrative and financial measures aimed at:

(i) fostering the creation or strengthening of institutions for training in the management of the intangible cultural heritage and the transmission of such heritage through forums and spaces intended for the performance or expression thereof;

(ii) ensuring access to the intangible cultural heritage while respecting customary practices governing access to specific aspects of such heritage;

(iii) establishing documentation institutions for the intangible cultural heritage and facilitating access to them.

Article 14 – Education, awareness-raising and capacity-building

Each State Party shall endeavour, by all appropriate means, to:

(a) ensure recognition of, respect for, and enhancement of the intangible cultural heritage in society, in particular through:

(i) educational, awareness-raising and information programmes, aimed at the general public, in particular young people;

(ii) specific educational and training programmes within the communities and groups concerned;

(iii) capacity-building activities for the safeguarding of the intangible cultural heritage, in particular management and scientific research; and

(iv) non-formal means of transmitting knowledge;

(b) keep the public informed of the dangers threatening such heritage, and of the activities carried out in pursuance of this Convention;

(c) promote education for the protection of natural spaces and places of memory whose existence is necessary for expressing the intangible cultural heritage.

Article 15 – Participation of communities, groups and individuals

Within the framework of its safeguarding activities of the intangible cultural heritage, each State Party shall endeavour to ensure the widest possible participation of communities, groups and, where appropriate, individuals that create, maintain and transmit such heritage, and to involve them actively in its management.

IV. Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level

Article 16 – Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

1 In order to ensure better visibility of the intangible cultural heritage and awareness of its significance, and to encourage dialogue which respects cultural diversity, the Committee, upon the proposal of the States Parties concerned, shall establish, keep up to date and publish a Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

2 The Committee shall draw up and submit to the General Assembly for approval the criteria for the establishment, updating and publication of this Representative List.

Article 17 – List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding

1 With a view to taking appropriate safeguarding measures, the Committee shall establish, keep up to date and publish a List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding, and shall inscribe such heritage on the List at the request of the State Party concerned.

2 The Committee shall draw up and submit to the General Assembly for approval the criteria for the establishment, updating and publication of this List.

3 In cases of extreme urgency – the objective criteria of which shall be approved by the General Assembly upon the proposal of the Committee – the Committee may inscribe an item of the heritage concerned on the List mentioned in paragraph 1, in consultation with the State Party concerned.

***Article 18 – Programmes, projects and activities for
the safeguarding of the intangible cultural heritage***

1 On the basis of proposals submitted by States Parties, and in accordance with criteria to be defined by the Committee and approved by the General Assembly, the Committee shall periodically select and promote national, subregional and regional programmes, projects and activities for the safeguarding of the heritage which it considers best reflect the principles and objectives of this Convention, taking into account the special needs of developing countries.

2 To this end, it shall receive, examine and approve requests for international assistance from States Parties for the preparation of such proposals.

3 The Committee shall accompany the implementation of such projects, programmes and activities by disseminating best practices using means to be determined by it.

V. International cooperation and assistance

Article 19 – Cooperation

1 For the purposes of this Convention, international cooperation includes, inter alia, the exchange of information and experience, joint initiatives, and the establishment of a mechanism of assistance to States Parties in their efforts to safeguard the intangible cultural heritage.

2 Without prejudice to the provisions of their national legislation and customary law and practices, the States Parties recognize that the safeguarding of intangible cultural heritage is of general interest to humanity, and to that end undertake to cooperate at the bilateral, subregional, regional and international levels.

Article 20 – Purposes of international assistance

International assistance may be granted for the following purposes:

(a) the safeguarding of the heritage inscribed on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding;

(b) the preparation of inventories in the sense of

Articles 11 and 12;

(c) support for programmes, projects and activities carried out at the national, subregional and regional levels aimed at the safeguarding of the intangible cultural heritage;

(d) any other purpose the Committee may deem necessary.

Article 21 – Forms of international assistance

The assistance granted by the Committee to a State Party shall be governed by the operational directives foreseen in Article 7 and by the agreement referred to in Article 24, and may take the following forms:

- (a) studies concerning various aspects of safeguarding;
- (b) the provision of experts and practitioners;
- (c) the training of all necessary staff;
- (d) the elaboration of standard-setting and other measures;
- (e) the creation and operation of infrastructures;
- (f) the supply of equipment and know-how;
- (g) other forms of financial and technical assistance, including, where appropriate, the granting of low-interest loans and donations.

Article 22 – Conditions governing international assistance

1 The Committee shall establish the procedure for examining requests for international assistance, and shall specify what information shall be included in the requests, such as the measures envisaged and the interventions required, together with an assessment of their cost.

2 In emergencies, requests for assistance shall be examined by the Committee as a matter of priority.

3 In order to reach a decision, the Committee shall undertake such studies and consultations as it deems necessary.

Article 23 – Requests for international assistance

- 1 Each State Party may submit to the Committee a request for international assistance for the safeguarding of the intangible cultural heritage present in its territory.
- 2 Such a request may also be jointly submitted by two or more States Parties.
- 3 The request shall include the information stipulated in Article 22, paragraph 1, together with the necessary documentation.

Article 24 – Role of beneficiary States Parties

- 1 In conformity with the provisions of this Convention, the international assistance granted shall be regulated by means of an agreement between the beneficiary State Party and the Committee.
- 2 As a general rule, the beneficiary State Party shall, within the limits of its resources, share the cost of the safeguarding measures for which international assistance is provided.
- 3 The beneficiary State Party shall submit to the Committee a report on the use made of the assistance provided for the safeguarding of the intangible cultural heritage.

VI. Intangible Cultural Heritage Fund

Article 25 – Nature and resources of the Fund

- 1 A “Fund for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage”, hereinafter referred to as “the Fund”, is hereby established.
- 2 The Fund shall consist of funds-in-trust established in accordance with the Financial Regulations of UNESCO.
- 3 The resources of the Fund shall consist of:
 - (a) contributions made by States Parties;
 - (b) funds appropriated for this purpose by the General Conference of UNESCO;
 - (c) contributions, gifts or bequests which may be made by:
 - (i) other States;
 - (ii) organizations and programmes of the United Nations system,

particularly the United Nations Development Programme, as well as other international organizations;

(iii) public or private bodies or individuals;

(d) any interest due on the resources of the Fund;

(e) funds raised through collections, and receipts from events organized for the benefit of the Fund;

(f) any other resources authorized by the Fund's regulations, to be drawn up by the Committee.

4 The use of resources by the Committee shall be decided on the basis of guidelines laid down by the General Assembly.

5 The Committee may accept contributions and other forms of assistance for general and specific purposes relating to specific projects, provided that those projects have been approved by the Committee.

6 No political, economic or other conditions which are incompatible with the objectives of this Convention may be attached to contributions made to the Fund.

Article 26 – Contributions of States Parties to the Fund

1 Without prejudice to any supplementary voluntary contribution, the States Parties to this Convention undertake to pay into the Fund, at least every two years, a contribution, the amount of which, in the form of a uniform percentage applicable to all States, shall be determined by the General Assembly. This decision of the General Assembly shall be taken by a majority of the States Parties present and voting which have not made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article. In no case shall the contribution of the State Party exceed 1% of its contribution to the regular budget of UNESCO.

2 However, each State referred to in Article 32 or in Article 33 of this Convention may declare, at the time of the deposit of its instruments of ratification, acceptance, approval or accession, that it shall not be bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.

3 A State Party to this Convention which has made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article shall endeavour to withdraw the said declaration by

notifying the Director-General of UNESCO. However, the withdrawal of the declaration shall not take effect in regard to the contribution due by the State until the date on which the subsequent session of the General Assembly opens.

4 In order to enable the Committee to plan its operations effectively, the contributions of States Parties to this Convention which have made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article shall be paid on a regular basis, at least every two years, and should be as close as possible to the contributions they would have owed if they had been bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.

5 Any State Party to this Convention which is in arrears with the payment of its compulsory or voluntary contribution for the current year and the calendar year immediately preceding it shall not be eligible as a Member of the Committee; this provision shall not apply to the first election. The term of office of any such State which is already a Member of the Committee shall come to an end at the time of the elections provided for in Article 6 of this Convention.

Article 27 – Voluntary supplementary contributions to the Fund

States Parties wishing to provide voluntary contributions in addition to those foreseen under Article 26 shall inform the Committee, as soon as possible, so as to enable it to plan its operations accordingly.

Article 28 – International fund-raising campaigns

The States Parties shall, insofar as is possible, lend their support to international fund-raising campaigns organized for the benefit of the Fund under the auspices of UNESCO.

VII. Reports

Article 29 – Reports by the States Parties

The States Parties shall submit to the Committee, observing the forms and periodicity to be defined by the Committee, reports on the legislative, regulatory and

other measures taken for the implementation of this Convention.

Article 30 – Reports by the Committee

1 On the basis of its activities and the reports by States Parties referred to in Article 29, the Committee shall submit a report to the General Assembly at each of its sessions.

2 The report shall be brought to the attention of the General Conference of UNESCO.

VIII. Transitional clause

***Article 31 – Relationship to the Proclamation of
Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity***

1 The Committee shall incorporate in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity the items proclaimed “Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity” before the entry into force of this Convention.

2 The incorporation of these items in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity shall in no way prejudice the criteria for future inscriptions decided upon in accordance with Article 16, paragraph 2.

3 No further Proclamation will be made after the entry into force of this Convention.

IX. Final clauses

Article 32 – Ratification, acceptance or approval

1 This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by States Members of UNESCO in accordance with their respective constitutional procedures.

2 The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Director-General of UNESCO.

Article 33 – Accession

1 This Convention shall be open to accession by all States not Members of UNESCO that are invited by the General Conference of UNESCO to accede to it.

2 This Convention shall also be open to accession by territories which enjoy full internal self-government recognized as such by the United Nations, but have not attained full independence in accordance with General Assembly resolution 1514 (XV), and which have competence over the matters governed by this Convention, including the competence to enter into treaties in respect of such matters.

3 The instrument of accession shall be deposited with the Director-General of UNESCO.

Article 34 – Entry into force

This Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, but only with respect to those States that have deposited their respective instruments of ratification, acceptance, approval, or accession on or before that date. It shall enter into force with respect to any other State Party three months after the deposit of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 35 – Federal or non-unitary constitutional systems

The following provisions shall apply to States Parties which have a federal or non-unitary constitutional system:

(a) with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the legal jurisdiction of the federal or central legislative power, the obligations of the federal or central government shall be the same as for those States Parties which are not federal States;

(b) with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the jurisdiction of individual constituent States, countries, provinces or cantons which are not obliged by the constitutional system of the federation to take legislative measures, the federal government shall inform the competent authorities of such States, countries, provinces or cantons of the said provisions, with its recommendation for their adoption.

Article 36 – Denunciation

- 1 Each State Party may denounce this Convention.
- 2 The denunciation shall be notified by an instrument in writing, deposited with the Director-General of UNESCO.
- 3 The denunciation shall take effect twelve months after the receipt of the instrument of denunciation. It shall in no way affect the financial obligations of the denouncing State Party until the date on which the withdrawal takes effect.

Article 37 – Depositary functions

The Director-General of UNESCO, as the Depositary of this Convention, shall inform the States Members of the Organization, the States not Members of the Organization referred to in Article 33, as well as the United Nations, of the deposit of all the instruments of ratification, acceptance, approval or accession provided for in Articles 32 and 33, and of the denunciations provided for in Article 36.

Article 38 – Amendments

- 1 A State Party may, by written communication addressed to the Director-General, propose amendments to this Convention. The Director-General shall circulate such communication to all States Parties. If, within six months from the date of the circulation of the communication, not less than one half of the States Parties reply favourably to the request, the Director-General shall present such proposal to the next session of the General Assembly for discussion and possible adoption.
- 2 Amendments shall be adopted by a two-thirds majority of States Parties present and voting.
- 3 Once adopted, amendments to this Convention shall be submitted for ratification, acceptance, approval or accession to the States Parties.
- 4 Amendments shall enter into force, but solely with respect to the States Parties that have ratified, accepted, approved or acceded to them, three months after the deposit of the instruments referred to in paragraph 3 of this Article by two-thirds of the States Parties. Thereafter, for each State Party that ratifies, accepts,

approves or accedes to an amendment, the said amendment shall enter into force three months after the date of deposit by that State Party of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

5 The procedure set out in paragraphs 3 and 4 shall not apply to amendments to Article 5 concerning the number of States Members of the Committee. These amendments shall enter into force at the time they are adopted.

6 A State which becomes a Party to this Convention after the entry into force of amendments in conformity with paragraph 4 of this Article shall, failing an expression of different intention, be considered:

(a) as a Party to this Convention as so amended; and

(b) as a Party to the unamended Convention in relation to any State Party not bound by the amendments.

Article 39 – Authoritative texts

This Convention has been drawn up in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, the six texts being equally authoritative.

Article 40 – Registration

In conformity with Article 102 of the Charter of the United Nations, this Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General of UNESCO.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายณัฐชัย ณ ลำปาง เกิดเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2533 ณ จังหวัดลำปาง สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2554 และหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2556 เข้าศึกษาต่อหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2555 ปัจจุบันทำงานเป็นผู้ช่วยดำเนินงานประจำตัวสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

